

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทสังเคราะห์สถานภาพความรู้ : โครงการ การศึกษาสถานภาพความรู้เกี่ยวกับ
อาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน :
ระยะที่ 1 บรรณนิทัศน์

โดย ผศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ
น.ส. กรกช ศิริโชค และคณะ

17 มิถุนายน 2548

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทสังเคราะห์สถานภาพความรู้ : โครงการ การศึกษาสถานภาพความรู้เกี่ยวกับ
อาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน :
ระยะที่ 1 บรรณนิทัศน์

โดย ผศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ
น.ส. กรกช ศิริโชค และคณะ

17 มิถุนายน 2548

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทสังเคราะห์สถานภาพความรู้ : โครงการ การศึกษาสถานภาพความรู้เกี่ยวกับ
อาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน :
ระยะที่ 1 บรรณนิทัศน์

คณะผู้วิจัย

ผศ.ดร. โสภารัตน์ จารุสมบัติ	หัวหน้าโครงการ
นางสาวกรรช ศิริโชค	นักวิจัย
นางสาวพัชรภา ตันตราจิน	ผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาววันวิสาข์ ประทุมเพชรทอง	ผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวสุรวดี เทพสันต์	ผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวเสาวนิต จันทวี	ผู้ช่วยนักวิจัย

ชุดโครงการระบบข้อมูลเพื่อการวิจัยและการบริหารจัดการชายแดน สกว.

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

คำนำ

รายงานฉบับนี้ เป็นผลงานของโครงการวิจัย "สำรวจสถานภาพความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน: ระยะที่ 1 บรรณนิทัศน์" ในชุดโครงการระบบข้อมูลเพื่อการวิจัยและบริหารจัดการชายแดน ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ (ฝ่าย 1) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจและประมวลความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ที่มีการศึกษาค้นคว้าและวิจัย ในช่วงระยะเวลา 10 ปี (ระหว่าง พ.ศ. 2536-2547) โดยรวบรวมไว้ในรูปแบบบรรณนิทัศน์พร้อมทั้งบทสังเคราะห์ ซึ่งมีการจัดกลุ่มงานเขียนไว้เพื่อความสะดวกในการสืบค้น ทั้งนี้พบว่างานเขียนส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับประเด็นที่หลากหลาย ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้จัดกลุ่มของงานเขียนไปตามสาระสำคัญของงานเขียนแต่ละเรื่อง ซึ่งไม่ได้หมายความว่างานเขียนนั้นๆ จะกล่าวถึงประเด็นนั้นแต่เพียงประเด็นเดียว

ในส่วนของการสังเคราะห์ประเด็นที่ได้จากการรวบรวมในครั้งนี้ ยังเป็นเพียงการสังเคราะห์เบื้องต้น โดยพิจารณาจากเนื้อหาของงานเขียนที่รวบรวมได้เป็นหลัก โดยยังมีได้นำบริบทของการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาเข้ามาเป็นองค์ประกอบ จึงทำให้บทสังเคราะห์นี้อาจขาดความสมบูรณ์ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาเพิ่มเติมต่อไป โดยคณะผู้วิจัยได้มีแผนที่จะทำการศึกษาในประเด็นดังกล่าวนี้ในระยะต่อไปด้วย รวมทั้งการรวบรวมและจัดทำบรรณนิทัศน์เพิ่มเติมพร้อมทั้งจัดระบบข้อมูลที่มีอยู่ให้ถูกต้องตามหลักบรรณรักษศาสตร์

นอกจากนี้ผลการศึกษานี้พบว่าประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมยังมิได้มีการศึกษาอย่างจริงจังมากนัก และหลังจากที่คณะผู้วิจัยได้เข้าร่วมการสัมมนาเวทีวิจัยมุกดาหารเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2548 พบว่าสมควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องผลกระทบของการสร้างสะพานมิตรภาพแห่งที่สอง โดยเฉพาะประเด็นเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม อีกทั้งการศึกษาประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการชายแดนของต่างประเทศยังมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำการศึกษาเพิ่มเติมในเชิงลึก เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการจัดการชายแดนของประเทศไทยต่อไป

สุดท้ายนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ อันได้แก่ ศ.ดร.เกื้อ วงศ์บุญสิน รศ.ดร. อีระ นุชเปี่ยม รศ.ดร.สมเกียรติ ปิยะธิดะธิดาวรกุล และดร. ขจิต จิตตเสวี ที่กรุณาให้ความเห็นและคำแนะนำที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณภาพของงานนี้ และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ฝ่าย 1 ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการประสานงานให้การดำเนินการวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อนึ่งความไม่ถูกต้องและความไม่สมบูรณ์ใดๆ ของ

งานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยขอแนะนำไว้ โดยหวังว่าสิ่งที่ได้จากการดำเนินการศึกษาจะเป็นประโยชน์แก่
ผู้ที่ใช้ค้นคว้าประกอบการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องที่เกี่ยวข้องตามสมควร

คณะผู้วิจัย

มิถุนายน 2548

สารบัญ

หน้า

คำนำ	(ก)
บทคัดย่อ	ก
ABSTRACT	ก-3
บทสรุปผู้บริหาร	ข-1
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญของเรื่อง	1-1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	1-2
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	1-2
1.4 วิธีการศึกษา	1-2
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	1-4
บทที่ 2 ผลการสำรวจสถานภาพความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดน ของประเทศไทย : การจำแนกตามประเด็นหลักที่ศึกษา	
2.1 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านการเมือง การทหาร ความมั่นคง	2-1
2.2 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การพัฒนา	2-6
2.3 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์	2-8
2.4 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านสิ่งแวดล้อม	2-11
2.5 สรุปภาพรวมของงานเขียนตามประเด็นหลัก	2-12
บทที่ 3 ผลการสำรวจสถานภาพความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดน ของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน : จำแนกตามลักษณะอาณาบริเวณ	
3.1 งานที่เกี่ยวกับพรมแดน ด้านพรมแดน	3-1
3.2 งานเขียนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในการติดต่อข้ามพรมแดน	3-4
3.3 งานเขียนเฉพาะเรื่องในพื้นที่	3-8
บทที่ 4 ปัญหาและประเด็นการศึกษาอาณาบริเวณชายแดนและแนวทางแก้ไข	4-1
บทที่ 5 ประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของต่างประเทศ : การสำรวจเบื้องต้น	5-1

บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุป 6-1

6.2 ข้อเสนอแนะ 6-1

ภาคผนวก ปริมาณงานเขียนจำแนกตามรายปี ตามประเด็นของความสนใจศึกษา 7-1
และตามประเภทของเอกสาร

สารบัญตาราง แผนภูมิ กราฟ แผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 1 อาณาบริเวณของงานเขียน	1-4
ตารางที่ 1 ความสนใจในประเด็นต่างๆ ของงานเขียนในแต่ละพื้นที่	2-14
ตารางที่ 2 ตารางแสดง ปัญหาและ ประเด็นการศึกษาอาณาบริเวณชายแดน และแนวทางแก้ไข	4-1
ตารางที่ 3 จำนวนงานเขียนรวม	7-1
ตารางที่ 4 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – กัมพูชา	7-1
ตารางที่ 5 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – พม่า	7-1
ตารางที่ 6 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – ลาว	7-2
ตารางที่ 7 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – มาเลเซีย	7-2
ตารางที่ 8 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –กัมพูชา	7-3
ตารางที่ 9 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –พม่า	7-4
ตารางที่ 10 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –ลาว	7-4
ตารางที่ 11 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –มาเลเซีย	7-5
แผนภูมิที่ 1 จำนวนงานเขียนรวม	7-6
แผนภูมิที่ 2 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – กัมพูชา	7-7
แผนภูมิที่ 3 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – พม่า	7-7
แผนภูมิที่ 4 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – ลาว	7-8
แผนภูมิที่ 5 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – มาเลเซีย	7-8
แผนภูมิที่ 6 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –กัมพูชา	7-9
แผนภูมิที่ 7 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –พม่า	7-9
แผนภูมิที่ 8 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –ลาว	7-10
แผนภูมิที่ 9 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –มาเลเซีย	7-10
กราฟที่ 1 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –กัมพูชา	7-11
กราฟที่ 2 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย – พม่า	7-11
กราฟที่ 3 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย – ลาว	7-12
กราฟที่ 4 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย – มาเลเซีย	7-12

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย “สถานภาพความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน : ระยะที่ 1 บรรณนิทัศน์ มีวัตถุประสงค์หลักในการสำรวจองค์ความรู้และจัดหมวดหมู่ข้อมูลเรื่องชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน 4 ประเทศ อันได้แก่ กัมพูชา พม่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และมาเลเซีย โดยกำหนดช่วงเวลาของการศึกษาไว้ในช่วงปี พ.ศ. 2536 ถึง ปัจจุบัน ในการศึกษาได้ใช้วิธีการค้นคว้าและรวบรวมจากเอกสารที่ปรากฏและสามารถสืบค้นได้ในรูปแบบงานเขียนต่างๆ ทั้งที่เป็นงานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ และตำรา หนังสือที่เกี่ยวข้อง ผลจากการสำรวจในเบื้องต้นได้พบว่าความรู้เรื่องชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านมีการพัฒนาและแตกแขนงออกไปค่อนข้างกระจัดกระจายมากทั้งในส่วนที่เป็นประเด็นสาระสำคัญของเนื้อหาและแหล่งข้อมูลที่เป็นแหล่งสืบค้นสำหรับการศึกษาเพิ่มเติมในอนาคต

ในส่วนที่เป็นประเด็นของสาระสำคัญของงานเขียนต่างๆ นั้นพบว่างานเขียนได้สะท้อนออกมาให้เราเห็นจากแง่มุมสาขาวิชาต่างๆ และในแต่ละแนวโน้มยังมีแนวคิดย่อยๆ ที่หลากหลายดำรงอยู่ ประเด็นสำคัญก็คือ สิ่งที่ได้มีการนำเสนอส่วนใหญ่เป็นการศึกษาตามสภาพของปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะพบว่าในแต่ละพื้นที่ชายแดนก็จะมีจุดเน้นของประเด็นการศึกษาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ งานเขียนในส่วนของชายแดนไทย - กัมพูชาให้ความสำคัญกับเรื่องการค้าการลงทุนควบคู่ไปกับการพัฒนาพื้นที่ตามแนวชายแดน งานเขียนในส่วนของชายแดนไทย - พม่าให้ความสำคัญกับปัญหาเรื่อง ผู้พลัดถิ่น ชนกลุ่มน้อย และอาชญากรรมข้ามชาติ งานเขียนในส่วนของชายแดนไทย - ลาวให้ความสำคัญกับปัญหาการปักปันเขตแดน การค้ามนุษย์ และความร่วมมือทางการค้า และงานเขียนในส่วนของชายแดนไทย - มาเลเซียให้ความสำคัญกับปัญหาความขัดแย้งของชายแดนภาคใต้ การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น

นอกจากนั้น ยังได้ทำการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนทั่วโลก โดยมีจุดเน้นอยู่ที่ชายแดนใน ทวีปยุโรปและทวีปอเมริกาเหนือ ซึ่งพบว่าชายแดนและพื้นที่โดยรอบในหลายจุดทั่วโลกกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรัฐและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ พบว่าประเด็นและปัญหาเกี่ยวกับการจัดการชายแดนและความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่ข้ามพรมแดนกำลังเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจยิ่ง ส่วนในแวดวงวิชาการนั้น พบว่านับตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 1990 แล้วที่มีนักวิชาการหลากหลายสาขาให้ความสนใจศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของชายแดน การจัดการชายแดน และความร่วมมือข้ามพรมแดน และเป็นที่

ยอมรับกันโดยทั่วไปในหมู่นักวิชาการว่า เพื่อให้ได้ความรู้มีคุณค่าและประโยชน์อย่างแท้จริง การศึกษาเกี่ยวกับชายแดนควรจะทำโดยอาศัยองค์ความรู้ของสาขาวิชาต่างๆ ร่วมกัน

การศึกษานี้มีข้อเสนอแนะว่าควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางของการจัดการ พื้นที่ชายแดนให้มากขึ้น เพื่อให้สถานภาพความรู้ภายใต้พรมแดนของสาขาวิชาต่างๆ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติให้แก่ทุกภาคส่วนได้

ABSTRACT

The main objective of this study is to explore the state of the arts about the border issues between Thailand and the four neighboring countries. The time period is 1993-present. This study employs documentary research by collecting several kinds of available documents in Thailand. Foreign experience about border management is also reviewed. It finds that there is a lot of development among the knowledge of border issues. However, the source of information is scattered around which is difficult for future uses. According to the context of many studies, it reveals that there are lots of disciplines and a variety of each concept still existed. The important point is that most of the proposed studies focus on the problems in each area. Each of the four areas has different problems.

In addition, a preliminary study about borderlands worldwide is made, mainly in the case of Europe and North America. Having found that borders and borderlands across the world are experiencing a great change. In the part of states and interstate relations, the issues about border management and cross-border development cooperation are, among any others, a prime concern. And for those in the academic realm, studies relating to border change, border management, and cross-border cooperation have become a new and challenging area of their interest since the beginning of 1990s up until now. It is widely accepted that trans-disciplinary approach should be applied in research so that the knowledge acquired becomes meaningful and useful.

The study recommended that there should be more studies focusing on the management of borderland which will be finally useful for policy makers and for the integration of many disciplines.

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

รายงานโครงการวิจัย “สถานภาพความรู้เกี่ยวกับอาณานิคมชายแดนของประเทศไทย กับประเทศเพื่อนบ้าน : ระยะที่ 1 บรรณนิทัศน์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ

- (1) เพื่อศึกษาค้นคว้าและรวบรวมผลงานทั้งในรูปของงานวิจัย งานเขียนต่างๆ (หนังสือ บทความทางวิชาการ เอกสารประชุมทางวิชาการ) ราชูปถัมภ์การประชุมของหน่วยงานและสถาบันต่างๆ ตลอดจนเอกสารเผยแพร่ทางเว็บไซต์เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย
- (2) เพื่อสังเคราะห์งานเขียนประเภทต่างๆ ชำรงต้นว่ามีองค์ความรู้อะไร เน้นการศึกษาและความสนใจในด้านใด และยังขาดการศึกษาในด้านใด
- (3) เพื่อจำแนกประเภทงานเขียนและเอกสารดังกล่าวข้างต้นให้เป็นหมวดหมู่เพื่อประโยชน์ในการสืบค้นต่อไป

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยรวบรวมผลงานวิจัย งานเขียนและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ในช่วงเวลา ปี พ.ศ. 2536 ถึงปัจจุบัน เพื่อจัดข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ และสังเคราะห์ผลงานเพื่อจุดเน้นและจุดที่ยังขาดการศึกษา สำหรับในส่วนของการศึกษาเกี่ยวกับประเทศไทยนั้น เนื่องจากในการสำรวจและประเมินสถานภาพของการศึกษาและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอาณานิคมชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในครั้งนี้ มุ่งเน้นการสำรวจในเบื้องต้นของเนื้อหาสาระขององค์ความรู้จากงานเขียนต่างๆ เท่าที่จะสามารถสืบค้นได้ทั้งในส่วนของประเทศไทย และยังมีคามมุ่งหมายที่จะแสวงหาประเด็นปัญหาสำหรับการวิจัยในอนาคต จึงได้กำหนดขอบเขตของกรอบแนวทางในการจำแนกไว้ 2 แนวทาง คือ

- (1) การจำแนกโดยพิจารณาจากประเด็นหลักหรือหัวใจของเนื้อหาของงานเขียน ซึ่งจำแนกออกเป็น 4 หัวข้อ อันได้แก่

- 1.1 การเมือง การทหารและความมั่นคง งานเขียนที่จัดกลุ่มไว้ในหัวข้อนี้เนื้อหาหลักจะมุ่งเน้นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ คือ เรื่องข้อพิพาทเรื่องเขตแดน การรุกรานดินแดน และการกระทบกระทั่งกันตามแนวชายแดน ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลของทั้งสองประเทศในระดับต่างๆ ทั้งระดับส่วนกลางและระดับท้องถิ่น ตลอดจนความร่วมมือในการจัดการการบริหาร หรือการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน เช่น เรื่องปัญหาชนกลุ่มน้อย ผู้ลี้ภัย ผู้ลักลอบเข้าเมืองแบบผิดกฎหมาย ตลอดจนการทำงานของคณะกรรมการร่วม การทำงานของกองทัพในด้านการป้องกันประเทศ เป็นต้น

- 1.2 เศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและการพัฒนา งานเขียนที่จัดไว้ในกลุ่มนี้จะเป็นเรื่อง

ที่มีเนื้อหาหลังมุ่งเน้นเกี่ยวกับการค้า การลงทุน การพัฒนาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว การกำหนดเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน การพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน การสร้างสะพาน จุดผ่านแดน จุดผ่อนปรน การทำการค้าผิดกฎหมาย บ่อนการพนัน การลักลอบผลิต ขนส่งและค้ายาเสพติด

1.3 สังคม และวัฒนธรรม งานเขียนที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้จะเป็นเรื่องที่มีหัวใจของการศึกษาอยู่ที่เรื่องการศึกษา อนามัยและสาธารณสุข ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ภาษาศาสนา ความเป็นอยู่ของแรงงานต่างด้าว การมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติซึ่งเกี่ยวข้องกับการลักลอบค้ามนุษย์อันเป็นปัญหาหลักทางสังคมและสามารถนำไปสู่ปัญหาความมั่นคงของประเทศได้ต่อไป

1.4 สิ่งแวดล้อม งานเขียนที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้จะเป็นเรื่องที่มุ่งเน้นศึกษา/นำเสนอเกี่ยวกับแง่มุมต่าง ๆ ของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการปัญหามลพิษต่างๆ ทั้งในด้านของสาเหตุและผลกระทบ ตลอดจนความขัดแย้งต่างๆ ที่มีประเด็นพื้นฐานเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและมลพิษสิ่งแวดล้อม

(2) การจำแนกโดยพิจารณาในเชิงกายภาพของขอบเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษานี้หรือที่เรียกว่าเป็นอาณาบริเวณของงานเขียน โดยอาศัยมิติของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านที่เชื่อมโยงกับมิติของความเป็นชายแดน ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ ดังนี้

2.1 ประเภทงานเขียนที่เกี่ยวกับชายแดน ด้านพรมแดน เส้นกันเขตแดน และการบริหารจัดการชายแดน หรืองานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชายแดนโดยตรง เช่น การสำรวจพรมแดน การปักปันเขตแดน เป็นต้น

2.2 ประเภทของงานเขียนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งกล่าวถึงและหรือเกี่ยวข้องกับการติดต่อข้ามพรมแดนกับประเทศไทย เพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ เช่น การค้าบริเวณชายแดน กรณีการจัดสร้างโครงการขนาดใหญ่เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น การสร้างเขื่อน การสร้างสะพาน หรือการตัดถนนข้ามพรมแดน เป็นต้น

2.3 ประเภทของงานเขียนที่ศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่บริเวณชายแดนของฝั่งไทย หรือฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน เช่น การป้องกันและรักษาโรคติดต่อของจังหวัดบริเวณพื้นที่ชายแดน การพัฒนาพื้นที่หรือการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านตามแนวชายแดน เป็นต้น

นอกจากนี้ในส่วนสุดท้ายของงานวิจัยจะเป็นการสำรวจประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของต่างประเทศเบื้องต้น โดยหยิบยกกรณีชายแดนของสหภาพยุโรปและชายแดนของสหรัฐอเมริกาทางด้านเหนือซึ่งติดกับประเทศแคนาดาและทางด้านใต้ซึ่งติดกับประเทศเม็กซิโกมาเป็นกรณีศึกษา

กล่าวโดยสรุป ผลการสำรวจสถานการณ์ภาพความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน มีดังนี้

1. ผลการสำรวจสถานภาพความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทย : การจำแนกตามประเด็นหลักที่ศึกษา

1.1 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านการเมือง การทหาร ความมั่นคง

(1) ชายแดนไทย - พม่า

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาที่มีการศึกษากันมากเป็นปัญหาเรื่องผู้อพยพเข้าเมืองผิดกฎหมาย ปัญหาชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดน ปัญหาการปักปันเขตแดนไม่ชัดเจน ปัญหายาเสพติด การค้าของเถื่อน ซึ่งที่มาของปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นจากปัญหาการเมืองภายในประเทศพม่า การสู้รบระหว่างรัฐบาลทหารพม่ากับชนกลุ่มน้อยซึ่งอาศัยในประเทศไทยเป็นที่พักพิง การสู้รบดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาผู้อพยพหนีภัยสงครามและผู้อพยพที่หนีภัยความยากจนอันเนื่องมาจากการสู้รบอันยาวนานและภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในพม่า โดยอาศัยช่องว่างที่เจ้าหน้าที่ทางการไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง อีกทั้งยังมีเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนที่แสวงหาผลประโยชน์จากภาวะจำกัดนี้ นำเข้าแรงงานอย่างผิดกฎหมาย

ส่วนปัญหาการปักปันเขตแดน มีงานศึกษาไว้พอสมควร ทั้งเขตแดนทางทะเล ลำน้ำ และทางบก จุดรวมของงานดังกล่าวอยู่ที่พม่ายังคงหวาดระแวงไทยจากปัญหาชนกลุ่มน้อย ทำให้ความร่วมมือในการปักปันเขตแดนไม่สามารถบรรลุผลได้ อันก่อให้เกิดปัญหารุกล้ำน่านน้ำ รุกล้ำเขตแดนที่ยังไม่มีการปักปันระบุเจ้าของแน่ชัด ปัญหาลักลอบขนของผิดกฎหมาย มีงานบางชิ้นกล่าวว่านอกจากการปักปันเขตแดนที่กระทำได้ยากแล้ว การเปลี่ยนแปลงลำน้ำโดยธรรมชาติก็ทำให้พื้นที่เปลี่ยนแปลงความยาวเขตแดนมากขึ้น ไทยเสียดินแดนบางส่วน และอาจทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศได้ในอนาคต ดังนั้นจึงควรรีบแก้ไขโดยปักปันเขตแดนแบบคงที่โดยเร็ว

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาต่อความมั่นคงอีกประการหนึ่งที่มีการกล่าวถึงในงานวิจัยควบคู่กับปัญหาผู้อพยพ ชนกลุ่มน้อย ปัญหายาเสพติดนี้เกิดขึ้นเนื่องจากความไม่พร้อมของเจ้าหน้าที่รัฐ และการพัฒนารูปแบบขนยาของผู้ค้า เช่น มีงานวิจัยของทหารที่กล่าวว่าทหารทำหน้าที่ทั้งปราบปรามยาเสพติดควบคู่กับปฏิบัติการสงคราม และมักพบกับปัญหาไม่รู้ภาษาถิ่น ชาวสารไม่มีประสิทธิภาพ ขาดความร่วมมือกับทหารพม่าในการสกัดกั้นยาเสพติด อีกทั้งผู้ค้ายังพัฒนารูปแบบการขนยาและอาศัยช่องว่างภาวะสงครามตามแนวชายแดนลักลอบนำเข้ายาได้อย่างง่ายดาย

(2) ชายแดนไทย - ลาว

จากการสำรวจและศึกษาพบว่า จุดเน้นที่สำคัญยังคงอยู่ที่ปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนและการปักปันเขตแดนซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตและมีความซับซ้อนจนยากจะหาข้อยุติได้

เมื่อทั้งสองฝ่ายต่างยังไม่มีเจตจำนงทางการเมืองที่ดีระหว่างกันมากเพียงพอ รวมทั้งการปฏิบัติการของหน่วยเฉพาะกิจปฏิบัติการในลุ่มแม่น้ำโขง (นปช.) นักวิชาการที่ทำการศึกษารื่องนี้ส่วนมากเป็นนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ ข้าราชการทหาร และนักการทูตที่ชำนาญและทำงานเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศ

(3) ชายแดนไทย – กัมพูชา

การเมือง การทหาร และความมั่นคง ยังคงเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจศึกษาตลอดระยะเวลากว่า 10 ปีที่ผ่านมา แม้ว่าปัญหาความไม่สงบในประเทศกัมพูชาจะทุเลาเบาบางไปบ้างแล้วแต่ผลพวงจากภาวะสงครามที่มีมาอย่างยาวนานยังคงกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนกัมพูชา และยังส่งผลกระทบมายังประเทศเพื่อนบ้านอีกด้วย เช่นปัญหา ใจผู้ร้ายข้ามแดนปล้น จี เรียกค่าไถ่ การลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย การค้าอาวุธสงคราม การค้าของผิดกฎหมาย ยาเสพติด การค้ารถยนต์เถื่อน บ่อนการพนัน ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ อันกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ให้ความสนใจกับปัญหาเหล่านี้โดยเฉพาะงานของสถาบันการศึกษาทางการทหาร ปัญหาดังกล่าวไม่สามารถที่จะจัดการได้อย่างเด็ดขาดด้วยเหตุที่ชายแดนไทยกัมพูชาเป็นลักษณะพรมแดนตามธรรมชาติ การปักปันเขตแดนยังไม่สมบูรณ์ อีกทั้งกำลังคนที่ทำหน้าที่ตรวจตราไม่เพียงพอ ทั้งนี้จึงได้เสนอยุทธศาสตร์ในการจัดการปัญหาที่เรียกว่ายุทธศาสตร์การต่อสู้เบ็ดเสร็จ กล่าวคือ ให้ความสำคัญทั้งการป้องกันปัญหาการปราบปรามและการพัฒนาพื้นที่ตามแนวชายแดนให้มั่นคง เพื่อให้ประชาชนอยู่ดีกิน นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนบทบาทของอาสาสมัครหมู่บ้านป้องกันตนเองให้ดูแลจัดการกับปัญหาเฉพาะหน้าที่อาจเกิดขึ้น

นอกจากนี้ยังพบว่างานวิจัยบางเรื่องจะทำการศึกษาทัศนคติ ความพึงพอใจ ปัญหาการทำงาน ความผูกพันกับองค์กร ของข้าราชการที่ทำงานรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ตามแนวชายแดน เช่น ตำรวจภูธร ทหาร ผู้ว่าราชการจังหวัด อาสารักษาดินแดน ผลของการศึกษาพบว่าปัญหาการทำงานของข้าราชการและอาสาสมัครตามแนวชายแดนก็คือ การขาดทรัพยากรทั้งการเงิน อุปกรณ์ เครื่องมือในการปฏิบัติงาน และอำนาจในการตัดสินใจซึ่งอยู่ที่ส่วนกลางเป็นหลัก โดยเฉพาะอำนาจในการจัดสรรงบประมาณ และการพัฒนาจังหวัด

(4) ชายแดนไทย – มาเลเซีย

ในหัวเรื่องการเมือง การทหาร และความมั่นคง ประเด็นที่ได้รับความสนใจมากที่สุด คือ ปัญหาความไม่สงบและการก่อการร้ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งทั้งนักวิชาการและหน่วยงานภาครัฐได้ทำการวิเคราะห์และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาไว้เป็นจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง ซึ่งพบว่าสาเหตุหลักของปัญหาคือ การสำนึกถึงควมมีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของชาวไทย

พุทธและชาวไทยมุสลิม อันเป็นประเด็นที่สร้างความแตกแยกได้อย่างง่ายดายเพราะเป็นจุดที่สร้างความไม่เข้าใจต่อกันในทุกๆ เรื่อง ทำให้ชาวไทยมุสลิมมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล แต่ทั้งนี้ก็ได้มีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของข้าราชการชายแดน โดยศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมีการปฐมนิเทศ การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคลากร เจ้าหน้าที่ทั้ง ตำรวจ ข้าราชการกรมการปกครอง ข้าราชการระดับล่าง เจ้าหน้าที่เทศบาล เพื่อสร้างความเข้าใจต่อประเพณีและวัฒนธรรมของประชาชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิม อันจะสามารถทำให้เจ้าหน้าที่เข้าถึงประชาชนได้ง่ายและลดความขัดแย้งลงได้

นอกจากนี้ยังมีประเด็นเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมือง การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง การสำนึกต่อชาติของเจ้าหน้าที่ราชการ และทัศนคติของประชาชนต่อการเมืองการปกครอง ซึ่งโดยส่วนใหญ่พบว่า เจ้าหน้าที่ที่มีความสำนึกต่อชาติในระดับปานกลางถึงสูง และ ครู ข้าราชการยังคงมีขวัญกำลังใจที่ดีในการปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัดชายแดน

1.2 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การพัฒนา

(1) ชายแดนไทย - พม่า

จากการพิจารณางานเขียนด้านนี้พบว่า เรื่องที่มีการสนใจศึกษามากที่สุด คือ เรื่องของการค้า การลงทุน ทั้งในระบบและนอกระบบ โดยพบว่าพม่าต้องการสินค้าอุปโภคบริโภค วัสดุก่อสร้าง สินค้าทุน และอะไหล่อุตสาหกรรมจากไทย แต่การค้าชายแดนต้องประสบปัญหาจากการค่านอกระบบ พม่าไม่ไว้วางใจกลัวไทยจะเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งแนวทางพัฒนาของพม่ายังไม่สอดคล้องกับรัฐไทยหรือเอกชนไทยที่มุ่งเสรีนิยมการค้า ซึ่งพม่ายังไม่ต้องการให้เกิดเสรีมากขนาดนั้น จึงมักพบการปิดด่านชายแดนอยู่เสมอๆ

ประเด็นสนใจศึกษาลำดับต่อมาคือการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามแนวชายแดน มีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยว เช่นปรับปรุงเมืองชายแดน การคมนาคม สาธารณูปโภค ซึ่งมีการเสนอให้ทำร่วมกันระหว่างรัฐ - เอกชน ทั้งนี้ต้องไม่กระทบต่อสภาพแวดล้อม

(2) ชายแดนไทย - ลาว

สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ การพัฒนาและอุตสาหกรรมนั้น นับได้ว่าเป็นประเด็นที่มีผู้พยายามศึกษาและพัฒนาขึ้นมากที่สุด ที่เด่นชัดที่สุด ได้แก่ เรื่องความร่วมมือของสองประเทศในการสร้างสะพานมิตรภาพและประโยชน์จากการสร้างสะพาน การค้าชายแดนระหว่างสองประเทศ ซึ่งมีทั้งการค้าในระบบ และการลักลอบทำการค้า การเปิดด่านชายแดน จุดผ่านแดนและจุดผ่อนปรนต่างๆ ณ เขตแดนของสองประเทศเพื่ออำนวยความสะดวกให้คนและสินค้าของทั้งสองฝั่งสามารถเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างกันได้โดยเสรีและถูกกฎหมาย แรงงานข้าม

ชาติชาวลาวที่เข้ามาทำงานในฝั่งไทย ทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย การพัฒนาเมืองแฝดระหว่างสองประเทศ การเคลื่อนย้ายฐานการผลิตสินค้าบางประเภทจากฝั่งไทยไปสู่ฝั่งลาว การซื้อไฟฟ้าจากประเทศลาว และความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นต่อประชากรของสองฝั่ง หลังจากมีการปรับความสัมพันธ์ของสองประเทศเข้าสู่ยุคของความเป็นมิตรและการแสวงหาความร่วมมือระหว่างกันมากขึ้น เป็นต้น

(3) ชายแดนไทย – กัมพูชา

การศึกษาจำนวนมากให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และการพัฒนาซึ่งมีจำนวนงานวิจัยมากกว่าเรื่องของความมั่นคง การทหารและการเมืองเสียอีก เช่น เรื่องการสนับสนุนการค้า การลงทุนตามกระแสทุนนิยมที่เข้ามาสู่ทั้งกัมพูชาและไทย โดยมีการจัดทำคู่มือการลงทุนเพื่อให้ข้อมูลแก่นักธุรกิจ การทำวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่รองรับการขยายตัวของการค้าตามแนวชายแดน เช่น ในจังหวัดสระแก้วมีการส่งเสริมธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว สนับสนุนให้เอกชนพัฒนาที่พักตากอากาศ ร้านอาหาร ที่พักรถ สนับสนุนร้านค้าปลอดภาษีและศูนย์การเงินระหว่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมการค้าการลงทุนและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีต่อคนในพื้นที่ ทั้งในด้านดีคือรายได้ที่สูงขึ้นของคนในพื้นที่ เม็ดเงินมหาศาลที่ไทยได้เปรียบจากการส่งออกสินค้าไปยังกัมพูชา อย่างไรก็ตามก็มีผลร้ายที่ตามมาเช่น ความเสื่อมโทรมของเมือง มลภาวะ การลู่ล้าพื้นที่สาธารณะ

(4) ชายแดนไทย – มาเลเซีย

ในประเด็น เศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและการพัฒนาได้รับความสนใจมากขึ้น แต่ทั้งนี้ประเด็นทางเศรษฐกิจโดยส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดนั้นเป็นความเกี่ยวเนื่องกับปัญหาทางด้านความมั่นคงของสถานการณ์ชายแดนภาคใต้ ทำให้การลงทุนจากนักลงทุนต่างแดนยังมีไม่มากนัก แต่สืบเนื่องจากความสัมพันธ์ของไทยและมาเลเซียที่อยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกัน และการมีกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ 3 ฝ่าย (IMT-GT : อินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย) ทำให้ความสนใจในการศึกษาถึงการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับความสนใจมากขึ้น ซึ่งประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ยังคงมีความยากจนและประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม แต่เนื่องจากการมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่ค่อนข้างสมบูรณ์ การศึกษาถึงศักยภาพและแนวโน้มการขยายตัวทางเศรษฐกิจจึงมีเป็นจำนวนมาก ทั้งการพัฒนาลุ่มแม่น้ำ การจัดทำแผนและแม่บทในการพัฒนาเพื่อรองรับแผนเขตเศรษฐกิจพิเศษ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สงขลา ยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล) การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และการค้าชายแดนไทย-มาเลเซีย ซึ่งไทยมักจะเสียเปรียบดุลการค้ากับมาเลเซียมาตลอด เนื่องจากสินค้าเกษตรของไทยยังไม่พัฒนา

เท่าที่ควร สำหรับจุดการค้าชายแดนที่ได้รับความสนใจในการศึกษา คือ สะเดา (สงขลา) และ สุโขทัย (นราธิวาส) แต่ทั้งนี้ยังคงมีปัญหาค้าขายชายแดนไทย-มาเลเซียอยู่เช่นกัน

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาถึงผลกระทบจากการโครงการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็น การพัฒนาตามสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ แผนการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษ 5 จังหวัดชายแดน ซึ่งพบว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจและการเปิดรับเทคโนโลยีใหม่ๆ มีความเป็นอันตรายต่อคน สัตว์และพืช และการมีเครื่องจักรกลอาจทำให้คนตกงาน ส่วนเกษตรกรได้รับความเสียหายในด้าน ผลผลิต แต่ในด้านบวกก็ทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามสถานการณ์ความไม่สงบ ของภาคใต้ก็ยังคงเป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจอยู่

1.3 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์

(1) ชายแดนไทย - พม่า

ประเด็นสำคัญของด้านนี้ประกอบไปด้วยการจัดการทางสาธารณสุข และการจัดการกับผู้ อพยพ สภาพความเป็นอยู่ของผู้อพยพในสังคมไทย ในด้านสาธารณสุขนั้นพบว่าปัญหาโรคติดต่อ เป็นปัญหาสำคัญซึ่งชาวพม่าเป็นพาหะของโรคเท้าช้าง มาลาเรีย เอดส์ โดยเฉพาะโรคเท้าช้างและ ใช้มาลาเรียเป็นโรคที่ให้ความสำคัญมาก โดยมีรายงานการติดเชื้อ เทคนิควิธีการทางการแพทย์ ปรากฏอยู่มากในบทความวารสารทางการแพทย์ โดยมุ่งหาหนทางในการตรวจวินิจฉัยโรคให้ได้ผล สูงสุด อีกทั้งยังมีงานวิจัยสำรวจความคิดเห็น ความรู้เรื่องโรคติดต่อดังกล่าวในหมู่แรงงานพม่าว่า รู้จักโรคนี้เพียงไร ซึ่งพบว่าประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการป้องกันโรค เนื่องจากข้อมูล ข่าวสารที่ไปไม่ถึง ประชาชนที่อยู่อาศัยติดกับป่าจะรับรู้ข้อมูลข่าวสารในการป้องกันโรคภัยน้อย กว่าคนในพื้นที่ราบ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาการให้บริการของเอกชนในการควบคุมโรคซึ่งพบว่า โรงพยาบาลเอกชนมีศักยภาพในการรักษาและวินิจฉัยโรค แต่ยังไม่สอดคล้องกับนโยบายควบคุม โรค ในส่วนของโรคเอดส์นั้นปรากฏควบคู่กับปัญหายาเสพติด การค้าประเวณี โดยรวมพบว่า ปัญหาดังกล่าวเกิดจากชุมชนใกล้เคียงรับรู้ข่าวสารน้อยกว่าคนใกล้เมือง และยากที่จะติดตาม ผลการรักษาผู้ป่วยซึ่งเป็นผู้อพยพ โดยเสนอทางแก้โดยเรียกร้องให้รัฐเข้ามาจัดการกับปัญหา ยาเสพติด สร้างกิจกรรม อาชีพ ให้กับคนเหล่านี้ อีกทั้งต้องเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น อย่างไรก็ตามงานวิจัยช่วง พ.ศ. 2544 พบว่าการแพร่ระบาดยังคงมีอยู่โดยมีแนวโน้มคงที่ คนพม่าติดเชื้อ มากกว่าคนไทยเนื่องจากปัญหาการสื่อสารที่ไม่เข้าใจกัน

ในด้านชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อพยพชาวพม่าในดินแดนไทยนั้น เป็นประเด็นที่มีการศึกษา อยู่มาก เช่นในทางสภาพจิตใจคนเหล่านี้มีปัญหามาก เนื่องจากสภาพเป็นคนต่างด้าวลึกลอบเข้า เมือง จึงพบกับความหวาดกลัวเจ้าหน้าที่รัฐอยู่เสมอ แล้วจึงต้องพบกับความยากจนจากค่าแรงที่ ต่ำมาก ถูกละเมิดสิทธิความเป็นคนในทุกด้าน นอกจากนี้ยังพบปัญหาการปรับตัวของเด็กที่เกิดขึ้น

บนแผ่นดินไทย พวกเขาต้องการการศึกษา และวิชาชีพ แต่เด็กเหล่านี้มักจะถูกกีดกันจากพ่อแม่ไม่ให้เข้าเรียนเพราะความยากจน ปรับตัวเข้ากับเด็กไทยไม่ได้ มีความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและภาษา อีกทั้งเมื่อเรียนไปแล้วกลับไม่ได้รับใบรับรองจากทางการ ทำให้ไม่สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไปได้

(2) ชายแดนไทย - ลาว

สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสังคม การศึกษา สาธารณสุขและวัฒนธรรมนั้น พบว่ามีเรื่องที่มีผู้ทำการศึกษาไว้มาก ได้แก่ เรื่องการลักลอบขนส่งและค้าขายยาเสพติดตามแนวชายแดน ขบวนการลักลอบค้ายาเสพติด เรื่องดังกล่าวกำลังเป็นปัญหาใหญ่และรุนแรง ทำให้ได้รับความสนใจศึกษาจากนักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ ทั้งในประเทศไทยและองค์การระหว่างประเทศจำนวนมาก สำหรับเรื่องการศึกษาและวัฒนธรรมนั้น เรื่องที่มีผู้ทำการศึกษาไว้มีหลากหลายที่สำคัญ ได้แก่ การที่รัฐบาลไทยให้ความช่วยเหลือรัฐบาลลาวในด้านวิชาการและการศึกษา การรับสารของผู้รับสารตามแนวชายแดน เป็นต้น

จากการสำรวจครั้งนี้ พบว่าผู้ศึกษาส่วนมากให้ความสนใจตัวแสดงใหม่ๆ และลักษณะความสัมพันธ์ชนิดใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในอาณาบริเวณชายแดนระหว่างไทยกับลาว ซึ่งมีลักษณะที่เป็นความร่วมมือมากขึ้นกว่าในอดีต แต่ก็ยังมีความไม่ไว้วางใจเป็นอุปสรรคสำคัญที่ขวางกั้นอยู่ และเมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว ผู้ทำการศึกษาส่วนมากให้ข้อเสนอแนะไปในทิศทางเดียวกันที่ต้องการให้ประโยชน์ที่จะได้จากความร่วมมือที่เกิดขึ้นทั้งหลายนี้ เป็นประโยชน์ที่เท่าเทียมกันทั้งสองฝ่าย มิใช่เป็นไปเพื่อประโยชน์จำนวนมากกว่าที่ฝั่งไทยจะได้รับ

(3) ชายแดนไทย - กัมพูชา

การศึกษาเรื่อง สังคมและวัฒนธรรม ในพื้นที่ชายแดนไทย - กัมพูชา นั้นในประเด็นทางสังคมนั้นพบว่ามีการศึกษาส่วนใหญ่เป็นงานด้านการศึกษา และสาธารณสุขเป็นสำคัญ ส่วนเรื่องของวัฒนธรรมนั้นมักจะกล่าวถึงภาษาถิ่น วิถีชีวิต ประเพณีของชาวเขมรถิ่นไทย หรือคนไทยเชื้อสายเขมรที่เป็นคนพื้นถิ่นอาศัยอยู่ตามชายแดนไทย - กัมพูชาทางภาคอีสานของไทย เช่น ในจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ เป็นต้น

ในเรื่องงานด้านการศึกษานั้นพบว่า มักจะให้ความสำคัญกับความพร้อมในการให้บริการประชาชนของสถานศึกษาทั้งระดับอนุบาล และประถมศึกษา ข้อเสนอแนะในการบริหารโรงเรียน ปัญหาและทัศนคติในการทำงานของครูชายแดน ความพึงพอใจของครู การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งครูชาวไทยและครูกัมพูชา ทั้งนี้มักสำรวจในหมู่บ้านป้องกันตนเองเป็นส่วนใหญ่

สำหรับประเด็นด้านสาธารณสุขนั้น จำนวนมากให้ความสำคัญกับการเฝ้าระวังโรค AIDS และ HIV กับโรคมาลาเรีย เช่นการศึกษาพฤติกรรมป้องกันโรคมาลาเรียของแรงงานทั้งชาวไทย และกัมพูชาบริเวณเขตชายแดน การศึกษาการแพร่ระบาดของโรค AIDS ซึ่งมักทำการศึกษาตาม แนวชายแดนจังหวัดสระแก้ว ตราด สุรินทร์

(4) ชายแดนไทย – มาเลเซีย

การศึกษาค้นคว้าเรื่องสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ในพื้นที่ชายแดนไทย - มาเลเซีย มีเป็นจำนวนมาก เนื่องมาจากพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเป็นพหุสังคม อันประกอบด้วย ชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งแต่ละกลุ่มชนนั้นก็มีความ วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะชาวไทยมุสลิมที่มีวิถีชีวิตสอดคล้องกับศาสนาโดยไม่อาจ แยกออกจากกันได้ และประเด็นทางประวัติศาสตร์ก็ยังเป็นต้นตอของปัญหาความไม่สงบของพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผลงานทางด้านการวิจัย บทความและหนังสือ มีการศึกษาและ กล่าวถึง วัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ มีดังนี้ ภาษามลายูและการใช้ภาษาไทย ซึ่ง พบว่าโดยส่วนใหญ่ยังคงนิยมใช้ภาษาท้องถิ่น ทำให้เกิดความไม่เข้าใจต่อกันระหว่างกลุ่มชนอื่นๆ ในท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งทางราชการและนักวิชาการทางด้านศึกษาศาสตร์ ได้พยายามหา แนวทางในการเผยแพร่งานใช้ภาษาไทย โดยผ่านทางสื่อวิทยุและโทรทัศน์ แต่ทั้งนี้ก็ยังมีการ เปิดรับสื่อทางมาเลเซียที่ชาวไทยมุสลิมให้ความสนใจค่อนข้างมากเช่นกัน

นอกจากนี้ยังมี ประเพณีต่างๆ เช่น การแต่งงาน นิทานพื้นบ้าน ศิลปะท้องถิ่น เช่น ลิเกฮูลู สถาปัตยกรรมเรือนไทยของชาวไทยมุสลิม พิธีกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งทางด้านการแพทย์ และการประกอบอาชีพ เช่น การสานใบเตยปาหนัน การทอผ้า เป็นต้น โดยวัฒนธรรมและหลัก ศาสนามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิมมาก ซึ่งวิถีชุมชนนั้นส่งผลต่อทุกด้านของ สังคม ทั้งด้านการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจและการพัฒนา

ด้านการศึกษา ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยมุสลิมและได้รับการศึกษาและวิจัยอย่างมาก คือ โรงเรียนปอเนาะ หรือ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา ซึ่ง ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ไม่นิยมศึกษาต่อ ในระดับมัธยมและวิทยาลัย ทำให้การรู้และใช้ภาษาไทยในการสื่อสารกับทางราชการยังมีปัญหา อยู่บ้าง และ หลักศาสนาหลายๆ ด้านก็ไม่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาสังคมและการขยายตัว ทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ยังมีการศึกษาถึงประสิทธิภาพของโรงเรียนสอนศาสนาซึ่งพบว่ายังคงมีระดับที่ ต้องปรับปรุงในอีกหลายๆ ด้าน ทั้งประสิทธิภาพของผู้บริหาร ผู้สอน และการจัดการศึกษา อีกทั้ง การขาดแคลนอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอน ทางภาครัฐจึงได้จัดการขยายโอกาสทางการศึกษาทั้ง ในระดับประถม มัธยมและวิทยาลัยแก่ชาวไทยมุสลิม และยังส่งเสริมการพัฒนาระบบการเรียน การสอนของโรงเรียนสอนศาสนาอีกด้วย

ทั้งนี้ยังมีการศึกษา ถึงเรื่องคุณภาพชีวิต การสาธารณสุข ซึ่งคุณภาพชีวิตโดยภาพรวมอยู่ในระดับที่ไม่ค่อยดีนัก และความต้องการทางด้านการบริการสาธารณสุขยังคงมีระดับความพอใจที่ระดับปานกลางเท่านั้น ในส่วนของผลงานการศึกษายาเสพติดและการการเฝ้าระวังโรคเอดส์ ยังมีไม่มากนักเมื่อเทียบกับผลงานทางด้านวัฒนธรรม

1.4 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านสิ่งแวดล้อม

งานเขียนในประเด็นนี้มีจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่นๆ โดยพบว่าความรู้ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นมีกลุ่มนักวิชาการ นักศึกษา ภาครัฐ องค์กรระหว่างประเทศและองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่พยายามทำการศึกษาและพัฒนาความรู้ด้านนี้อยู่จำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีประเด็นการปกป้องสิ่งแวดล้อมและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในแม่น้ำโขงร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีการศึกษาในพื้นที่ชายแดนไทย - มาเลเซีย เนื่องจากพื้นที่ทางชายแดนภาคใต้และมาเลเซียมีความอุดมสมบูรณ์ โดยมีการจัดตั้งองค์กรร่วมระหว่างไทย- มาเลเซียในการร่วมมือและการแก้ไขปัญหาในการแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะทางทะเลอย่างเท่าเทียมกัน และโครงการทอก๊าซไทย - มาเลเซีย ก็ได้รับการสนใจทั้งจากนักอนุรักษ์ธรรมชาติและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนอีกทั้งแผนการพัฒนาต่างๆ ยังได้รับการตระหนักถึงผลทางสิ่งแวดล้อม และยังมีการกล่าวถึงการอนุรักษ์และศึกษาในเรื่องป่าชายเลน และการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล

ตารางที่ 1 ความสนใจในประเด็นต่างๆ ของงานเขียนในแต่ละพื้นที่

ประเด็นความสนใจศึกษา ในงานเขียนต่างๆ	ไทย-กัมพูชา	ไทย-มาเลเซีย	ไทย-พม่า	ไทย-ลาว	หมายเหตุ
1. การเมือง การทหาร ความมั่นคง 1.1 ความสัมพันธ์เชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ของการดำเนินนโยบาย 1.2 การปักปันเขตแดน การจัดระเบียบพื้นที่ชายแดน 1.3 ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ (ยาเสพติด, ของเถื่อน ฯลฯ) 1.4 ผู้อพยพ / ผู้ลี้ภัย 1.5 บทบาท ทศนคติของข้าราชการและหน่วยงานในพื้นที่ต่อการปฏิบัติงาน 1.6 มีส่วนร่วมทางการเมือง 1.7 ปัญหาการก่อการร้าย, ความขัดแย้ง 1.8 อื่นๆ	*** ** * * ** - - **	- - * * *** ** *** *	** ** *** ** * - -	** *** * - ** - -	
2. เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และการพัฒนา 2.1 การค้าและการลงทุน 2.2 การท่องเที่ยว 2.3 การพัฒนาพื้นที่ 2.4 การพัฒนาอาชีพทางการเกษตร 2.5 บทบาท / ทศนคติของผู้ปฏิบัติงานและหน่วยงานในพื้นที่ 2.6 เศรษฐกิจพอเพียง 2.7 ประเมินผลโครงการพัฒนาฯ 2.8 อื่นๆ (แรงงานต่างชาติฯ)	*** ** * ** *** - - *	*** * *** ** * *** *	** ** * - * - -	*** ** * * - * -	

ประเด็นความสนใจศึกษา ในงานเขียนต่างๆ	ไทย-กัมพูชา	ไทย-มาเลเซีย	ไทย-พม่า	ไทย-ลาว	หมายเหตุ
3.สังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์					
3.1 ทศนคติทางสังคมและ สุขภาพจิต	**	***	**	*	
3.2 ปัญหาโรคต่างๆ เช่น HIV มาลาเรีย	***	**	*	*	
3.3 ภาษาท้องถิ่น	*	**	-	*	
3.4 การบริการทางสังคม (การศึกษา,สาธารณสุข)	**	**	**	**	
3.5 วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น	**	***	-	*	
3.6 การค้ามนุษย์	-	**	-	*	
3.7 อื่นๆ (บรรณานุกรม,บรรณ นิทัศน์)	*	*	-	-	
4. สิ่งแวดล้อม	*	*	-	*	

หมายเหตุ *** จำนวนเรื่องมากกว่า 10 เรื่อง

** จำนวนเรื่อง 5-10 เรื่อง

* จำนวนเรื่องน้อยกว่า 5 เรื่อง

2. ผลการสำรวจสถานภาพความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน : จำแนกตามลักษณะอาณาบริเวณ

2.1 งานที่เกี่ยวข้องกับพรมแดน ด้านพรมแดน

ในส่วนของประเทศกัมพูชา ประเภทของงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับชายแดน ด้านพรมแดน เส้นกันพรมแดน และการบริหารจัดการชายแดน สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนคือ งานเขียนที่กล่าวถึงการบริหารจัดการพื้นที่ การจัดระเบียบพื้นที่ในด้านต่างๆ โดยใช้ยุทธศาสตร์ต่างๆ รวมไปถึงการใช้กำลังประชาชนปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐและส่วนที่สอง ที่กล่าวถึงการปักปันเขตแดน เทคโนโลยีที่ใช้ในการตรวจการณ์ชายแดน การสำรวจพรมแดน กับปัญหาของการไม่สามารถจะปักปันเขตแดนได้โดยสมบูรณ์ ซึ่งในส่วนนี้มีปรากฏอยู่น้อยชิ้น

ปัญหาของการปักปันเขตแดนที่ยังไม่สำเร็จนั้นมีปัจจัยจากในระดับรัฐบาลที่ถกเถียงกันคนละฉบับ ความไม่มั่นคงทางการเมืองของแต่ละฝ่าย อุปสรรคจากกับระเบิดที่ยังหลงเหลืออยู่ และพรมแดนธรรมชาติที่เข้าไปจัดการได้ยาก พร้อมทั้งเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาลงไปในทางเดียวกัน คือรัฐบาลต้องมีความร่วมมือกันมากกว่านี้ รัฐบาลไทยต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้านให้มากกว่าที่เป็นอยู่ สาเหตุที่งานในกลุ่มนี้พบได้น้อยอาจเป็นเพราะความยากที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ทุรกันดาร หรืออาจเป็นเพราะปัญหานี้ไม่เด่นชัดหรือคาดว่าจะไม่ใช่สาเหตุของความสับสนตามแนวชายแดนเนื่องจากพรมแดนเป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นในสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากเดิมที่อาณาจักรบริเวณนี้มีพรมแดนที่พราเลอตรงกันข้ามกับความสัมพันธ์ของผู้คนที่ผูกพันอย่างชัดเจน ในส่วนของการบริหารจัดการพรมแดน ก็เสนอให้เป็นหน้าที่รัฐในการจัดการปัญหาเพิ่มงบประมาณ กำลังคน เทคนิค ยกเว้นงานบางชิ้นที่เสนอให้หมู่บ้านป้องกันตนเองมีบทบาทร่วมกับรัฐ

ในส่วนของประเทศพม่า งานเขียนประเภทที่เกี่ยวข้องกับชายแดน เส้นกันเขตแดนและการบริหารจัดการชายแดน หรืองานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชายแดนโดยตรง งานเขียนประเภทนี้มีจำนวนน้อยที่สุดเช่นเดียวกับการเขียนชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ ในส่วนของพรมแดนพม่าก็ยังพบปัญหาในเรื่องการปักปันเขตแดน ซึ่งพบปัญหาการอ้างสิทธิ์เหนือพื้นที่บางพื้นที่ที่ยังตกลงกันไม่ได้

ในส่วนของประเทศลาว ประเภทของงานเขียนที่เกี่ยวกับชายแดน ด้านพรมแดน เส้นกันเขตแดน และการบริหารจัดการชายแดน หรืองานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชายแดนโดยตรง สามารถจัดได้เป็นสามกลุ่มงานคือ

1.) การศึกษาปัญหาพรมแดน การพิพาทเพื่ออ้างสิทธิ์ในเขตแดนทั้งทางน้ำและทางบก

ในช่วงปีพ.ศ. 2540-2545 จะพบงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งเรื่องพรมแดนเช่น การศึกษาเพื่อพัฒนาการความสัมพันธ์ไทย-ลาวที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทในการอ้างสิทธิ์เขตแดนทั้งทางน้ำและทางบกเช่น ลำน้ำเหือง หมู่บ้านร่มเกล้า แม่น้ำโขง ทั้งนี้งานส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ บางส่วนเป็นการศึกษาเพื่อเสนอวิธีการจัดการกับปัญหาความขัดแย้ง

2.) งานเขียนในช่วงที่การค้าการลงทุนเฟื่องฟูโดยเป็นงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับด้าน การค้า สำหรับงานเขียนช่วงปีพ.ศ. 2545-2546 จะเป็นการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับด้าน การจัดการชายแดนเพื่อรองรับการขยายตัวทางการค้าโดยเสนอให้มีการประสานงานความร่วมมือในกลุ่มประเทศอินโดจีน เพื่อสนับสนุนต่อการท่องเที่ยวบริเวณด่าน รวมถึงการคมนาคมขนส่งระหว่างกัน และเตรียมความพร้อมให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับด่านเช่นด่านป่าไม้

3.) เรื่องเกี่ยวกับการปักปันเขตแดน การสำรวจพรมแดน

ในส่วนของประเทศมาเลเซีย ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับชายแดน ด้านพรมแดน เส้นกันเขตแดน และการบริหารจัดการชายแดน หรืองานที่เกี่ยวกับชายแดนโดยตรง มีน้อยมาก ซึ่งอาจเป็นการบอกโดยนัยยะได้ว่า ไม่มีปัญหาในเรื่องเขตแดนของไทยและมาเลเซียเกิดขึ้น เพราะในส่วนที่มีการทับซ้อนกันบ้าง เช่น บริเวณอ่าวไทยก็ได้มีการร่วมมือแบบทวิภาคีเพื่อพัฒนาพื้นที่ร่วมกันและตกลงใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Common interest)

2.2 งานเขียนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในการติดต่อข้ามพรมแดน

ในส่วนของประเทศกัมพูชา งานเขียนประเภทนี้มีจำนวนไม่มากนัก โดยมักเป็นงานเขียนศึกษาความร่วมมือกันระหว่างรัฐในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกันทั้ง 2 ฝ่ายเพื่อประโยชน์ในด้านหนึ่งๆ เช่นการท่องเที่ยว การค้า การลงทุนการแก้ไขปัญหาร่วมกันเช่นปัญหายาเสพติด ความร่วมมือระหว่างรัฐดังกล่าวมีทั้งในระดับทวิภาคี และพหุภาคี ผ่านกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศเช่นอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ทกเหลี่ยมเศรษฐกิจ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบว่าม้งงานจำนวนหนึ่งที่กล่าวถึงความสำคัญในระดับนโยบายในทางการเมืองอีกด้วยโดยจะเห็นได้ว่าการศึกษานโยบายต่างประเทศเป็นการศึกษาเป็นช่วงๆ ซึ่งเห็นได้ชัดว่ารัฐบาลไทยมีนโยบายต่างประเทศกับกัมพูชาที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยของนายกรัฐมนตรีและ

บริบททางการเมืองขณะนั้นจะทำให้ความสำคัญกับกัมพูชามาน้อยเพียงไรในแต่ละยุค จะสังเกตได้ว่าเป็นงานที่ศึกษาในมิติความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการติดต่อข้ามพรมแดน เป็นการศึกษาที่เน้นด้านเศรษฐกิจและการเมือง โดยที่ยังไม่ค่อยพบงานที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมสังคมเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างคน 2 พื้นที่ที่อยู่ติดกัน การพึ่งพาอาศัยกันที่นอกเหนือไปจากด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น

ในส่วนของประเทศพม่า งานเขียนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งกล่าวถึงและหรือเกี่ยวข้องกับการติดต่อข้ามพรมแดนกับประเทศไทยเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ งานเขียนประเภทนี้สามารถจัดแบ่งได้เป็น 3 ส่วนคือ 1) การก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ข้ามอาณาเขตประเทศ 2) งานเขียนในสนธิสัญญาหรือระหว่างรัฐ 3) งานเขียนอื่นๆ ที่สัมพันธ์กับการติดต่อข้ามพรมแดนเช่น การประมง การย้ายถิ่นข้ามพรมแดน การค้าชายแดน ในส่วนของการสร้างโครงการขนาดใหญ่ข้ามพรมแดนนั้นมีการนิยามของการวางท่อก๊าซจากแหล่งยาดานาเป็นโครงการที่ได้รับการสนใจศึกษาพอๆกับงานเขียนเรื่องสะพานมิตรภาพไทย - พม่า ทั้งสองเรื่องนี้มุ่งที่จะศึกษาความเป็นไปได้ในการก่อสร้างและผลกระทบของการสร้างเขื่อนและสะพานที่มีต่อคนในชุมชนพื้นที่นั้นๆ รวมไปถึงผลที่เปลี่ยนไปของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สำหรับงานเขียนในสนธิสัญญาหรือระหว่างรัฐนั้นมิต้งานเขียนที่เกี่ยวกับการดำเนินนโยบายโดยรวมกับการดำเนินนโยบายที่อิงกับประเด็นย่อย เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกรณีชนกลุ่มน้อย

งานเขียนอื่นๆ ที่สัมพันธ์กับการติดต่อข้ามพรมแดนเช่น การประมง การย้ายถิ่นข้ามพรมแดน การค้าชายแดน นั้น พบได้มากพอสมควร ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือมีจะมีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันในเรื่องการค้าหรือการประมง แรงงานข้ามชาติ และชนกลุ่มน้อย ควบคู่กันไป

ในส่วนของประเทศลาว ประเภทของงานเขียนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับเพื่อนบ้าน ซึ่งกล่าวถึงและหรือเกี่ยวข้องกับการติดต่อข้ามพรมแดนกับประเทศไทยเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ มีจำนวนมากพอสมควรทั้งนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1.) ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ลาวที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือทางการค้า การลงทุน อีกทั้งยังมีการศึกษาปัญหาการค้าชายแดนที่เกิดขึ้น หรือปัจจัยที่ขัดขวางความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกัน ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ลาวที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนนั้นเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างมากในหมู่นักวิชาการที่ศึกษาความสัมพันธ์ไทย-ลาว ทั้งนี้จะเห็นได้จากมีงานเขียนที่ทำการศึกษานี้จำนวนมากและหลากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานส่งเสริมการลงทุน ศูนย์พัฒนาระหว่างชาติแห่งประเทศไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น ซึ่งเป็นงานเขียนที่ให้ข้อมูลเพื่อการค้าการลงทุน การศึกษาเพื่อ

วางแผนการลงทุน สำหรับวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาเรื่องการค้าไทย-ลาวกับประเด็นต่างๆ ก็มาจากหลายสาขาวิชาเช่นศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ ผังเมือง วิทยาการจัดการ รวมไปถึงสถาบันทางการทหารเช่นวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ในขณะเดียวกันก็มีงานเขียนที่ศึกษาปัจจัยอุปสรรคการค้า ซึ่งพอสรุปได้ว่าอุปสรรคดังกล่าวก็คือความหวาดระแวง ไม่ได้เนื้อเชื้อใจกันระหว่างสองประเทศ อุปสรรคของระบบการชำระเงินและภาษี และการค้าผิดกฎหมาย ทั้งนี้ได้มีการเสนอแนะแนวทางแก้ไขโดยเสนอให้จัดตั้งคณะกรรมการร่วมการค้า ปรับปรุงวิธีการชำระเงินเสียใหม่ให้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น ทั้งนี้รัฐบาลไทยจะต้องแสดงความจริงใจต่อประเทศลาวและคงการให้ความช่วยเหลือประเทศลาวในด้านต่างๆ เพื่อลดความหวาดระแวงลง

2.) เรื่องของเขื่อน สะพานข้ามพรมแดนและถนนที่ตัดผ่านเชื่อมต่อระหว่างประเทศ

งานเขียนกลุ่มนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับผลจากการสร้างเขื่อนไฟฟ้าเช่นเขื่อนน้ำงึม สะพานมิตรภาพไทย-ลาว ที่หนองคายและมุกดาหาร ถนนหมายเลข 9 เช่นในกรณีของสะพานมิตรภาพและถนนหมายเลข 9 นั้นถือว่าเป็นผลดีต่อไทยในการเปิดประตูการค้ากับอินโดจีน ในขณะที่ลาวจะได้ประโยชน์จากการเป็นเส้นทางการค้าและการท่องเที่ยว นอกจากนี้สะพานมิตรภาพและถนนยังมีประโยชน์ในอันที่จะนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศและประชาชนในภูมิภาค เพราะคาดว่าจะมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนได้สะดวกขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้ยังยืนร่วมกันในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงต่อไปในอนาคต กรณีของเขื่อนไฟฟ้านั้นไทยอยู่ในฐานะผู้รับซื้อไฟฟ้า ส่วนลาวอยู่ในฐานะผู้ขายไฟฟ้า และยังมีความร่วมมือของเอกชนไทยในการเข้าร่วมลงทุนด้วย ความร่วมมือของทั้งสองประเทศเป็นในลักษณะเชิงพาณิชย์ ที่มีนัยของการที่ทั้งสองฝ่าย ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน คือ ลาวสามารถพึ่งตนเองได้ และมีเงินรายได้เข้าประเทศเพื่อการพัฒนาประเทศ ส่วนไทย คือ การก้าวไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมและการเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การเงินของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นที่น่าสังเกตว่าไม่ค่อยพบงานเขียนที่ศึกษาความร่วมมือระหว่างไทยลาวที่จะจัดการกับผลกระทบเชิงลบจากการสร้างถนนหรือสะพานมิตรภาพ หรือเขื่อนซึ่งอาจเกิดขึ้นได้เช่น การทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเช่นป่าไม้ ที่อยู่บนเส้นทางพัฒนาดังกล่าว หรือวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ที่อาจจะเปลี่ยนไปพร้อมกับการเข้ามาของคนภายนอก และผลกระทบทางลบอื่นๆ ที่มาพร้อมกับความเจริญ

3.) เป็นเรื่องของความร่วมมือระหว่างไทย-ลาวในด้านทั่วไป เป็นความร่วมมือกันของสองประเทศในด้านต่างๆ อันเนื่องมาจากความสงบตามแนวชายแดนและการค้าชายแดนไทย-ลาวที่มีแนวโน้มที่ดีขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เนื่องมาจากลาวเป็นประตูการค้าไปยังเวียดนามอีกทั้ง อนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงยังเป็นตลาดการค้าที่มีขนาดใหญ่คุ้มค่าต่อการลงทุน ซึ่งรวมไปถึงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วย

ในส่วนของประเทศมาเลเซีย งานที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ในด้านของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมาเลเซีย นั้น มีรูปแบบการศึกษาความสัมพันธ์ส่วนใหญ่เป็นมิติของเศรษฐกิจรูปแบบความสัมพันธ์เน้นไปทางด้านเศรษฐกิจโดยผ่าน โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย (อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย) และการค้าข้ามแดนระหว่างกัน เช่น การค้าผ่านด่านต่างๆ โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย (IMT-GT) การดำเนินธุรกิจส่งออก การมีพื้นที่พัฒนาร่วมซึ่งไทยและมาเลเซีย ถือในหลักการผลประโยชน์ร่วมกัน รวมไปถึงการศึกษาเกี่ยวกับโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซียทั้งด้านประเด็นทางการเมืองและสิ่งแวดล้อม

เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้พื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซียจะเกิดความไม่สงบขึ้นแต่การติดต่อสัมพันธ์กันในประเด็นนี้ก็กลับไม่พบงานเขียนในลักษณะความร่วมมือทางด้านความมั่นคง ทั้งนี้เนื่องจาก ความไม่สงบในพื้นที่นั้นถือเป็นกิจการภายใน แต่กลับพบแบบความสัมพันธ์ในมิติของสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือ ประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีลักษณะการดำรงวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกับชาวมาเลเซีย ทั้งการใช้ภาษา ประเพณี และการนับถือศาสนาเดียวกัน ทำให้พบงานเขียนในลักษณะความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันทางด้านวัฒนธรรม เช่น การเปิดรับสื่อโทรทัศน์จากมาเลเซียของชาวไทยมุสลิม การอาศัยอยู่ของชาวไทยมุสลิมในรัฐกลันตัน เป็นต้น ซึ่งสืบเนื่องจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์นั่นเอง

2.3 งานเขียนเฉพาะเรื่องในพื้นที่

ในส่วนของประเทศกัมพูชา งานเขียนประเภทนี้มีจำนวนชิ้นของงานมากกว่าประเภทอื่นๆ ทั้งนี้มองว่าบริเวณจังหวัดที่ติดกับพรมแดนประเทศกัมพูชาเป็นจังหวัดที่ประสบปัญหาทั้งเรื่องความมั่นคง การสาธารณสุข การศึกษา และการพัฒนาพื้นที่ หรือการสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เพื่อรองรับการค้าชายแดนที่อาจเติบโตในอนาคต ด้วยเหตุที่เป็นจังหวัดในแนวพรมแดนที่ห่างไกลจึงทำให้ได้รับการดูแลจากรัฐไม่ทั่วถึง อีกทั้งเมื่อใดก็ตามที่ประเทศกัมพูชาประสบปัญหาภายใน ก็ส่งผลให้เกิดผู้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ตามพื้นที่จังหวัดชายแดนจำนวนมาก ประกอบกับภัยของความยากจน ทำให้มีทั้งผู้อพยพและใจผู้ร้ายเข้ามาอาศัยอยู่ปะปนบริเวณรอยต่อของพรมแดน อีกทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาโรคติดต่อ การค้ายาเสพติด ของผิดกฎหมายตามมาด้วย

ปัญหาดังกล่าวจึงถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อการศึกษา เพื่อสำรวจปัญหา และเพื่อหาทางแก้ไข อย่างไรก็ตาม เมื่อปัญหาภายในของประเทศกัมพูชาสงบลงประกอบกับนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในสมัยนายกรัฐมนตรีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จึงทำให้มุมมองในการหาความรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเรื่องของการจัดการพื้นที่ชายแดน แต่เริ่มมีจำนวนงานที่ให้ ความสำคัญกับการพัฒนาเพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะในเรื่องการค้าชายแดน ซึ่งผลของการศึกษาสถานการณ์ภาพความรู้ที่มีลักษณะงานเขียนดังนี้

ประการที่หนึ่ง เป็นความรู้ที่มีลักษณะของการศึกษาแบบพฤติกรรมศาสตร์ ใช้หลักการวิเคราะห์เชิงวิทยาศาสตร์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของคนที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนในเชิงประจักษ์ ว่ามีทัศนคติ มีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาดังกล่าวอย่างไร และมีความคิดเห็นว่พื้นที่ของตน ควรมีการปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใดบ้าง หรือบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นใช้ชีวิตอย่างไรในพื้นที่ดังกล่าวในประเด็นต่างๆ รวมไปถึงทัศนคติการทำงานของข้าราชการ อาสาสมัครในพื้นที่

ประการที่สอง เป็นลักษณะของความรู้ที่ศึกษาปัญหาเฉพาะเรื่อง โดยดูที่มาของปัญหา ลักษณะปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไข ซึ่งปัญหาที่ว่านี้เป็นปัญหาที่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ต่อความปลอดภัยของสังคม นอกจากประเด็นปัญหาแล้ว ยังรวมไปถึงการศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาพื้นที่โดยตรงหรือเป็นเอกสารที่ให้ข้อมูลเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา

ในส่วนของประเทศพม่า งานเขียนที่ศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนของฝั่งไทย หรือฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน งานเขียนในส่วนนี้จำนวนมากมักจะคาบเกี่ยวกับงานเขียนที่มีมิติของการข้ามพรมแดน แต่ในขณะเดียวกันก็มีมิติของปัญหาในพื้นที่อาณาบริเวณชายแดนนั้นๆ อยู่มากเช่นเรื่องของคนพลัดถิ่นหรือแรงงานที่เข้ามาอาศัยในอาณาจักรไทย หรือเรื่องของการบูรณาการสู่ระบบบริเวณแนวชายแดน การหลบหนีเข้าเมือง ซึ่งงานในลักษณะนี้ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก และงานอีกจำพวกหนึ่งที่เป็นประเด็นย่อยๆ เช่นป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติ ยาเสพติด เป็นต้น งานเขียนที่กล่าวถึงอาณาบริเวณชายแดนไทย-พม่านี้แม้จะกล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนแต่ก็เกี่ยวพันอย่างยิ่งกับปัจจัยทางการเมืองในประเทศพม่ากับสถานการณ์ความสัมพันธ์ในระดับรัฐบาล และการรักษาความมั่นคงของรัฐ

นอกจากนี้เรายังคงพบงานเขียนในเรื่องของสุขภาพอนามัยของคนไทยและคนพม่าในไทยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ติดเส้นเขตแดนอยู่พอสมควรอันเป็นงานวิจัยที่ให้ความสำคัญกับปัญหาโรคติดต่อเช่น เอช ไอ วี เอดส์ ไข้ซ้่าง และมาลาเรียในกลุ่มแรงงานชาวพม่า

อาจกล่าวได้ว่าสถานการณ์ความรู้อาณาบริเวณชายแดนไทย-พม่านั้นดำรงอยู่ในมิติที่เกี่ยวกับมนุษย์ ที่มองเห็นเส้นเขตแดนต่างจากที่รัฐมองเห็น ด้วยความจำเป็นเพื่อการมีชีวิตอยู่จึงต้องมองเขตแดนอย่างพรา่เลือน ในขณะที่รัฐเองก็มีความจำเป็นที่ต้องมองเส้นเขตแดนตามหลักสากลสมัยใหม่ ทำให้ปัญหาการละเมิดเขตแดนของคนพม่าเป็นปัญหาสำคัญและเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกมาศึกษามากที่สุด

ในส่วนของประเทศลาว ประเภทของงานเขียนที่ศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนของฝั่งไทย หรือฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มคือ

กลุ่มที่หนึ่ง เนื่องจากการขยายตัวทางการค้าทำให้มีงานเขียนเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อวางแผนรองรับการขยายตัวดังกล่าวทั้งในฝั่งลาวและฝั่งไทย

กลุ่มที่สอง เป็นงานเขียนที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในพื้นที่ฝั่งเขตไทยหรือเขตลาว รวมไปถึงงานเขียนที่ศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งพบว่ามีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานย้อนไปถึงยุคสมัยอาณาจักรโบราณเช่นล้านช้าง ล้านนา ในส่วนของพื้นที่ฝั่งลาวนั้น เป็นที่น่าสังเกตว่ามีนักวิชาการไทยสนใจศึกษาเฉพาะเจาะจงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับลาวซึ่งมีปรากฏชิ้นงานอยู่มากกว่างานเขียนในอาณาบริเวณไทยกับประเทศอื่นๆ ที่มักจะศึกษาแต่ในพื้นที่ของไทยมากกว่าจะศึกษาเพื่อนบ้าน งานดังกล่าวมีทั้งการศึกษาการบริหารราชการของลาว ตำราเรียน สังคมศาสตร์ การจัดการป่าไม้

กลุ่มสุดท้าย งานเขียนด้านอื่นๆ เช่นโรคภัย การอพยพย้ายถิ่น คุณภาพชีวิต

ในส่วนของประเทศมาเลเซีย การศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้น ในบริเวณพื้นที่ชายแดนฝั่งไทย มีจำนวนชิ้นงานของประเภทนี้มากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะที่โดดเด่นกว่าพื้นที่อื่น กล่าวคือ การมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา และการดำรงวิถีชีวิต ซึ่งประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้โดยส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมที่มีวิถีชีวิตสอดคล้องกับศาสนาสูงมาก และค่อนข้างมีความแตกต่างกับชาวไทยพุทธ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษา การใช้กฎหมายอิสลาม การออมทรัพย์ตามวิถีอิสลาม รวมไปถึง ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม

นอกจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแล้ว ยังมีในส่วนของ สถานการณ์ความไม่สงบในชายแดนภาคใต้ที่ยังคงเป็นปัญหาอย่างต่อเนื่องและสภาพเศรษฐกิจที่โดยรวมยังคงมีความยากจน เนื่องจากโดยส่วนใหญ่ประชากรมีอาชีพด้านเกษตรกรรม อีกทั้งการได้รับผลกระทบจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ส่งผลให้มีการศึกษาถึงโครงการการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคใต้เป็นจำนวนมาก ทั้งการพัฒนาให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อรองรับกับโครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนผ่านโครงการพระราชดำริ อาทิเช่น โครงการเศรษฐกิจพอเพียง การจัดการทรัพยากรพื้นที่ลุ่มน้ำ เป็นต้น

กล่าวได้ว่า งานเขียนประเภทนี้ มีการศึกษา ค้นคว้า และสำรวจ ในทุกมิติ ทั้งทางด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งผลของการศึกษาล้วนสภาพความรู้ที่เป็นงานเขียนประเภทนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง เป็นความรู้ที่มีลักษณะของการศึกษาแบบพฤติกรรมศาสตร์ ใช้หลักการวิเคราะห์เชิงวิทยาศาสตร์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของคนที่อยู่อาศัยตามแนวชายแดนในเชิงประจักษ์

ว่ามีทัศนคติ มีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาดังกล่าวอย่างไร และมีความคิดเห็นว่าเป็นพื้นที่ของตน ควรมีการปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใดบ้าง หรือบุคคลในพื้นที่นั้นใช้ชีวิตอย่างไรในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งงานเขียนในส่วนของการศึกษาถึงการดำเนินชีวิตปรากฏเป็นจำนวนมาก เพราะรูปแบบการดำรงวิถีชีวิตของประชาชนพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีความพิเศษ กล่าวคือ การนิยมพูดภาษาท้องถิ่น (ภาษามลายู) การยึดถือภูมิปัญญาแบบเดิม และการมีลักษณะทางการศึกษาที่นิยมศึกษาผ่านโรงเรียนสอนศาสนา เช่น โรงเรียนปอเนาะ เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีวิถีชีวิตที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาเป็นหลัก รวมไปถึงการสำรวจ ศึกษา ทัศนคติ ขวัญและกำลังใจของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ชายแดน ทั้ง ตำรวจ ทหาร ข้าราชการปกครอง และครู อาจารย์

ประการที่สอง เป็นลักษณะของความรู้ที่ศึกษาปัญหาเฉพาะเรื่อง สำหรับปัญหาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่ปรากฏอย่างเด่นชัดนั้นก็ได้แก่ ความไม่สงบในพื้นที่ ความขัดแย้งระหว่างชาวมุสลิมและเจ้าหน้าที่ของรัฐ คุณภาพชีวิตของประชาชนที่ยังไม่ดีขึ้น โดยดูที่มาของปัญหาลักษณะปัญหา และเสนอแนวทางแก้ไข รวมไปถึงการศึกษาถึงบทบาทขององค์กรที่ทำงานเฉพาะพื้นที่ภาคใต้ เช่น ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) และการศึกษาติดตามผลดำเนินการของแผนพัฒนาพื้นที่ทั้งโดยทางตรงหรือเป็นเอกสารข้อมูลเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ทั้งการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์

งานเขียนประเภทนี้มีจำนวนชิ้นงานมากที่สุด อันเนื่องมาจากลักษณะที่โดดเด่นของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่มีความแตกต่างกับภูมิภาคอื่นๆ ในหลายๆ ด้าน เช่น ศาสนา วัฒนธรรม ศิลปะ วิถีชีวิต ความมั่นคงทางการเมือง ระบบการศึกษา เป็นต้น จำนวนที่มากและมีมิติที่หลากหลายของงานเขียนจึงเป็นการสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ได้เป็นอย่างดี กล่าวได้ว่า งานเขียนประเภทนี้ครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบของการเป็นชายแดนภาคใต้ ทั้งปัญหาความไม่สงบ สภาพเศรษฐกิจที่ยังคงมีความยากจน ทำให้มีการเร่งรัดพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ทั้งโครงการอาชีพเสริม การพัฒนาให้เป็นเขตอุตสาหกรรม เนื่องจากการมีทรัพยากรที่ครบถ้วนและอุดมสมบูรณ์ ขาดก็แต่ความรู้ความเข้าใจของประชาชนและการส่งเสริมอย่างจริงจังจากหน่วยงานของรัฐเท่านั้น

ในด้านสาธารณสุขนั้น จากการปรากฏของงานเขียนทำให้เห็นว่าเป็นพื้นที่ที่ปลอดจากโรคระบาดรุนแรง เพราะผลการศึกษาและวิจัยส่วนใหญ่พบถึงความเข้าใจอันดีของประชาชนต่อโรค เช่น โรคเอดส์ หรือแม้แต่ยาเสพติด แต่ถึงกระนั้นเยาวชนยังคงต้องการการส่งเสริมและการให้ความรู้ที่ถูกต้องและละเอียด

ด้านระบบการศึกษาของพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีลักษณะพิเศษคือ การมีระบบการศึกษาตามหลักศาสนา ซึ่งพบว่ามีส่วนต่อการเป็นอุปสรรคของการพัฒนาหลายด้าน ทั้งนี้เนื่องจากเยาวชนมักไม่ทำการศึกษาต่อ จึงมีความรู้ ความเข้าใจ ทั้งในเรื่อง ภาษาไทย คุณภาพชีวิต ที่ยังไม่

ดินัก ส่งผลต่อปัญหาสังคมในมิติอื่นๆ เช่น เกิดความไม่เข้าใจต่อกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ และชาวไทยมุสลิม จากสาเหตุดังกล่าว ในงานเขียนประเภทนี้จึงพบงานในลักษณะเป็นข้อมูลของจังหวัดชายแดนภาคใต้และคู่มือปฏิบัติสำหรับเจ้าหน้าที่เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อวิถีและทัศนคติของชาวบ้านในพื้นที่

ทั้งนี้ยังพบการศึกษาทางด้านวัฒนธรรมและศิลปะซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชายแดนภาคใต้ เช่น นิทาน การละเล่น ประเพณีต่างๆ โดยเอกลักษณ์หลายๆ อย่างกำลังจะค่อยๆ จางหายไป เช่น ลิเกฮูลู, มโนราห์ จึงมีการเสนอให้อนุรักษ์ไว้และต้องการการส่งเสริมจากภาครัฐด้วย

จะเห็นได้ว่ายังมีความหลากหลายในพื้นที่มากเท่าไร จำนวนของการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยก็เกิดขึ้นมากเท่านั้น ซึ่งการศึกษาทั้งหมดนี้ก็ครอบคลุมในทุกมิติทำให้เกิดความรู้และความเข้าใจต่อพื้นที่ชายแดนภาคใต้มากยิ่งขึ้น เมื่อเกิดปัญหาต่างๆ จะทำให้เราสามารถมองปัญหาในมุมมองที่ถูกต้อง และสามารถแก้ไขได้อย่างรวดเร็ว

3. ประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของต่างประเทศ

: การสำรวจเบื้องต้น

นอกจากนั้น โครงการวิจัยนี้ ยังได้ทำการสำรวจและเบื้องต้นถึงประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนและการศึกษาเกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของต่างประเทศไว้ด้วย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชายแดนของต่างประเทศ การบริหารจัดการชายแดนของต่างประเทศและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชายแดน โดยในงานนี้ ได้ทำการสำรวจโดยหยิบยกกรณีชายแดนของสหภาพยุโรปและชายแดนของสหรัฐอเมริกาทางด้านเหนือซึ่งติดกับประเทศแคนาดาและทางด้านใต้ซึ่งติดกับประเทศเม็กซิโกมาเป็นตัวอย่างหลักที่ใช้ในการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า สภาพชายแดนและอาณาบริเวณชายแดนหลายจุดทั่วโลกมีความเปลี่ยนแปลงไป ที่สำคัญ ได้แก่

- มีการขีดเส้นพรมแดนใหม่ในหลายกรณี อาทิ กรณีที่มีประเทศใหม่เกิดขึ้นจากการแยกตัวเป็นอิสระออกจากประเทศเดิม เช่น ในกรณีของอดีตรัฐเล็ก ๆ จำนวน 5 รัฐในเอเชียกลางซึ่งแต่เดิมอยู่ในการปกครองของสหภาพโซเวียตรัสเซีย และกรณีของสหภาพยุโรป ซึ่งมีการขีดเส้นพรมแดนภายนอกใหม่ (EU external border) อันเป็นผลจากกระบวนการรับจำนวนประเทศสมาชิกเพิ่มขึ้น (Enlargement) เช่น ในครั้งล่าสุดที่มีการรับประเทศสมาชิกเพิ่มเมื่อปี พ.ศ. 2547 (ค.ศ. 2004) ซึ่งได้รวมประเทศใหม่จำนวน 10 ประเทศเข้าเป็นสมาชิก เป็นต้น

- มีการสร้างกลไกการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อนบ้านที่มีชายแดนติดกัน เพื่อร่วมกันพัฒนาเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของผู้คนที่อาศัยในอาณาบริเวณชายแดนและประเทศโดยรวมเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะผลจากการเปิดเขตการค้าเสรี อาทิ ในกรณีของสหรัฐอเมริกา การสร้างเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือหรือ NAFTA ทำให้ปัจจัยการผลิตต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แรงงาน และผู้คนเดินทางเข้าออกระหว่างประเทศสมาชิกมากขึ้น ส่งผลให้พื้นที่ชายแดนของประเทศต่างๆ ได้รับความสนใจและงบประมาณเพื่อการพัฒนาจากภาครัฐเพิ่มขึ้น
- ประเทศต่างๆ ได้พัฒนานโยบายชายแดนของตนให้มีลักษณะเปิดกว้างมากขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่การเดินทางเข้าออกของผู้คนและการเคลื่อนย้ายทุนและปัจจัยการผลิตอื่นๆ และในขณะเดียวกัน ก็ให้ชายแดนทำหน้าที่ปกป้องมิให้บุคคลอันตรายและสิ่งผิดกฎหมายเข้ามาในเขตอธิปไตยของตน
- เพื่อให้นโยบายชายแดน (ดังที่ได้กล่าวไว้) ประสบผล ประเทศต่างๆ ได้ทำการพัฒนาระบบการบริหารจัดการชายแดนของตนด้วยกลไกหลายอย่าง อาทิ การร่วมมือกันระหว่างประเทศ การนำเครื่องมือต่างๆ ซึ่งถูกสร้างขึ้นด้วยเทคโนโลยีใหม่ๆ ทำให้มีประสิทธิภาพในการใช้งานมาใช้ เป็นต้น

สำหรับการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชายแดนในต่างประเทศ อาทิ ในยุโรปและอเมริกานั้น จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่ามีอยู่เป็นจำนวนมาก มีการศึกษาแง่มุมต่างๆ ที่เกี่ยวกับชายแดน นับตั้งแต่เรื่องประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ไปจนถึงเรื่องสิ่งแวดล้อม นักวิชาการที่ทำการศึกษารื่องชายแดนส่วนมากได้เสนอความเห็นว่าการศึกษารื่องชายแดนไม่สามารถกระทำได้โดยอาศัยหลักวิชาใดวิชาหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว หากจะต้องอาศัยหลักวิชาของหลายสาขาร่วมกัน (trans-disciplinary approach) ส่วนความรู้เกี่ยวกับชายแดนไทยติดกับประเทศเพื่อนบ้าน ที่ศึกษาวิจัยโดยนักวิชาการต่างชาตินั้น เท่าที่พบมีอยู่มากมาย หลายแง่มุม รวมทั้งมีการนำแนวคิดใหม่ๆ ของสาขาวิชาการต่างๆ ตลอดจนมีการพยายามนำหลักการศึกษาด้วยสหสาขาวิชามาใช้เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษา วิชาและนักวิชาการเหล่านี้ มีทั้งที่มาจากทวีปอเมริกาและยุโรป และมีจำนวนมากที่ทำงานในนามขององค์การระหว่างประเทศ

3. ข้อเสนอแนะ

การสำรวจสถานการณ์ภาพความรู้ด้านบริเวณชายแดนไทยและประเทศเพื่อนบ้านแสดงให้เห็นถึงความสำคัญที่จะต้องมีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ อีกหลายด้าน ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) ด้านการเมือง การทหารและความมั่นคง

- การพัฒนาความเป็นไปได้ในเรื่องการสร้าง smart borders ร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน กล่าวคือ การทำให้พื้นที่ด้านชายแดนที่สองประเทศร่วมกันบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายของคน สินค้า ทุนและการบริการถูกกฎหมาย สามารถผ่านเข้าออกได้โดยสะดวก ในขณะเดียวกันก็ปกป้องไม่ให้สิ่งผิดกฎหมายหรือผู้หลบหนีข้ามแดนผิดกฎหมาย รวมทั้งสิ่งที่เป็นอันตรายและไม่พึงปรารถนาต่างๆ ผ่านข้ามแดนได้
- การประเมินผลการทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ ทั้งเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่น ภูมิภาคของจังหวัดหรือเขตปกครองที่อยู่ในแต่ละฝั่งของแนวแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศ เช่น กลไกการประชุมร่วมกันระหว่างผู้ว่าราชการจังหวัดชายแดนไทยกับเจ้าแขวงติดชายแดนของลาว การทำงานของคณะกรรมการปักปันเขตแดนร่วม การทำงานของกองทัพในการลาดตระเวนร่วมกัน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การจัดการปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่
- นโยบายการบริหารจัดการเมืองชายแดนในระดับชาติ ระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น
- การร่วมมือกับเพื่อนบ้านเพื่อจัดการกับอาชญากรรมข้ามชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่มีการจัดการเป็นอย่างดี
- การบริหารจัดการในเชิงพื้นที่แบบข้ามพรมแดน ซึ่งปัจจุบันงานนี้ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยภาครัฐร่วมกับองค์การระหว่างประเทศและมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนนโยบายของรัฐ ดังนั้นหากมีการขยายขอบเขตให้มีการริเริ่มหรือร่วมดำเนินการโดยภาคอื่น เช่น ภาคประชาสังคม นักวิชาการ จะนำไปสู่การเพิ่มคุณค่าให้กับงานด้านนี้ได้มากยิ่งขึ้น
- การบริหารจัดการเขต no man's land หรือเขตพื้นที่ชายแดนที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้านที่ยังมีปัญหาคือเป็นข้อพิพาท ซึ่งอาจจำเป็นต้องมีอาศัยกลไกในระดับระหว่างประเทศมาช่วย เช่น การใช้วิธีการไกล่เกลี่ยโดยองค์การระหว่างประเทศ หรือการป้องกันการสู้รบ เช่น การร้องขอไปยังสหประชาชาติเพื่อให้

กองกำลังรักษาสันติภาพเข้ามาปฏิบัติงานบริเวณชายแดนไทย-พม่า ซึ่งมีการ
สู้รบเกิดขึ้นเสมอ

- การสำรวจความเป็นไปได้ ข้อดี ข้อเสียของการเปิดจุดผ่านแดนเพิ่มขึ้นใน
พื้นที่อื่นๆ ที่ยังไม่มี หรือความเหมาะสมในการเปิดจุดผ่านแดนบางจุดที่เปิด
แล้ว

2) ด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและการพัฒนา

- การสำรวจอุปสงค์ อุปทานความต้องการแรงงานข้ามชาติของชายแดนแต่ละ
ด้านและความร่วมมือกับเพื่อนบ้านเรื่องแรงงาน
- การศึกษาผลกระทบเชิงเศรษฐกิจต่อพื้นที่ที่อยู่ในโครงการพัฒนาเขต
เศรษฐกิจพิเศษ
- การศึกษาทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยเรื่องสาธารณสุขในพื้นที่ตามแนว
ชายแดน

3) ด้านสังคม วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์

- การศึกษาผลกระทบเชิงสังคม และวัฒนธรรมต่อชุมชนชายแดนในเขตพื้นที่
โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน
- การศึกษาในลักษณะ comprehensive และ interdisciplinary ในส่วนที่
เกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน
ชายแดน เนื่องจากที่ผ่านมาามีเพียงการศึกษาที่เจาะเฉพาะเรื่องเท่านั้น
- การศึกษาปัญหาเรื่องอัตลักษณ์ของคนที่ย้ายตรงพื้นที่ชายแดน เช่น แม่
สาย ซึ่งจะมีคนสามเชื้อชาติใหญ่ๆ อาศัยอยู่ คือ ไทย พม่า จีน
- การศึกษาปัญหาสาธารณสุข ในส่วนที่เกี่ยวกับความเป็นไปได้ แนวทาง ข้อดี
ข้อเสียของการร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในเรื่องสาธารณสุข

4) ด้านสิ่งแวดล้อม

- การศึกษารูปแบบและลักษณะที่เหมาะสมของการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม
ร่วมกันในทุกระดับ
- การศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชายแดนที่อยู่ในโครงการเขต
เศรษฐกิจพิเศษ เช่น แม่สาย ปัญหาการรักษาสภาพแวดล้อมของเขตพื้นที่ชุ่ม
น้ำในบริเวณนั้น ตลอดจนความร่วมมือด้านความมั่นคงของมนุษย์ สัตว์ พืช
พรรณธรรมชาติ
- การแสวงหาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาสภาพแวดล้อม

5) ด้านอื่นๆ

- การศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับทฤษฎี แนวความคิด วิสัยทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดน/อาณาบริเวณชายแดน และการศึกษาเปรียบเทียบอาณาบริเวณชายแดนอื่นๆ
- การรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ในทุกด้านที่เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนอย่างต่อเนื่องให้มีลักษณะเป็นฐานข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ เช่น ข้อมูลประชากร ข้อมูลเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ข้อมูลเรื่องภาวะเศรษฐกิจ เป็นต้น

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของเรื่อง

พื้นที่ชายแดนของประเทศไทยซึ่งเป็นเขตแดนที่ติดต่อกับประเทศต่างๆ 4 ประเทศ อันได้แก่ พม่า ลาว กัมพูชา และมาเลเซีย นั้น นับได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อประเทศไทยเป็นอย่างมาก ทั้งในแง่ของการพัฒนา ความมั่นคงของชาติ ความปลอดภัยและการกินดีอยู่ดีของประชาชน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือต่อสังคมโลกโดยทั่วไป การศึกษาและติดตามเกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยจึงเปรียบเสมือนข่ายใยใหม่ของการมองด้านความสัมพันธ์แบบข้ามชาติ ซึ่งนอกจากจะช่วยอธิบายปรากฏการณ์และทำให้เข้าใจถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมได้แล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างวิธีการวิเคราะห์นโยบายให้ดีขึ้น เพื่อหาทางเลือกหรือยุทธศาสตร์ในอันที่จะบรรลุเป้าหมายทางนโยบายให้ดีขึ้นนั่นเอง

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ได้มีความสนใจติดตามเกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็น งานวิจัย อาทิ โครงการวิจัยเรื่องพัฒนาการนโยบายรัฐบาลเกี่ยวกับจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส (ชายแดนไทย - มาเลเซีย) โดย ปริญญา อุดมทรัพย์ ชูด โครงการวิจัยชายแดนกรณีการศึกษาวิจัยระบบข้อมูลเจาะลึกเกี่ยวกับคนสองฝั่งของเมืองชายแดนแม่สาย เชียงราย (ชายแดนไทย - พม่า) เป็นต้น ตลอดจนการจัดสัมมนาทางวิชาการโดยสถาบันวิชาการและหน่วยงานของภาครัฐ และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโดยทั่วไปทั้งในรูปของสื่อสิ่งพิมพ์และเว็บไซต์ต่างๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่าความสนใจเกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยที่ผ่านมานั้นมีความหลากหลายในด้านมิติต่างๆ ของประเด็นที่สนใจ กล่าวคือ มีทั้งในด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง นอกจากนั้นยังได้รับความสนใจทั้งโดยนักวิชาการ ผู้กำหนดนโยบายและประชาชนโดยทั่วไป

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา ประเด็นความสนใจและกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ดำเนินการเกี่ยวข้องกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยในช่วงต้น ยังอยู่อย่างกระจัดกระจาย มิได้มีการรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถมองเห็นภาพรวมของปรากฏการณ์ในพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยได้ ซึ่งสภาพการณ์เช่นนี้ไม่เอื้อต่อการวิเคราะห์ในเชิงนโยบาย ตลอดจนการขยายพรมแดนของความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยให้เป็นไปอย่างกว้างขวาง ดังนั้น การศึกษาสถานภาพความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยโดยการรวบรวมข้อมูล

เชิงเอกสาร (Documentary research) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับชายแดนของประเทศไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันจึงเป็นสิ่งจำเป็น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- (1) เพื่อศึกษาค้นคว้าและรวบรวมผลงานทั้งในรูปของงานวิจัย งานเขียนต่างๆ (หนังสือ บทความทางวิชาการ เอกสารประชุมทางวิชาการ) รายงานการประชุมของหน่วยงานและสถาบันต่างๆ ตลอดจนเอกสารเผยแพร่ทางเว็บไซต์เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย
- (2) เพื่อสังเคราะห์งานเขียนประเภทต่างๆ ชำต้นว่ามีองค์ความรู้อะไร เน้นการศึกษาและความสนใจในด้านใด และยังขาดการศึกษาในด้านใด
- (3) เพื่อจำแนกประเภทงานเขียนและเอกสารดังกล่าวข้างต้นให้เป็นหมวดหมู่เพื่อประโยชน์ในการสืบค้นต่อไป

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาสถานภาพความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยในครั้งนี้ ได้ค้นคว้าและรวบรวมงานเขียนในช่วงเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 ถึงปัจจุบันเท่าที่สามารถสืบค้นได้ ทั้งในรูปของงานวิจัย งานเขียน (หนังสือและบทความ) เอกสารประกอบการประชุมและการสัมมนาทางวิชาการ เอกสารเผยแพร่ทางเว็บไซต์

1.4 วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยรวบรวมผลงานวิจัย งานเขียนและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อจัดข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ และสังเคราะห์ผลงานเพื่อจุดเน้นและจุดที่ยังขาดการศึกษา และเนื่องจากในการสำรวจและประเมินสถานภาพของการศึกษาและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในครั้งนี้ มุ่งเน้นการสำรวจในเบื้องต้นของเนื้อหาสาระขององค์ความรู้จากงานเขียนต่างๆ เท่าที่จะสามารถสืบค้นได้ และยังมี ความมุ่งหมายที่จะแสวงหาประเด็นปัญหาสำหรับการวิจัยในอนาคต จึงได้กำหนดกรอบแนวทางในการจำแนกไว้ 2 แนวทาง คือ

- (1) การจำแนกโดยพิจารณาจากประเด็นหลักหรือหัวใจของเนื้อหาของงานเขียน ซึ่งจำแนกออกเป็น 4 หัวข้อ อันได้แก่

ก) การเมือง การทหารและความมั่นคง งานเขียนที่จัดกลุ่มไว้ในหัวข้อนี้จะมุ่งเน้นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ คือ เรื่องข้อพิพาทเรื่องเขตแดน การรุกรานดินแดนและการกระทบกระทั่งกันตามแนวชายแดน ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลของทั้งสองประเทศในระดับต่างๆ ทั้งระดับส่วนกลางและระดับท้องถิ่น ตลอดจนความร่วมมือในการจัดการการบริหารหรือการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน เช่น เรื่องปัญหามลพิษข้ามพรมแดน ผู้ลี้ภัย ผู้ลักลอบเข้าเมืองแบบผิดกฎหมาย ตลอดจนการทำงานของคณะกรรมการร่วม การทำงานของกองทัพในด้านการป้องกันประเทศ เป็นต้น

ข) เศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและการพัฒนา งานเขียนที่จัดไว้ในกลุ่มนี้จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการค้า การลงทุน การพัฒนาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว การกำหนดเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน การพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน การสร้างสะพาน จุดผ่านแดน จุดผ่อนปรน การทำการค้าผิดกฎหมาย บ่อนการพนัน การลักลอบผลิต ขนส่งและค้ายาเสพติด

ค) สังคม และวัฒนธรรม งานเขียนที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้จะเป็นเรื่องที่มีหัวใจของการศึกษาอยู่ที่เรื่องการศึกษา อนามัยและสาธารณสุข ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ภาษาศาสนา ความเป็นอยู่ของแรงงานต่างด้าว การมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติซึ่งเกี่ยวข้องกับการลักลอบค้ามนุษย์อันเป็นปัญหาหลักทางสังคมและสามารถนำไปสู่ปัญหามันคงของประเทศได้ต่อไป

ง) สิ่งแวดล้อม งานเขียนที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้จะเป็นเรื่องที่มีหัวใจการศึกษา/นำเสนอเกี่ยวกับแง่มุมต่าง ๆ ของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการปัญหามลพิษต่างๆ ทั้งในด้านของสาเหตุและผลกระทบ ตลอดจนความขัดแย้งต่างๆ ที่มีประเด็นพื้นฐานเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและมลพิษสิ่งแวดล้อม

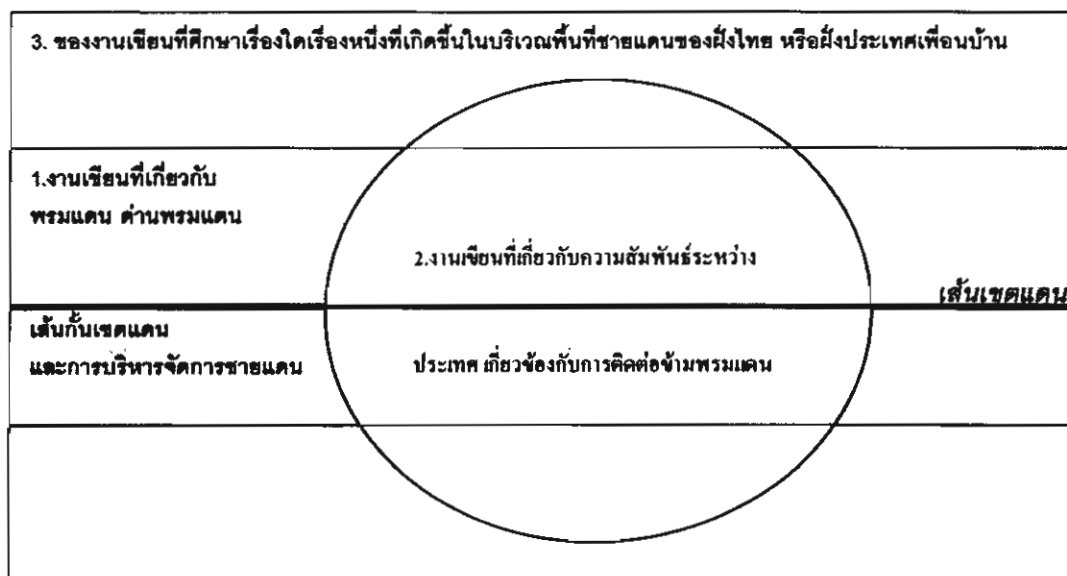
(2) การจำแนกโดยพิจารณาในเชิงกายภาพของขอบเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษาหรือที่เรียกได้ว่าเป็นอาณาบริเวณของงานเขียน โดยอาศัยมิติของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านที่เชื่อมโยงกับมิติของความเป็นชายแดน ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ดังนี้

ก) ประเภทของงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับชายแดน ด้านพรมแดน เส้นกันเขตแดน และการบริหารจัดการชายแดน หรืองานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชายแดนโดยตรงเช่น การสำรวจพรมแดน การปักปันเขตแดน เป็นต้น

ข) ประเภทของงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศไทยกับเพื่อนบ้าน ซึ่งกล่าวถึงและหรือเกี่ยวข้องกับการติดต่อข้ามพรมแดนกับประเทศไทยเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ เช่น การค้าบริเวณชายแดน กรณีการจัดสร้างโครงการขนาดใหญ่เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่นการสร้างเขื่อนพลังงานไฟฟ้า การสร้างสะพานมิตรภาพ หรือการติดถนนข้ามพรมแดน เป็นต้น

ค) ประเภทของงานเขียนที่ศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนของฝั่งไทย หรือฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ป้องกันและรักษาโรคติดต่อของจังหวัดบริเวณพื้นที่ชายแดน การพัฒนาพื้นที่หรือการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านตามแนวชายแดน เป็นต้น

แผนภาพที่ 1 อาณาบริเวณของงานเขียน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากการศึกษาสถานภาพความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยในครั้งนี้ คาดว่าจะได้รับประโยชน์ที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

- (1) ผลการศึกษานี้จะทำให้ทราบว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมา มีการศึกษาค้นคว้าประเด็นอะไรบ้างที่เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย
- (2) ผลการศึกษานี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดหัวข้อวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยในอนาคต
- (3) ผลการศึกษานี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการเสริมสร้างเครือข่ายการวิจัยแก่สถาบันการศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนนักวิชาการและประชาชนที่สนใจ

บทที่ 2

ผลการสำรวจสถานการณ์ภาพความรู้เกี่ยวกับอาณานิคมชายแดนของประเทศไทย : การจำแนกตามประเด็นหลักที่ศึกษา

2.1 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านการเมือง การทหาร ความมั่นคง

(1) ชายแดนไทย - พม่า

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาที่มีการศึกษากันมากเป็นปัญหาเรื่องผู้อพยพเข้าเมืองผิดกฎหมาย ปัญหาชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดน ปัญหาการปักปันเขตแดนไม่ชัดเจน ปัญหายาเสพติด การค้าของเถื่อน ซึ่งที่มาของปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นจากปัญหาการเมืองภายในประเทศพม่า การสู้รบระหว่างรัฐบาลทหารพม่ากับชนกลุ่มน้อยซึ่งอาศัยในประเทศไทยเป็นที่พักพิง การสู้รบดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาผู้อพยพหนีภัยสงครามและผู้อพยพที่หนีภัยความยากจนอันเนื่องมาจากการสู้รบอันยาวนานและภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในพม่า โดยอาศัยช่องว่างที่เจ้าหน้าที่ทางการไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึงอีกทั้งยังมีเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนที่แสวงหาผลประโยชน์จากภาวะจำกัดนี้ นำเข้าแรงงานอย่างผิดกฎหมาย งานวิจัยบางชิ้นบ่งชี้ว่าผู้อพยพเหล่านี้กลายเป็นตัวปัญหาเนื่องจากเป็นพาหนะนำโรคภัยที่หมดไปแล้วจากประเทศไทยกลับมาอีกครั้งเช่น ไข้มาลาเรีย โรคเท้าช้าง และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เช่น ซิฟิลิส เอดส์ เป็นต้น ซึ่งทำให้ประเทศไทยต้องสูญเสียงบประมาณไปในการรักษาป้องกันโรคเป็นจำนวนมหาศาล

นอกจากนี้ผู้อพยพเหล่านี้จะเข้ามาเป็นแรงงานราคาถูก ทำงานในโรงงาน เรือประมง งานไร่สวน ในขณะที่การศึกษาบางชิ้นพบว่าแรงงานเหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาแย่งที่ทำงานกับคนไทย ก่อความวุ่นวาย ก่ออาชญากรรม ลักขโมย ในขณะที่งานวิจัยอีกจำนวนหนึ่งเห็นว่าแรงงานเหล่านี้เข้ามาทำงานแทนคนไทยในตลาดงานที่คนไทยไม่ทำเช่นงานที่สกปรก งานเสี่ยงภัย ดังนั้นจึงควรให้สิทธิคนพวกนี้โดยการทำให้เป็นประวัติการศึกษา ประวัติการเสียภาษี ประวัติคดี ประวัติการทำความดีเพื่อพิจารณาให้สัญชาติต่อไปในอนาคต หรือให้การศึกษากับบุตรของผู้อพยพเหล่านี้

นอกจากปัญหาดังกล่าวจะกระทบต่อความมั่นคงภายในประเทศแล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เนื่องจากรัฐบาลพม่ามีความหวาดระแวงต่อไทยอยู่มากที่ไทยให้การช่วยเหลือผู้อพยพและชนกลุ่มน้อย งานวิจัยชิ้นหนึ่งอ้างว่าไทยใช้ชนกลุ่มน้อยเป็นรัฐกันชน เมื่อมีการปราบปราม กองกำลังชนกลุ่มน้อยจะถอยร่นมาตั้งประชิดพรมแดน และทำการค้าชายแดนนอกระบบทำให้พม่าเสียผลประโยชน์และตอบโต้ด้วยการปิดพรมแดนบีบให้ไทยปราบชนกลุ่มน้อย

ส่วนปัญหาการปักปันเขตแดน มีงานศึกษาไว้พอสมควร ทั้งเขตแดนทางทะเล ลำน้ำ และทางบก จุดร่วมของงานดังกล่าวอยู่ที่พม่ายังคงหวาดระแวงไทยจากปัญหาชนกลุ่มน้อย ทำให้ความร่วมมือในการปักปันเขตแดนไม่สามารถบรรลุผลได้ อันก่อให้เกิดปัญหารุกล้ำน่านน้ำ รุกล้ำเขตแดนที่ยังไม่มีการปักปันระบุเจ้าของแน่ชัด ปัญหาลักลอบขนของผิดกฎหมาย มีงานบางชิ้นกล่าวว่านอกจากการปักปันเขตแดนที่กระทำได้ยากแล้ว การเปลี่ยนแปลงลำน้ำโดยธรรมชาติก็ทำให้พื้นที่เปลี่ยนแปลงความยาวเขตแดนมากขึ้น ไทยเสียดินแดนบางส่วน และอาจทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศได้ในอนาคต ดังนั้นจึงควรรีบแก้ไขโดยปักปันเขตแดนแบบคงที่โดยเร็ว

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาต่อความมั่นคงอีกประการหนึ่งที่มีการกล่าวถึงในงานวิจัยควบคู่กับปัญหาผู้อพยพ ชนกลุ่มน้อย ปัญหาเสพติดนี้เกิดขึ้นเนื่องจากความไม่พร้อมของเจ้าหน้าที่รัฐ และการพัฒนารูปแบบขนยาของผู้ค้า เช่น มีงานวิจัยของทหารที่กล่าวว่าทหารทำหน้าที่ทั้งปราบปรามยาเสพติดควบคู่กับปฏิบัติการสงคราม และมักพบกับปัญหาไม่รู้ภาษาถิ่น ข้าราชการไม่มีประสิทธิภาพ ขาดความร่วมมือกับทหารมาในการสกัดกั้นยาเสพติด อีกทั้งผู้ค้ายังพัฒนารูปแบบการขนยาและอาศัยช่องว่างภาวะสงครามตามแนวชายแดนลักลอบนำเข้ายาได้อย่างง่ายดาย

โดยสรุปแล้วประเด็นด้านการเมือง การทหาร ความมั่นคงนี้พบว่าปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามแนวชายแดนล้วนแล้วแต่มาจากภาวะการเมือง เศรษฐกิจภายในของพม่าที่ยังสับสนวุ่นวาย ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-พม่าที่ยังคงหวาดระแวงต่อกันด้วยเกรงว่าไทยจะเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของพม่า แม้ว่าจะมีการสร้างสะพานมิตรภาพไทย-พม่าจากแม่สอด-เมียวดี เพื่อเป็นสะพานการค้าสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันแต่พบว่ามีการใช้สอยไม่เต็มที่เพราะพม่ายังคงหวาดระแวงและปิดพรมแดนทุกครั้งเมื่อไม่พอใจรัฐบาลไทย ดังนั้นจึงมักพบข้อสรุปแนวทางแก้ไขในลักษณะคล้ายๆ กันของงานวิจัยหลายชิ้นที่ว่า ไทยต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อพม่า ต้องแสดงความจริงใจ ให้การช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี การศึกษา ถ้ามีปัญหาพื้นที่ชายแดนทับซ้อนก็ต้องเจรจาตั้งเขตแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันหรือแลกเปลี่ยนพื้นที่กัน ในกรณีที่ไทยต้องช่วยเหลือผู้อพยพก็ต้องชี้แจงต่อรัฐบาลพม่าให้ชัดเจนว่ามีเจตนาเพื่อสิทธิมนุษยชนไม่ได้ต้องการจะแทรกแซงกิจการภายในแต่อย่างใด ทั้งนี้เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีและความร่วมมือระหว่างกันในการจัดการปัญหาตามแนวชายแดน

(2) ชายแดนไทย - ลาว

ความเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์การเมืองโลกและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 2530 ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมียนมาร์ (พม่า) ลาวและกัมพูชามีความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญยิ่งเกิดขึ้นตามมาด้วย

กล่าวคือ จากเดิมที่ความสัมพันธ์มีลักษณะที่เป็นความขัดแย้งและการเผชิญหน้ามากกว่าที่จะเป็นไปในลักษณะความร่วมมือ เป็นความสัมพันธ์ยุคใหม่ที่มีความเป็นมิตรและการแสวงหาความร่วมมือ ระหว่างกันมากขึ้น นอกจากนั้น ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นยังมีลักษณะต่างไปจากเดิม กล่าวคือการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ยอมรับกันเป็นทางการมิได้เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะที่เมืองหลวงและระหว่างเมืองหลวงของสองประเทศ แต่ยอมรับความสัมพันธ์รูปแบบต่างๆ และโดยตัวแสดงต่างๆ ที่หลากหลายขึ้นที่เกิดขึ้นในอาณาบริเวณชายแดนเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนด้วย

ในกรณีของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับลาวซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านกันนั้น สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในอดีต สัมพันธภาพระหว่างสองประเทศมีลักษณะในเชิงความขัดแย้งและความสัมพันธ์เฉพาะที่เมืองหลวงและระหว่างเมืองหลวงเท่านั้นที่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสงครามเย็น ซึ่งกินเวลาร่วมสี่ทศวรรษ โดยลาวกับไทยมีอุดมการณ์ทางการเมืองและใช้ระบอบการปกครองต่างชั่วคราว และในแง่บริบทของการเมืองภายในประเทศแล้ว ประเทศทั้งสองต่างรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่รัฐบาลกลาง ผลที่เกิดขึ้นมีหลายประการ อาทิ การเผชิญหน้ากันของทหารทั้งสองฝั่งที่ต่างปกป้องเขตอธิปไตยของตนเอง การรุกร้าดินแดน ข้อพิพาทเรื่องเขตแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาการกำหนดเขตแดนที่อยู่ในลำน้ำแม่น้ำโขงซึ่งเป็นเขตแดนตามธรรมชาติ และเมื่อพิจารณาถึงพื้นที่และประชากรในแต่ละฝั่งของเขตแดน จะพบว่าอยู่ในสภาพที่มีระดับการพัฒนาในด้านต่างๆ น้อยกว่าอาณาบริเวณเมืองหลวงและชานเมืองอย่างมาก ในแง่องค์ความรู้เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับลาวในช่วงนี้ จากการสำรวจเบื้องต้น พบว่ามีจุดเน้นที่สำคัญ ได้แก่ ความสัมพันธ์ในอดีตแต่โบราณระหว่างสองประเทศ ปัญหาพิพาทเรื่องเขตแดน เป็นต้น โดยผู้ทำการศึกษาส่วนมาก ได้แก่ นักประวัติศาสตร์ ทหาร และนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์

นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2530 เป็นต้นมาซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในการเมืองระดับโลกและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับลาวปรับเปลี่ยนในทิศทางที่ต่างไปจากเดิม กล่าวคือ มีความสัมพันธ์ระหว่างกันในลักษณะความร่วมมือเพิ่มขึ้นอย่างมาก และความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศที่ยอมรับกันเป็นทางการมิได้เกิดขึ้นเฉพาะที่เมืองหลวงและระหว่างเมืองหลวงของสองประเทศ แต่ยอมรับความสัมพันธ์รูปแบบต่างๆ และโดยตัวแสดงต่างๆ ที่หลากหลายขึ้นที่เกิดขึ้นในอาณาบริเวณชายแดนเพิ่มขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ชัดเจนกว่าในกรณีของฝั่งไทย นอกจากนั้น ทั้งประชากรและอาณาบริเวณชายแดนของทั้งสองฝั่งยังได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญในการพัฒนาและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองด้วย

จากการสำรวจและศึกษาพบว่าในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการเมือง การทหารและความมั่นคง จุดเน้นที่สำคัญยังคงอยู่ที่ปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนและการปักปันเขตแดนซึ่งเป็น

ปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตและมีความซับซ้อนจนยากจะหาข้อยุติได้ เมื่อทั้งสองฝ่ายต่างยังไม่มี เจตจำนงทางการเมืองที่ตรงกันมากเพียงพอ รวมทั้งการปฏิบัติการของหน่วยเฉพาะกิจ ปฏิบัติการในลุ่มแม่น้ำโขง (นปช.) นักวิชาการที่ทำการศึกษารื่องนี้ส่วนมากเป็นนักวิชาการด้าน รัฐศาสตร์ ชำราชกรทหาร และนักการทูตที่ชำนาญและทำงานเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศ

(3) ชายแดนไทย – กัมพูชา

การเมือง การทหาร และความมั่นคง ยังคงเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจศึกษาตลอด ระยะเวลากว่า 10 ปีที่ผ่านมา แม้ว่าปัญหาความไม่สงบในประเทศกัมพูชาจะทุเลาเบาบางไปบ้าง แล้วแต่ผลพวงจากภาวะสงครามที่มีมาอย่างยาวนานยังคงกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนกัมพูชา และยังส่งผลกระทบมายังประเทศเพื่อนบ้านอีกด้วย เช่นปัญหา ใจผู้ร้ายข้ามแดนปล้น จี้ เรียกค่าไถ่ การลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย การค้าอาวุธสงคราม การค้าของผิดกฎหมาย ยาเสพติด การค้ารถยนต์เถื่อน บ่อนการพนัน ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ อันกระทบต่อ ความมั่นคงของประเทศ มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ให้ความสนใจกับปัญหาเหล่านี้โดยเฉพาะงานของ สถาบันการศึกษาทางการทหาร ปัญหาดังกล่าวไม่สามารถที่จะจัดการได้อย่างเด็ดขาดด้วยเหตุที่ ชายแดนไทยกัมพูชาเป็นลักษณะพรมแดนตามธรรมชาติ การปักปันเขตแดนยังไม่สมบูรณ์ อีกทั้ง กำลังคนที่ทำหน้าที่ตรวจตราไม่เพียงพอ ทั้งนี้จึงได้เสนอยุทธศาสตร์ในการจัดการปัญหาที่เรียกว่า ยุทธศาสตร์การต่อสู้เบ็ดเสร็จ กล่าวคือ ให้ความสำคัญทั้งการป้องกันปัญหาการปราบปรามและ การพัฒนาพื้นที่ตามแนวชายแดนให้มั่นคง เพื่อให้ประชาชนอยู่ดีกิน นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุน บทบาทของอาสาสมัครหมู่บ้านป้องกันตนเองให้ดูแลจัดการกับปัญหาเฉพาะหน้าที่อาจเกิดขึ้น

ในประเด็นเรื่องการสำรวจพรมแดน การปักปันเขตแดน นั้นมีผู้ทำการศึกษาอยู่ไม่มากนัก ซึ่งมักจะกล่าวถึงปัญหาที่ทำให้การจัดการปักปันเขตแดนยังไม่บรรลุผล เช่นทุ่นระเบิดที่ยังตกค้าง ทั้งเขตแดนทางทะเล และบนบก ชายแดนที่มีความยาวถึงกว่า 1429 กิโลเมตร

นอกจากนี้ยังพบว่างานวิจัยบางเรื่องจะทำการศึกษาทัศนคติ ความพึงพอใจ ปัญหาการทำงาน ความผูกพันกับองค์กร ของข้าราชการที่ทำงานรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ตามแนว ชายแดน เช่น ตำรวจภูธร ทหาร ผู้ว่าราชการจังหวัด อาสารักษาดินแดน ผลของการศึกษาพบว่า ปัญหาการทำงานของข้าราชการและอาสาสมัครตามแนวชายแดนก็คือ การขาดทรัพยากรทั้ง การเงิน อุปกรณ์ เครื่องมือในการปฏิบัติงาน และอำนาจในการตัดสินใจซึ่งอยู่ที่ส่วนกลางเป็นหลัก โดยเฉพาะอำนาจในการจัดสรรงบประมาณ และการพัฒนาจังหวัด

โดยสรุปแล้วจะพบว่าในหัวเรื่อง การเมือง การทหาร ความมั่นคงนี้ จะให้ความสำคัญส่วน ใหญ่กับปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ กับการจัดการกับปัญหาดังกล่าว แม้ปัญหาสงครามตาม แนวชายแดนไม่ได้เป็นเรื่องที่ได้รับการสนใจศึกษาเหมือนอย่างในช่วงสงครามกัมพูชา แต่กลับ พบว่าสงครามกับอาชญากรรมข้ามชาติกลายเป็นประเด็นใหม่ที่ได้รับการศึกษาอย่างมากในช่วง

10 ปีที่ผ่านมา อันเนื่องมาจากผลกระทบที่เกิดขึ้นไม่เฉพาะต่อผู้คนตามแนวชายแดนเท่านั้นแต่ยังกระทบต่อคนทั่วไปอีกด้วย ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจากผลของการเปิดจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าโดยที่ยังไม่มีมาตรการเด็ดขาดในการป้องกันสินค้าที่ผิดกฎหมายที่อาจลักลอบเข้ามา อีกทั้งปัญหาความไม่เพียงพอของทรัพยากรในการสอดส่องดูแลพรมแดนธรรมชาติที่มีระยะทางกว่าพันกิโลเมตร กับทั้งบางจังหวัดยังมีปัญหาการปักปันเขตแดนที่ยังไม่เสร็จ โดยหน่วยที่ทำการศึกษา มักจะเป็น สถาบันการศึกษาของทหาร หรือผู้ศึกษาในสถาบันการศึกษาอื่นๆ ที่มีอาชีพเป็นทหาร ตำรวจ โดยพื้นที่ที่ทำการศึกษасอนใหญ่อยู่ที่จังหวัดสระแก้ว ปราจีนบุรี และตราด ซึ่งเป็นช่องทางผ่านของการนำเข้า และส่งออกกิจกรรมอาชญากรรมข้ามชาติที่พบได้มาก

(4) ชายแดนไทย – มาเลเซีย

ในประเด็นการเมือง การทหาร และความมั่นคง ประเด็นที่ได้รับความสนใจมากที่สุด คือ ปัญหาความไม่สงบและการก่อการร้ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งทั้งนักวิชาการและหน่วยงานภาครัฐได้ทำการวิเคราะห์และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหามาเป็นจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง ซึ่งพบว่าสาเหตุหลักของปัญหาคือ การสำนึกถึงควมมีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม อันเป็นประเด็นที่สร้างความแตกแยกได้อย่างง่ายดายเพราะเป็นจุดที่สร้างความไม่เข้าใจต่อกันในทุกๆ เรื่อง ทำให้ชาวไทยมุสลิมมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล แต่ทั้งนี้ก็ได้มีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของข้าราชการชายแดน โดยศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมีการปฐมนิเทศ การฝึกอบรม และการพัฒนามุคละการเจ้าหน้าที่ทั้ง ตำรวจ ข้าราชการกรมการปกครอง ข้าราชการระดับล่าง เจ้าหน้าที่เทศบาล เพื่อสร้างความเข้าใจต่อประเพณีและวัฒนธรรมของประชาชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิม อันจะสามารถทำให้เจ้าหน้าที่เข้าถึงประชาชนได้ง่ายและลดความขัดแย้งลงได้

นอกจากนี้ยังมีประเด็นเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมือง การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง การสำนึกต่อชาติของเจ้าหน้าที่ราชการ และทัศนคติของประชาชนต่อการเมืองการปกครอง ซึ่งโดยส่วนใหญ่พบว่า เจ้าหน้าที่ที่มีความสำนึกต่อชาติในระดับปานกลางถึงสูง และ ครู ข้าราชการยังคงมีขวัญกำลังใจที่ดีในการปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัดชายแดน

สำหรับด้านของความสัมพันธ์ระหว่างไทย-มาเลเซีย ในมิติทางการเมือง การทหารและความมั่นคงนั้น จะมีปัญหาต่อกันก็ในระดับประชาชนกับประชาชน เช่น การปักปันเขตแดน บุคคลสองสัญชาติและการลักลอบเข้าเมือง ซึ่งมีผลงานการศึกษาด้านนี้น้อยมาก เพราะปัจจุบันได้รับความสนใจทางเศรษฐกิจมากกว่า

2.2 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การพัฒนา

(1) ชายแดนไทย - พม่า

จากการพิจารณางานเขียนด้านนี้พบว่า เรื่องที่มีการสนใจศึกษามากที่สุด คือ เรื่องของการค้า การลงทุน ทั้งในระบบและนอกระบบ โดยพบว่าพม่าต้องการสินค้าอุปโภคบริโภค วัสดุก่อสร้าง สินค้าทุน และอะไหล่อุตสาหกรรมจากไทย แต่การค้าชายแดนต้องประสบปัญหาจากการค้านอกระบบ พม่าไม่ไว้วางใจกลัวไทยจะเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งแนวทางพัฒนาของพม่ายังไม่สอดคล้องกับรัฐไทยหรือเอกชนไทยที่มุ่งเสรีนิยมการค้า ซึ่งพม่ายังไม่ต้องการให้เกิดเสรีมากขนาดนั้น จึงมักพบการปิดด่านชายแดนอยู่เสมอๆ

ประเด็นสนใจศึกษาลำดับต่อมาคือการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามแนวชายแดน มีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยว เช่นปรับปรุงเมืองชายแดน การคมนาคม สาธารณูปโภค ซึ่งมีการเสนอให้ทำร่วมกันระหว่างรัฐ - เอกชน ทั้งนี้ต้องไม่กระทบต่อสภาพแวดล้อม

เป็นที่น่าสังเกตว่างานวิจัยที่ทำการศึกษาด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การพัฒนานั้นมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับด้านความมั่นคง และด้านสังคม อาจเป็นเพราะเศรษฐกิจชายแดนไทย-พม่านั้นขึ้นอยู่กับประเด็นความสงบ ความมั่นคงตามแนวชายแดน ซึ่งมีประเด็นปัญหามากกว่า ข้อมูลส่วนใหญ่ในงานด้านเศรษฐกิจจึงมีเพียงการให้ข้อมูลเพื่อความสะดวกในการตัดสินใจของธุรกิจ และการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนารองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวที่อาจเกิดขึ้นเมื่อชายแดนสงบ และการค้าได้ดินถูกจัดไปหมดสิ้น

(2) ชายแดนไทย - ลาว

สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ การพัฒนาและอุตสาหกรรมนั้น นับได้ว่าเป็นประเด็นที่มีผู้พยายามศึกษาและพัฒนาขึ้นมากที่สุด ที่เด่นชัดที่สุด ได้แก่ เรื่องความร่วมมือของสองประเทศในการสร้างสะพานมิตรภาพและประโยชน์จากการสร้างสะพาน การค้าชายแดนระหว่างสองประเทศ ซึ่งมีทั้งการค้าในระบบ และการลักลอบทำการค้า การเปิดด่านชายแดน จุดผ่านแดนและจุดผ่อนปรนต่างๆ ณ เขตแดนของสองประเทศเพื่ออำนวยความสะดวกให้คนและสินค้าของทั้งสองฝั่งสามารถเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างกันได้โดยเสรีและถูกกฎหมาย แรงงานข้ามชาติชาวลาวที่เข้ามาทำงานในฝั่งไทย ทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย การพัฒนาเมืองแฝดระหว่างสองประเทศ การเคลื่อนย้ายฐานการผลิตสินค้าบางประเภทจากฝั่งไทยไปสู่ฝั่งลาว การซื้อไฟฟ้าจากประเทศลาว และความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นต่อประชากรของสองฝั่ง หลังจากมีการปรับความสัมพันธ์ของสองประเทศเข้าสู่ยุคของความเป็นมิตรและการแสวงหาความร่วมมือระหว่างกันมากขึ้น เป็นต้น

(3) ชายแดนไทย – กัมพูชา

การศึกษาจำนวนมากให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และการพัฒนาซึ่งมีจำนวนงานวิจัยมากกว่าเรื่องของความมั่นคง การทหารและการเมืองเสียอีก เช่น เรื่องการสนับสนุนการค้า การลงทุนตามกระแสทุนนิยมที่เข้ามาสู่ทั้งกัมพูชาและไทย โดยมีการจัดทำคู่มือการลงทุนเพื่อให้ข้อมูลแก่นักธุรกิจ การทำวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่รองรับการขยายตัวของการค้าตามแนวชายแดน เช่น ในจังหวัดสระแก้วมีการส่งเสริมธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว สนับสนุนให้เอกชนพัฒนาที่พักตากอากาศ ร้านอาหาร ที่พักรถ สนับสนุนร้านค้าปลอดภาษีและศูนย์การเงินระหว่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมการค้าการลงทุนและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีต่อคนในพื้นที่ ทั้งในด้านดีคือรายได้ที่สูงขึ้นของคนในพื้นที่ เม็ดเงินมหาศาลที่ไทยได้เปรียบจากการส่งออกสินค้าไปยังกัมพูชา อย่างไรก็ตามก็มีผลร้ายที่ตามมาเช่น ความเสื่อมโทรมของเมือง มลภาวะ การลู่ล้าพื้นที่สาธารณะ โดยสรุปแล้วการศึกษาด้านเศรษฐกิจนี้มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการขยายตัวทางการค้า และ เสนอแนะให้เปิดจุดผ่านแดนเพิ่มขึ้นโดยจัดให้เป็นจุดผ่านแดนถาวร ขยายเวลาเปิดให้นานขึ้น อีกทั้งยังมีงานบางชิ้นที่เป็นงานวิจัยรวบรวมข้อมูลการค้า การส่งออก การนำเข้าสินค้าบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา เพื่อเป็นข้อมูลแก่นักลงทุน ซึ่งงานส่วนใหญ่มักเป็นงานวิจัยของมหาวิทยาลัยโดยมี หน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุน บางชิ้นผู้สนับสนุนก็เป็นธนาคารพาณิชย์ ในส่วนของการพัฒนานั้นเป็นงานวิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ทั้งระดับปริญญาโท และเอกที่หลากหลายในประเด็นของการพัฒนานั้นพบว่ามีการศึกษาจำนวนมากที่กล่าวถึงการพัฒนาพื้นที่ที่อยู่ตามแนวชายแดน เช่น การพัฒนาชุมชนหมู่บ้านป้องกันตนเองในด้านการพัฒนาอาชีพ การเกษตร การพัฒนาพื้นที่เพื่อการค้าการลงทุน การพัฒนาสวัสดิการความเป็นอยู่ของเด็กยากจนชายแดนจังหวัดสุรินทร์ ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหาคาความยากจนของประชาชนในพื้นที่ดังกล่าว

(4) ชายแดนไทย – มาเลเซีย

ในประเด็น เศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและการพัฒนาได้รับความสนใจมากขึ้น แต่ทั้งนี้ประเด็นทางเศรษฐกิจโดยส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดนั้นเป็นความเกี่ยวเนื่องกับปัญหาทางด้านความมั่นคงของสถานการณ์ชายแดนภาคใต้ ทำให้การลงทุนจากนักลงทุนต่างแดนยังมีไม่มากนัก แต่สืบเนื่องจากความสัมพันธ์ของไทยและมาเลเซียที่อยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกัน และการมีกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ 3 ฝ่าย (IMT-GT : อินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย) ทำให้ความสนใจในการศึกษาถึงการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับความสนใจมากขึ้นซึ่งประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ยังคงมีความยากจนและประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม แต่เนื่องจากการมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่ค่อนข้างสมบูรณ์ การศึกษาถึงศักยภาพและแนวโน้มการขยายตัวทางเศรษฐกิจจึงมีเป็นจำนวนมาก ทั้งการพัฒนาลุ่มแม่น้ำ การจัดทำแผนและแม่บทในการพัฒนาเพื่อ

รองรับแผนเขตเศรษฐกิจพิเศษ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สงขลา ยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล) การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และการค้าชายแดนไทย-มาเลเซีย ซึ่งไทยมักจะเสียเปรียบดุลการค้ากับมาเลเซียมาตลอด เนื่องจากสินค้าเกษตรของไทยยังไม่พัฒนาเท่าที่ควร สำหรับจุดการค้าชายแดนที่ได้รับความสนใจในการศึกษา คือ สะเดา (สงขลา) และสุไหงโกลลก (นราธิวาส) แต่ทั้งนี้ยังคงมีปัญหาการค้าระบบชายแดนไทย-มาเลเซียอยู่เช่นกัน

จะเห็นว่าภาพรวมในการศึกษาและให้ความสนใจทางด้านเศรษฐกิจของชายแดนภาคใต้ จะเน้นในเรื่องการพัฒนาศักยภาพทั้งทางด้านการค้า อุตสาหกรรมเกษตร การท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาความยากจนโดยมีการเสนอแนวทางการประกอบอาชีพยั่งยืนและการใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้มีการศึกษาถึงบทบาทของผู้นำท้องถิ่น เกษตรตำบล พัฒนาการตำบล และการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งพบว่า เจ้าหน้าที่โดยส่วนใหญ่ยังคงเข้าใจไม่ถึงประชาชนและมีประชาชนเพียงบางส่วนเท่านั้นที่นำหลักนี้ไปใช้ซึ่งโดยส่วนใหญ่ก็มีความเป็นอยู่ดีขึ้น แต่โดยภาพรวมประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงมีความยากจนอยู่ และยังมีปัญหาแรงงานข้ามแดนซึ่งส่งผลต่อแรงงานไทยและการเพิ่มของประชากรในอนาคตด้วย

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาถึงผลกระทบจากการโครงการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็น การพัฒนาตามสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ แผนการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษ 5 จังหวัดชายแดน ซึ่งพบว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจและการเปิดรับเทคโนโลยีใหม่ๆ มีความเป็นอันตรายต่อคน สัตว์และพืช และการมีเครื่องจักรกลอาจทำให้คนตกงาน ส่วนเกษตรกรได้รับความเสียหายในด้านผลผลิต แต่ในด้านบวกก็ทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามสถานการณ์ความไม่สงบของภาคใต้ก็ยังคงเป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจอยู่

2.3 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์

(1) ชายแดนไทย - พม่า

ประเด็นสำคัญของด้านนี้ประกอบไปด้วยการจัดการทางสาธารณสุข และการจัดการกับผู้อพยพ สภาพความเป็นอยู่ของผู้อพยพในสังคมไทย ในด้านสาธารณสุขนั้นพบว่าปัญหาโรคติดต่อเป็นปัญหาสำคัญซึ่งชาวพม่าเป็นพาหะของโรคเท้าช้าง มาลาเรีย เอดส์ โดยเฉพาะโรคเท้าช้างและไข้มาลาเรียเป็นโรคที่ให้ความสำคัญมาก โดยมีรายงานการติดเชื้อ เทคนิควิธีทางการแพทย์ปรากฏอยู่มากในบทความวารสารทางการแพทย์ โดยมุ่งหาหนทางในการตรวจวินิจฉัยโรคให้ได้ผลสูงสุด อีกทั้งยังมีงานวิจัยสำรวจความคิดเห็น ความรู้เรื่องโรคติดต่อดังกล่าวในหมู่แรงงานพม่าว่ารู้จักโรคนี้เพียงไร ซึ่งพบว่าประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการป้องกันโรค เนื่องจากข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถึง ประชาชนที่อยู่อาศัยติดกับป่าจะรับรู้ข้อมูลข่าวสารในการป้องกันโรคภัยน้อย

กว่าคนในพื้นที่ราบ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาการให้บริการของเอกชนในการควบคุมโรคซึ่งพบว่าโรงพยาบาลเอกชนมีศักยภาพในการรักษาและวินิจฉัยโรค แต่ยังไม่สอดคล้องกับนโยบายควบคุมโรค ในส่วนของโรคเอดส์นั้นปรากฏควบคู่กับปัญหายาเสพติด การค้าประเวณี โดยรวมพบว่าปัญหาดังกล่าวเกิดจากชุมชนใกล้เคียงรับรู้ข่าวสารน้อยกว่าคนใกล้เมือง และยากที่จะติดตามผลการรักษาผู้ป่วยซึ่งเป็นผู้อพยพ โดยเสนอทางแก้โดยเรียกร้องให้รัฐเข้ามาจัดการกับปัญหาเสพติด สร้างกิจกรรม อาชีพ ให้กับคนเหล่านี้ อีกทั้งต้องเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น อย่างไรก็ตามในงานวิจัยช่วง พ.ศ. 2544 พบว่าการแพร่ระบาดยังคงมีอยู่โดยมีแนวโน้มคงที่ คนพม่าติดเชื้อมากกว่าคนไทยเนื่องจากปัญหาการสื่อสารที่ไม่เข้าใจกัน

ในด้านชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อพยพชาวพม่าในดินแดนไทยนั้น เป็นประเด็นที่มีการศึกษาอยู่มาก เช่นในทางสภาพจิตใจคนเหล่านี้มีปัญหามาก เนื่องจากสภาพเป็นคนต่างด้าวลักลอบเข้าเมือง จึงพบกับความหวาดกลัวเจ้าหน้าที่รัฐอยู่เสมอ และยังต้องพบกับความยากจนจากค่าแรงที่ต่ำมาก ถูกละเมิดสิทธิความเป็นคนในทุกด้าน นอกจากนี้ยังพบปัญหาการปรับตัวของเด็กที่เกิดขึ้นบนแผ่นดินไทย พวกเขาต้องการการศึกษา และวิชาชีพ แต่เด็กเหล่านี้มักจะถูกกีดกันจากพ่อแม่ไม่ให้เข้าเรียนเพราะความยากจน ปรับตัวเข้ากับเด็กไทยไม่ได้ มีความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและภาษา อีกทั้งเมื่อเรียนไปแล้วกลับไม่ได้รับใบรับรองจากทางการ ทำให้ไม่สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไปได้

(2) ชายแดนไทย - ลาว

สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสังคม การศึกษา สาธารณสุขและวัฒนธรรมนั้น พบว่ามีเรื่องที่มีผู้ทำการศึกษาไว้มาก ได้แก่ เรื่องการลักลอบขนส่งและค้าขายยาเสพติดตามแนวชายแดน ขบวนการลักลอบค้ามนุษย์ เรื่องดังกล่าวกำลังเป็นปัญหาใหญ่และรุนแรง ทำให้ได้รับความสนใจศึกษาจากนักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ ทั้งในประเทศไทยและองค์การระหว่างประเทศจำนวนมาก สำหรับเรื่องการศึกษาและวัฒนธรรมนั้น เรื่องที่มีผู้ทำการศึกษาไว้มีหลากหลายที่สำคัญ ได้แก่ การที่รัฐบาลไทยให้ความช่วยเหลือรัฐบาลลาวในด้านวิชาการและการศึกษา การรับสารของผู้รับสารตามแนวชายแดน เป็นต้น

จากการสำรวจครั้งนี้ พบว่าผู้ศึกษาส่วนมากให้ความสนใจตัวแสดงใหม่ๆ และลักษณะความสัมพันธ์ชนิดใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในอาณาบริเวณชายแดนระหว่างไทยกับลาว ซึ่งมีลักษณะที่เป็นความร่วมมือมากขึ้นกว่าในอดีต แต่ก็ยังมีความไม่ไว้วางใจเป็นอุปสรรคสำคัญที่ขวางกั้นอยู่ และเมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว ผู้ทำการศึกษาส่วนมากให้ข้อเสนอแนะไปในทิศทางเดียวกันที่ต้องการให้ประโยชน์ที่จะได้จากความร่วมมือที่เกิดขึ้นทั้งหลายนี้ เป็นประโยชน์ที่เท่าเทียมกันทั้งสองฝ่าย มิใช่เป็นไปเพื่อประโยชน์จำนวนมากกว่าที่ฝั่งไทยจะได้รับ

(3) ชายแดนไทย – กัมพูชา

การศึกษาเรื่อง สังคมและวัฒนธรรม ในพื้นที่ชายแดนไทย - กัมพูชา นั้นในประเด็นทางสังคมนั้นพบว่ามีการศึกษาส่วนใหญ่เป็นงานด้านการศึกษา และสาธารณสุขเป็นสำคัญ ส่วนเรื่องของวัฒนธรรมนั้นมักจะกล่าวถึงภาษาถิ่น วิถีชีวิต ประเพณีของชาวเขมรถิ่นไทย หรือคนไทยเชื้อสายเขมรที่เป็นคนพื้นถิ่นอาศัยอยู่ตามชายแดนไทย - กัมพูชาทางภาคอีสานของไทย เช่น ในจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ เป็นต้น

ในเรื่องงานด้านการศึกษาพบว่ามีงานที่ให้ความสำคัญกับความพร้อมในการให้บริการประชาชนของสถานศึกษาทั้งระดับอนุบาล และประถมศึกษา ข้อเสนอแนะในการบริหารโรงเรียน ปัญหาและทัศนคติในการทำงานของครูชายแดน ความพึงพอใจของครู การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งครูชาวไทยและครูกัมพูชา ทั้งนี้มักสำรวจในหมู่บ้านป้องกันตนเองเป็นส่วนใหญ่

สำหรับประเด็นด้านสาธารณสุขนั้น จำนวนมากให้ความสำคัญกับการเฝ้าระวังโรค AIDS และ HIV กับโรคมาลาเรีย เช่นการศึกษาพฤติกรรมป้องกันโรคมาลาเรียของแรงงานทั้งชาวไทยและกัมพูชาบริเวณเขตชายแดน การศึกษาการแพร่ระบาดของโรค AIDS ซึ่งมักทำการศึกษาตามแนวชายแดนจังหวัดสระแก้ว ตราด สุรินทร์

นอกจากประเด็นโรคระบาดทั้ง 2 ชนิดแล้ว ยังมีการศึกษาสุขภาพจิตของคนในพื้นที่เช่น เด็กเล็ก นักเรียน วัยรุ่น ประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ยังพบงานส่วนน้อยที่กล่าวถึงการสำรวจทัศนคติการทำงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและการรักษาสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะแรงงานตามแนวชายแดน ที่น่าสังเกตก็คือ การศึกษาเกี่ยวกับสุขภาพจิตมักเป็นงานในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2540 ส่วนงานที่เกี่ยวข้องกับโรคมาลาเรียและเอดส์ ทั้งหมดกระจุกตัวอยู่ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2540

(4) ชายแดนไทย – มาเลเซีย

การศึกษาค้นคว้าเรื่องสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ในพื้นที่ชายแดนไทย - มาเลเซีย มีเป็นจำนวนมาก เนื่องจากพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเป็นพหุสังคม อันประกอบด้วยชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งแต่ละกลุ่มชนนั้นก็มีความวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะชาวไทยมุสลิมที่มีวิถีชีวิตสอดคล้องกับศาสนาโดยไม่อาจแยกออกจากกันได้ และประเด็นทางประวัติศาสตร์ก็ยังคงเป็นต้นตอของปัญหาความไม่สงบของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผลงานทางด้านการวิจัย บทความและหนังสือ มีการศึกษาและกล่าวถึง วัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ มีดังนี้ ภาษามลายูและการใช้ภาษาไทย ซึ่งพบว่าโดยส่วนใหญ่ยังคงนิยมใช้ภาษาท้องถิ่น ทำให้เกิดความไม่เข้าใจต่อกันระหว่างกลุ่มชนอื่นๆ ในท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งทางราชการและนักวิชาการทางด้านศึกษาศาสตร์ ได้พยายามหาแนวทางในการ

เผยแพร่การใช้ภาษาไทย โดยผ่านทางสื่อวิทยุและโทรทัศน์ แต่ทั้งนี้ก็ยังมีการเปิดรับสื่อทางมาเลเซียที่ชาวไทยมุสลิมให้ความสนใจค่อนข้างมากเช่นกัน

นอกจากนี้ยังมี ประเพณีต่างๆ เช่น การแต่งงาน นิทานพื้นบ้าน ศิลปะท้องถิ่น เช่น ลิเกฮูลู สถาปัตยกรรมเรือนไทยของชาวไทยมุสลิม พิธีกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งทางด้านการแพทย์ และการประกอบอาชีพ เช่น การสานใบเตยปาหนัน การทอผ้า เป็นต้น โดยวัฒนธรรมและหลักศาสนามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิมมาก ซึ่งวิถีชุมชนนั้นส่งผลต่อทุกด้านของสังคม ทั้งด้านการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจและการพัฒนา

ด้านการศึกษา ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยมุสลิมและได้รับการศึกษาและวิจัยอย่างมาก คือ โรงเรียนปอเนาะ หรือ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา ซึ่ง ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ไม่นิยมศึกษาต่อในระดับมัธยมและวิทยาลัยทำให้การรู้และใช้ภาษาไทยในการสื่อสารกับทางราชการยังมีปัญหาอยู่บ้าง และ หลักศาสนาหลายๆ ด้านก็ไม่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาสังคมและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ยังมีการศึกษาถึงประสิทธิภาพของโรงเรียนสอนศาสนาซึ่งพบว่ายังคงมีระดับที่ต้องปรับปรุงในอีกหลายๆ ด้าน ทั้งประสิทธิภาพของผู้บริหาร ผู้สอน และการจัดการศึกษา อีกทั้งการขาดแคลนอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอน ทางภาครัฐจึงได้จัดการขยายโอกาสทางการศึกษาทั้งในระดับประถม มัธยมและวิทยาลัยแก่ชาวไทยมุสลิม และยังส่งเสริมการพัฒนาระบบการเรียนการสอนของโรงเรียนสอนศาสนาอีกด้วย

ทั้งนี้ยังมีการศึกษา ถึงเรื่องคุณภาพชีวิต การสาธารณสุข ซึ่งคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับที่ไม่ค่อยดีนัก และความต้องการทางด้านการบริการสาธารณสุขยังคงมีระดับความพอใจที่ระดับปานกลางเท่านั้น ในส่วนของผลงานการศึกษายาเสพติดและการการเฝ้าระวังโรคเอดส์ ยังมีไม่มากนักเมื่อเทียบกับผลงานทางด้านวัฒนธรรม

กล่าวได้ว่าโดยภาพรวมของมิติการศึกษาทางด้านสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของชายแดนไทย-มาเลเซีย ได้ให้ความสำคัญกับชาวไทยมุสลิม และ การดำรงวิถีชีวิตที่เป็นเส้นทางเดียวกับศาสนา อีกทั้งความคล้ายคลึงกันและการมีประวัติศาสตร์เดียวกันของชาวไทยและมาเลเซียทำให้ความสัมพันธ์ต่อกันดำเนินไปด้วยดี นอกจากนี้ยังพบงานเขียนที่เกี่ยวกับชนเผ่าทางชายแดนภาคใต้ อย่าง “ซาไก” อีกด้วย

2.4 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านสิ่งแวดล้อม

งานเขียนในประเด็นนี้มีจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่นๆ โดยพบว่า ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นมีกลุ่มนักวิชาการ นักศึกษา ภาครัฐ องค์กรระหว่างประเทศและองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่พยายามทำการศึกษาและพัฒนาความรู้ด้านนี้อยู่จำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีประเด็นการปกป้องสิ่งแวดล้อมและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่

เกิดขึ้นในแม่น้ำโขงร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีการศึกษาในพื้นที่ชายแดนไทย - มาเลเซีย เนื่องจากพื้นที่ทางชายแดนภาคใต้และมาเลเซียมีความอุดมสมบูรณ์ โดยมีการจัดตั้งองค์กรร่วมระหว่างไทย- มาเลเซียในการร่วมมือและการแก้ไขปัญหาในการแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะทางทะเลอย่างเท่าเทียมกัน และโครงการทอผ้าไทย - มาเลเซีย ก็ได้รับการสนใจทั้งจากนักอนุรักษ์ธรรมชาติและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนอีกทั้งแผนการพัฒนาต่างๆ ยังได้รับการตระหนักถึงผลทางสิ่งแวดล้อม และยังมีกรกล่าวถึงการอนุรักษ์และศึกษาในเรื่องป่าชายเลน และการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล

2.5 สรุปภาพรวมของงานเขียนตามประเด็นหลัก

จากการสำรวจงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ บทความและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับชายแดนไทยและเพื่อนบ้าน พบว่าในแต่ละชายแดนมีประเด็นความสนใจที่แตกต่างกันตามสภาพปัญหาของพื้นที่ (ดูตารางที่ 1 ประกอบ) โดยในส่วนของชายแดนไทย - พม่า พบว่างานที่ปรากฏส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับประเด็นด้านการเมือง การทหาร ความมั่นคง รองลงมาคือ ด้านสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ตามมาด้วยงานในกลุ่มเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและการพัฒนา โดยผู้ที่ผลิตงานดังกล่าวอยู่ในกลุ่มของสถาบันทหาร งานวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาโทและเอกของมหาวิทยาลัยทั้งรัฐและเอกชน เป็นที่น่าสังเกตว่างานส่วนใหญ่อยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2539 – ปัจจุบัน ซึ่งเป็นการศึกษาที่เน้นการศึกษาพื้นที่ชายแดนจังหวัด แม่ฮ่องสอน หนองคาย เชียงราย ตาก งานที่ปรากฏส่วนใหญ่จะเป็นการให้ความสำคัญกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากความวุ่นวายทางการเมืองในประเทศพม่าที่กระทบมายังประเทศไทย เป็นปัญหาเรื้อรังมานานทั้งผู้อพยพลี้ภัย ชนกลุ่มน้อย หรืออาชญากรรมข้ามชาติ ไปจนถึงการค้าได้ดิน ทั้งนี้งานส่วนใหญ่จะเสนอให้เป็นหน้าที่รัฐในการแก้ปัญหาเช่นเร่งปรับความสัมพันธ์กับประเทศพม่า ให้การช่วยเหลือประเทศพม่า เพื่อแลกกับความร่วมมือในการจัดการปัญหาชายแดน ที่ทั้งไทยกับพม่าต้องร่วมมือกันจึงจะประสบผลสำเร็จ

จากการสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานภาพความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยติดต่อกับประเทศลาว ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2536 ถึงปัจจุบัน พบว่าความรู้ที่มีการสร้างสรรค์ พัฒนาและเผยแพร่ขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวนี้นี้ มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในบริบทของโลก ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ของลาวและของไทยที่เกิดขึ้น ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2530 เป็นต้นมา

ในส่วนประเด็นชายแดนไทย-กัมพูชา พบว่าประเด็นความสนใจในการศึกษามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในบริบทนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในสมัยนายกรัฐมนตรีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ อันเป็นจุดเริ่มต้นของความสงบในบริเวณชายแดนไทย - กัมพูชา อย่างไรก็ตาม จะพบว่าแม้จะมีนโยบายส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจแต่ก็ยังพบว่าในระยะเวลากว่า 10 ปี ที่

ผ่านมา (พ.ศ.2536-2547) ก็ยังคงมีประเด็นปัญหาเรื่องความมั่นคงเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจศึกษาอยู่มากเช่นกัน นอกจากนี้ปัญหาบางประการที่เกิดขึ้นก็เป็นผลมาจากการพัฒนาการค้าตามระบบทุนนิยมอีกด้วย โดยสรุปแล้วงานวิจัยชายแดนไทย - กัมพูชานั้นให้ความสำคัญกับเรื่องการค้าการลงทุนควบคู่กับการพัฒนาพื้นที่ตามแนวชายแดนเป็นอันดับแรกซึ่งอนุมานได้ว่ามาจากเสถียรภาพทางการเมืองของกัมพูชาที่สูงขึ้นกว่าแต่ก่อนประกอบกับกระแสเสรีนิยมที่เข้ามามีอิทธิพลทั้งในไทยและกัมพูชาได้เชื้อต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจตามแนวชายแดนจนทำให้ปัญหาทางการเมืองและการทหารเป็นที่สนใจในวงการศึกษาน้อยลง ในส่วนของการทหารนั้นได้ให้ความสนใจกับบทบาทที่เปลี่ยนไปของทหารจากการรบมาเป็นการรักษาความสงบและการพัฒนา ในด้านการเมืองมีการศึกษาบทบาทของรัฐบาลในอดีตเช่นรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ กับนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า นโยบายต่างประเทศในสมัยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ อีกทั้งยังมีงานบางส่วนที่กล่าวถึงการปักปันเขตแดน การสำรวจพรมแดน ทั้งทางบกและทางทะเล ส่วนในเรื่องความมั่นคงพบว่ามีงานให้ความสำคัญกับบทบาททหาร ตำรวจ และอาสาสมัครในการจัดการกับโจรผู้ร้ายตามแนวชายแดน ยาเสพติด การค้าของผิดกฎหมาย ชุมก๊งใต้ดิน แรงงานเถื่อน ส่วนงานทางสังคมพบว่ากระจุกตัวอยู่ที่การจัดการการศึกษาและการสาธารณสุขเป็นสำคัญ

ส่วนพื้นที่ที่ทำการศึกษามักเป็นหมู่บ้านป้องกันตนเองเช่นจังหวัดตราด ปราจีนบุรี สุรินทร์ พื้นที่ที่เป็นตลาดการค้าการลงทุนหรือการท่องเที่ยว เช่นจังหวัดสระแก้ว จันทบุรี จังหวัดสุรินทร์ ส่วนประเด็นวัฒนธรรมมักอยู่ในภาคอีสานเป็นสำคัญเช่น ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ เป็นต้น และผู้ที่ทำศึกษานั้นมีทั้งทหาร ตำรวจ นักรัฐศาสตร์ นักกฎหมาย นักเศรษฐศาสตร์ นักวิชาการ การศึกษา นักมานุษยวิทยา นักวิชาการสาธารณสุข สถาปนิกด้านผังเมือง นักสังคมศาสตร์ นักสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น

สำหรับชายแดนไทย - มาเลเซีย นั้น จากการสำรวจงานวิจัย หนังสือ และบทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่า โดยตลอดระยะ 10 ปี (2536 - 2547) เรื่องการเมือง การทหาร ความมั่นคง และสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ได้รับการค้นคว้าและทำการวิจัยอย่างต่อเนื่องเป็นจำนวนมาก สืบเนื่องจากการมีเอกลักษณ์ที่หลากหลายทางด้านวัฒนธรรมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 2 ประเด็นนี้ ก็มีความเชื่อมโยงกันในปัญหาความขัดแย้งของชายแดนภาคใต้ สำหรับมิติทางด้านศึกษาทางเศรษฐกิจนั้น ในระยะแรกๆ ยัง ไม่ค่อยเป็นที่ได้รับความสนใจมากนัก แต่มีแนวโน้มขยายตัวในด้านการค้นคว้าและให้ความสนใจในระยะหลังเป็นจำนวนมาก (พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา) เนื่องจากการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจ การค้าและโครงการการพัฒนาต่างๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการคำนึงถึงว่าการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ ให้ประชาชนอยู่กินดีเป็นหนทางนำการไปสู่สันติในชายแดนภาคใต้ด้วย

โดยสรุปแล้วผลงานการวิจัย การค้นคว้า และงานเขียนของ ชายแดนไทย-สหพันธรัฐ มาเลเซีย ทั้ง 3 ประเด็น การเมือง การทหาร ความมั่นคง เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การพัฒนา และ สังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ได้รับการสนใจในการค้นคว้า อย่างต่อเนื่องเท่าเทียมกัน โดย ประเด็นหลักทางด้านความมั่นคง คือความขัดแย้งในชายแดนภาคใต้ ด้านเศรษฐกิจ คือ ประเด็น การพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยผ่านโครงการต่างๆ และด้านสังคม คือ ประเด็นวิถีชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งผู้ที่ทำการศึกษาและกล่าวถึงประเด็นต่างๆ นี้ก็มีทั้งนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่างๆ นักวิชาการอิสระและหน่วยงานของรัฐ โดยรูปแบบ ผลงานที่พบมากที่สุดคือ วิทยานิพนธ์และงานวิจัย หนังสือ บทความ และเอกสารการประชุม การ สัมมนา ตามลำดับ

ตารางที่ 1 ความสนใจในประเด็นต่างๆ ของงานเขียนในแต่ละพื้นที่

ประเด็นความสนใจศึกษา ในงานเขียนต่างๆ	ไทย-กัมพูชา	ไทย-มาเลเซีย	ไทย-พม่า	ไทย-ลาว	หมายเหตุ
1. การเมือง การทหาร ความมั่นคง					
1.1 ความสัมพันธ์เชิงนโยบายและ ยุทธศาสตร์ของการดำเนินนโยบาย	---	-	**	**	
1.2 การปักปันเขตแดน การจัด ระเบียบพื้นที่ชายแดน	**	-	**	---	
1.3 ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ (ยาเสพติด, ของเถื่อน ฯลฯ)	*	*	---	*	
1.4 ผู้อพยพ / ผู้ลี้ภัย	*	*	**	-	
1.5 บทบาท ทศนคติของ ข้าราชการและหน่วยงานในพื้นที่ต่อ การปฏิบัติงาน	**	---	*	**	
1.6 มีส่วนร่วมทางการเมือง	-	**	-	-	
1.7 ปัญหาการก่อการร้าย, ความ ขัดแย้ง	-	---	-	-	
1.8 อื่นๆ	**	*	-	-	

ประเด็นความสนใจศึกษา ในงานเขียนต่างๆ	ไทย-กัมพูชา	ไทย-มาเลเซีย	ไทย-พม่า	ไทย-ลาว	หมายเหตุ
2. เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และ การพัฒนา					
2.1 การค้าและการลงทุน	***	***	**	***	
2.2 การท่องเที่ยว	**	*	**	**	
2.3 การพัฒนาพื้นที่	*	***	*	*	
2.4 การพัฒนาอาชีพทาง การเกษตร	**	**	-	*	
2.5 บทบาท / ทศนคติของ ผู้ปฏิบัติงานและหน่วยงานในพื้นที่	***	**	*	-	
2.6 เศรษฐกิจพอเพียง	-	*	-	-	
2.7 ประเมินผลโครงการพัฒนาฯ	-	***	-	*	
2.8 อื่นๆ (แรงงานต่างชาติ ฯลฯ)	*	*	-	-	
3. สังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์					
3.1 ทศนคติทางสังคมและ สุขภาพจิต	**	***	**	*	
3.2 ปัญหาโรคต่างๆ เช่น HIV มาลาเรีย	***	**	*	*	
3.3 ภาษาท้องถิ่น	*	**	-	*	
3.4 การบริการทางสังคม (การศึกษา, สาธารณสุข)	**	**	**	**	
3.5 วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น	**	***	-	*	
3.6 การค้ามนุษย์	-	**	-	*	
3.7 อื่นๆ (บรรณานุกรม, บรรณ นิทัศน์)	*	*	-	-	
4. สิ่งแวดล้อม	*	*	-	*	

หมายเหตุ *** จำนวนเล่มมากกว่า 10 เรื่อง

** จำนวนเล่ม 5-10 เรื่อง

* จำนวนเล่มน้อยกว่า 5 เรื่อง

บทที่ 3

ผลการสำรวจสถานการณ์ภาพความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทย กับประเทศเพื่อนบ้าน : จำแนกตามลักษณะอาณาบริเวณ

3.1 งานที่เกี่ยวข้องกับพรมแดน ด้านพรมแดน

ในส่วนของประเทศกัมพูชา ประเภทของงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับชายแดน ด้านพรมแดน เส้นกันพรมแดน และการบริหารจัดการชายแดน สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนคือ งานเขียนที่กล่าวถึงการบริหารจัดการพื้นที่ การจัดระเบียบพื้นที่ในด้านต่างๆ โดยใช้ยุทธศาสตร์ต่างๆ รวมไปถึงการใช้กำลังประชาชนปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐและส่วนที่สอง ที่กล่าวถึงการปักปันเขตแดน เทคโนโลยีที่ใช้ในการตรวจการณ์ชายแดน การสำรวจพรมแดน กับปัญหาของการไม่สามารถจะปักปันเขตแดนได้โดยสมบูรณ์ ซึ่งในส่วนนี้มีปรากฏอยู่น้อยชิ้น ตัวอย่างของงานที่เกี่ยวข้องกับพรมแดน เช่น ปัญหาเขตทับซ้อนของไหล่ทวีปในอ่าวไทย กรณีศึกษาประเทศไทย ประเทศกัมพูชา ประเทศเวียดนาม โดยกิตติ ศรีธธา (2536) การจัดระเบียบพื้นที่ชายแดนไทย - กัมพูชาบริเวณพื้นที่ภาคอีสานตอนล่าง โดย วิบูลย์ศักดิ์ หนีพาล (2545) ปัญหาเขตแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดจันทบุรี ตราดและแนวทางแก้ไข โดยเทอดศักดิ์ พรหมศิริ (2544) การใช้กำลังประชาชนป้องกันชายแดนไทย - กัมพูชา ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตกองทัพภาคที่ 1 โดยอาชวินทร์ เศวตเศรณี (2539)

ปัญหาของการปักปันเขตแดนที่ยังไม่สำเร็จนั้นมีปัจจัยจากในระดับรัฐบาลที่ถือแผนที่คนละฉบับ ความไม่มั่นคงทางการเมืองของแต่ละฝ่าย อุปสรรคจากกับระเบิดที่ยังหลงเหลืออยู่ และพรมแดนธรรมชาติที่เข้าไปจัดการได้ยาก พร้อมทั้งเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหามาในทางเดียวกันคือรัฐบาลต้องมีความร่วมมือกันมากกว่านี้ รัฐบาลไทยต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้านให้มากกว่าที่เป็นอยู่ สาเหตุที่งานในกลุ่มนี้พบได้น้อยอาจเป็นเพราะความยากที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ทุรกันดาร หรืออาจเป็นเพราะปัญหานี้ไม่เด่นชัดหรือคาดว่าจะไม่ใช่สาเหตุของความสับสนตามแนวชายแดนเนื่องจากพรมแดนเป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นในสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากเดิมที่อาณาจักรบริเวณนี้มีพรมแดนที่พัวเลือนตรงกันข้ามกับความสัมพันธ์ของผู้คนที่ผูกพันอย่างชัดเจน ในส่วนของการบริหารจัดการพรมแดน ก็เสนอให้เป็นหน้าที่รัฐในการจัดการปัญหาเพิ่มงบประมาณ กำลังคน เทคนิค ยกเว้นงานบางชิ้นที่เสนอให้หมู่บ้านป้องกันตนเองมีบทบาทร่วมกับรัฐ เช่นงานของอาชวินทร์ เศวตเศรณี ที่เสนอให้ประชาชนเข้าร่วมจัดการพื้นที่ร่วมกับทหาร ในหมู่บ้านป้องกันตนเอง

ในส่วนของประเทศพม่า งานเขียนประเภทที่เกี่ยวกับชายแดน เส้นกันเขตแดนและการบริหารจัดการชายแดน หรืองานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชายแดนโดยตรง งานเขียนประเภทนี้มีจำนวนน้อยที่สุดเช่นเดียวกับงานเขียนชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ ในส่วนของพรมแดนพม่าก็ยังคงพบปัญหาในเรื่องการปักปันเขตแดน ซึ่งพบปัญหาการอ้างสิทธิ์เหนือพื้นที่บางพื้นที่ที่ยังตกลงกันไม่ได้ เช่น แนวพรมแดนระหว่างไทยกับสหภาพพม่า : กรณีศึกษาการดำเนินการของรัฐในการแก้ไขปัญหาเส้นเขตแดนระหว่างประเทศทั้งสอง โดย มินาวัฒน์ ขำกลืน (2544) ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่าเกี่ยวกับพรมแดนทางบก : ศึกษาการดำเนินนโยบายของไทยเกี่ยวกับกรณีดอยหลวง บ้านเจดีย์สามองค์และเนิน 491 โดย เจษฎา หุ่นเฮง (2541) และเรื่องการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ชายแดน เช่น วิศวกรรมการของเขตแดนและการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ชายแดนไทย-พม่า : กรณีศึกษาบริเวณแม่น้ำสาย-แม่น้ำรวก โดย อนุชิต วงศาโรจน์ (2538) นอกจากนี้ยังพบการศึกษาเรื่องด้านการค้าและจุดผ่อนปรนการค้าที่สัมพันธ์กับมิติทางการเมือง เช่น ผลกระทบของการปิดด่านชายแดนต่อการค้าชายแดนไทย - พม่า : ศึกษากรณีอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก โดย กรรณิการ์ ธรรมรัตน์ (2542) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานจุดผ่อนปรนทางการค้าชายแดนไทย-พม่า ช่องทางก๊วยวอก อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดย ธนศักดิ์ เก่งถนนอมมา (2541)

ในส่วนของประเทศลาว ประเภทของงานเขียนที่เกี่ยวกับชายแดน ด้านพรมแดน เส้นกันเขตแดน และการบริหารจัดการชายแดน หรืองานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชายแดนโดยตรง สามารถจัดได้เป็นสามกลุ่มงานคือ 1.) การศึกษาปัญหาพรมแดน การพิพาทเพื่ออ้างสิทธิ์ในเขตแดนทั้งทางน้ำและทางบก 2.) งานเขียนในช่วงที่การค้าการลงทุนเฟื่องฟูโดยเป็นงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับด้านการค้า 3.) เรื่องเกี่ยวกับการปักปันเขตแดน การสำรวจพรมแดน

1.) การศึกษาปัญหาพรมแดน การพิพาทเพื่ออ้างสิทธิ์ในเขตแดนทั้งทางน้ำและทางบก

ในช่วงปีพ.ศ. 2540-2545 จะพบงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งเรื่องพรมแดนเช่น การศึกษาเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ไทย-ลาวที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทในการอ้างสิทธิ์เขตแดนทั้งทางน้ำและทางบกเช่น ลำน้ำเหือง หมู่บ้านร่มเกล้า แม่น้ำโขง ทั้งนี้งานส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ บางส่วนเป็นการศึกษาเพื่อเสนอวิธีการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งเช่น การแก้ปัญหาพรมแดนทางบกระหว่างไทยและลาว โดย จันทอร พงศ์พันธุ์ผู้ภักดี (2543) ข้อพิพาทเขตแดนไทย-ลาว โดยทวีเกียรติ เจนประจักษ์ (2540) ปัญหาทางการเมืองระหว่างไทย-ลาวอันเกิดจากแม่น้ำโขงในฐานะที่เป็นเส้นกันพรมแดน (ค.ศ. 1975-1984) โดยสุกัญญา พุกกะเวส (2542) เขตแดนไทย-ลาวบริเวณบ้านร่มเกล้า โดยกรมสนธิสัญญาและ

กฎหมาย (2545) ความขัดแย้งพรมแดนระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยยงยุทธ น้อยสวัสดิ์ (2543) เป็นต้น

2.)งานเขียนในช่วงที่การค้าการลงทุนเฟื่องฟูโดยเป็นงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับด้านการค้า สำหรับงานเขียนช่วงปีพ.ศ. 2545-2546 จะเป็นการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับด้านการจัดการชายแดนเพื่อรองรับการขยายตัวทางการค้าโดยเสนอให้มีการประสานงานความร่วมมือในกลุ่มประเทศอินโดจีน เพื่อสนับสนุนต่อการท่องเที่ยวบริเวณด่าน รวมถึงการคมนาคมขนส่งระหว่างกัน และเตรียมความพร้อมให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับด่านเช่นด่านป่าไม้ โดยมีตัวอย่างงานเขียนดังนี้ ศักยภาพในการพัฒนาการค้าชายแดนบริเวณจุดผ่อนปรนทางการค้าช่องภูตู้อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี โดยวิพล ทรัพย์อำนวยพร (2545) ความคิดเห็นของผู้รับบริการนำเข้าไม้แปรรูปจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวต่อการบริหารงานด่านป่าไม้หนองคาย -เวียงจันทน์ จังหวัดหนองคาย โดยพงศ์ชา เพ็ญ (2545)

3.) เรื่องเกี่ยวกับการปักปันเขตแดน การสำรวจพรมแดน

จะพบว่าม้งงานบางชิ้นที่ศึกษาเกี่ยวกับการปักปันเขตแดนและการสำรวจพรมแดนปรากฏอยู่บ้างเช่น การสำรวจแนวพรมแดนไทย-พม่า-ลาว-กัมพูชา โดยชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540) รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องการใช้ข้อมูลดาวเทียมและระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่อการวางแผนจัดการพื้นที่ชายแดนประเทศ โดยสำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ (2539)

ในส่วนของประเทศมาเลเซีย ซึ่งในส่วนของงานเขียนที่เกี่ยวกับชายแดน ด้านพรมแดน เส้นกันเขตแดน และการบริหารจัดการชายแดน หรืองานที่เกี่ยวกับชายแดนโดยตรง มีน้อยมาก ตัวอย่างงานเขียนเช่น การจัดระเบียบพื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซีย โดย วิชัย บุญรอด (2540) และ แม่น้ำโก-ลก หรือ แม่น้ำกลันตัน (โกตาบารู) : เขตแดนไทย-มาเลเซีย จำนวนงานเขียนที่มีไม่มากนักอาจเป็นการบอกโดยนัยยะได้ว่า ไม่มีปัญหาในเรื่องเขตแดนของไทยและมาเลเซียเกิดขึ้น เพราะในส่วนที่มีการทับซ้อนกันบ้าง เช่น บริเวณอ่าวไทยก็ได้มีการร่วมมือแบบทวิภาคีเพื่อพัฒนาพื้นที่ร่วมกันและตกลงใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Common interest)

3.2 งานเขียนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในการติดต่อข้ามพรมแดน

ในส่วนของประเทศกัมพูชา งานเขียนประเภทนี้มีจำนวนไม่มากนัก โดยมักเป็นงานเขียนศึกษาความร่วมมือกันระหว่างรัฐในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกันทั้ง 2 ฝ่ายเพื่อประโยชน์ในด้านหนึ่งๆ เช่นการท่องเที่ยว การค้า การลงทุนการแก้ไขปัญหาส่วนร่วมเช่นปัญหายาเสพติด ความร่วมมือระหว่างรัฐดังกล่าวมีทั้งในระดับทวิภาคี และพหุภาคี ผ่านกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศเช่นอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง หกเหลี่ยมเศรษฐกิจ เป็นต้น ดังตัวอย่างงานเขียนเช่น แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างไทยและอินโดจีน โดย คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2536) การค้าผ่านชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า ลาว กัมพูชา โดย เขียว โรจนแสง และคณะ (2542) ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในกลุ่มแม่น้ำโขง: หกเหลี่ยมเศรษฐกิจ โดยธนพันธ์ ศรีสาคร (2538) สังเกตได้ว่างานส่วนใหญ่จะเน้นไปที่มิติทางเศรษฐกิจเป็นหลัก

นอกจากจะพบว่าม้งานเขียนที่เกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจแล้ว ยังพบว่าม้งานจำนวนหนึ่งที่กล่าวถึงความสำคัญในระดับนโยบายในทางการเมืองอีกด้วยเช่น งานที่ศึกษานโยบายต่างประเทศในสมัยต่างๆ อันมีนโยบายต่างกันไปตามยุคสมัยเช่น นโยบายต่างประเทศของไทยต่อกัมพูชาในสมัยรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ โดยวินัย จันทมาศ (2541) นโยบายต่างประเทศของไทย : ศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อปัญหากัมพูชา (4 สิงหาคม ค.ศ.1988 ถึง 23 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1991) โดยสุนัย ผาสุก (2539) จะเห็นได้ว่าการศึกษานโยบายต่างประเทศเป็นการศึกษาเป็นช่วงๆ ซึ่งเห็นได้ชัดว่ารัฐบาลไทยมีนโยบายต่างประเทศกับกัมพูชาที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยของนายกรัฐมนตรีและบริบททางการเมืองขณะนั้นจะให้ความสำคัญกับกัมพูชามากน้อยเพียงไรในแต่ละยุค จะสังเกตได้ว่าเป็นงานที่ศึกษาในมิติความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการติดต่อข้ามพรมแดน เป็นการศึกษาที่เน้นด้านเศรษฐกิจและการเมือง โดยที่ยังไม่ค่อยพบงานที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมสังคมเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างคน 2 พื้นที่ที่อยู่ติดกัน การพึ่งพาอาศัยกันที่นอกเหนือไปจากด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น

ในส่วนของประเทศพม่า งานเขียนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งกล่าวถึงและหรือเกี่ยวข้องกับการติดต่อข้ามพรมแดนกับประเทศไทยเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ งานเขียนประเภทนี้สามารถจัดแบ่งได้เป็น 3 ส่วนคือ 1) การก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ข้ามอาณาเขตประเทศ 2) งานเขียนในส่วนนโยบายระหว่างรัฐ 3) งานเขียนอื่นๆ ที่สัมพันธ์กับการติดต่อข้ามพรมแดนเช่น การประมง การย้ายถิ่นข้ามพรมแดน การค้าชายแดน ในส่วนของการสร้างโครงการขนาดใหญ่ข้ามพรมแดนนั้นมีกรณีของการวางท่อก๊าซจากแหล่งยาดา

นาเป็นสิ่งที่ได้รับการสนใจศึกษาพ้องกันกับงานเขียนเรื่องสะพานมิตรภาพไทย - พม่า ทั้งสองเรื่องนี้มุ่งที่จะศึกษาความเป็นไปได้ในการก่อสร้างและผลกระทบของการสร้างเขื่อนและสะพานที่มีต่อคนในชุมชนพื้นที่นั้นๆ รวมไปถึงผลที่เปลี่ยนไปของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น การศึกษาความปลอดภัยและการประชาสัมพันธ์ของโครงการวางท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา

สหภาพพม่า : ศึกษากรณีหมู่ 2-6 ตำบลห้วยเขียง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดย พงศธร พลรัฐ (2545) ปัญหาความสัมพันธ์ไทย-พม่า: ศึกษากรณีการสร้างสะพานมิตรภาพไทย-พม่า โดยธนาภณ ดวงวิไล (2542) สำหรับงานเขียนในส่วนนโยบายระหว่างรัฐนั้นมีทั้งงานเขียนที่เกี่ยวกับการดำเนินนโยบายโดยรวมกับการดำเนินนโยบายที่อิงกับประเด็นย่อย เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกรณี ชนกลุ่มน้อย ซึ่งมีตัวอย่างงานเขียนดังนี้ นโยบายของไทยต่อสหภาพเมียนมาร์: ศึกษาการดำเนินนโยบายการเกี่ยวพันอย่างสร้างสรรค์ในช่วงปี พ.ศ.2534-2537 โดย ทวี อร่ามเรืองกุล (2539) ความสัมพันธ์ไทย-พม่าในช่วงรัฐบาลชวน หลีกภัย สมัยที่ 2 (พ.ศ.2540-2544) โดยนิสริยา ทองกลีบ (2545) ความร่วมมือในการแก้ปัญหาที่เกิดจากชนกลุ่มน้อยในประเทศพม่าระหว่างไทยและพม่าในช่วงปีพ.ศ.2540-2544 โดย ชัยรุ่งเรือง อวิรุทธพานิชย์ (2545)

งานเขียนอื่นๆ ที่สัมพันธ์กับการติดต่อข้ามพรมแดนเช่น การประมง การย้ายถิ่นข้ามพรมแดน การค้าชายแดน นั้น พบได้มากพอสมควร ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือมีจะมีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันในเรื่องการค้าหรือการประมง แรงงานข้ามชาติ และชนกลุ่มน้อย ควบคู่กันไป เช่น ปัญหาชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดนไทยพม่า : ศึกษาผลกระทบที่มีต่อการค้าระหว่างประเทศไทยกับสหภาพ พม่า โดย พรพิมล ตริโชติ (2541) ปัญหาการทำประมงทะเลนอกน่านน้ำไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีน่านน้ำประเทศพม่า โดย สมศักดิ์ ถนอมพล (2546) การย้ายถิ่นข้ามพรมแดนไทย-พม่าและสถานการณ์เสี่ยงต่อโรคเอดส์ในกลุ่มผู้ย้ายถิ่น : พื้นที่แม่สอดและแม่สาย โดย สุภางค์ จันทวานิชและอมรทิพย์ อมราภิบาล (2544) เป็นต้น

ในส่วนของประเทศลาว ประเภทของงานเขียนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับเพื่อนบ้าน ซึ่งกล่าวถึงและหรือเกี่ยวข้องกับการติดต่อข้ามพรมแดนกับประเทศไทยเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ มีจำนวนมากพอสมควรทั้งนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1.) ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ลาวที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือทางการค้า การลงทุน อีกทั้งยังมีการศึกษาปัญหาการค้าชายแดนที่เกิดขึ้น หรือปัจจัยที่ขัดขวางความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกัน ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ลาวที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนนั้นเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างมากในหมู่นักวิชาการที่ศึกษาความสัมพันธ์ไทย-ลาว ทั้งนี้เห็นได้จากมีงานเขียนที่ทำการศึกษารื่องนี้จำนวนมากและหลากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น

ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานส่งเสริมการลงทุน ศูนย์พัฒนาระหว่างชาติแห่งประเทศไทย บัณฑิตวิทยาลัย เป็นต้น ซึ่งเป็นงานเขียนที่ให้ข้อมูลเพื่อการค้าการลงทุน การศึกษาเพื่อวางแผนการลงทุน สำหรับวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาเรื่องการค้าไทย-ลาวกับประเด็นต่างๆ ก็มาจากหลายสาขาวิชาเช่นศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ ผังเมือง วิทยาการจัดการ รวมไปถึงสถาบันทางการทหารเช่นวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ในขณะเดียวกันก็มีงานเขียนที่ศึกษาปัจจัยอุปสรรคการค้า ซึ่งพอสรุปได้ว่าอุปสรรคดังกล่าวก็คือความหวาดระแวง ไม่ได้เนื้อเชื่อใจกันระหว่างสองประเทศ อุปสรรคของระบบการชำระเงินและภาษี และการค้าผิดกฎหมาย ทั้งนี้ได้มีการเสนอแนะแนวทางแก้ไขโดยเสนอให้จัดตั้งคณะกรรมการร่วมการค้า ปรับปรุงวิธีการชำระเงินเสียใหม่ให้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น ทั้งนี้รัฐบาลไทยจะต้องแสดงความจริงใจต่อประเทศลาวและคงการให้ความช่วยเหลือประเทศลาวในด้านต่างๆ เพื่อลดความหวาดระแวงลง ตัวอย่างงานเขียนในกลุ่มนี้ เช่น การส่งเสริมธุรกิจระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยกรรณิการ์ มานะกิจและอารีย์ กัลปนา (2539) ปัญหาการค้าชายแดนไทย-ลาวในเขตภาคเหนือตอนบน โดยกาญจนา โชคถาวร (2542) ปัญหาการค้าชายแดนไทย-ลาว (นครพนม - คำม่วน และ เชียงราย-บ่อแก้ว). โดยคณะทำงานร่วมธนาคารแห่งประเทศไทยและธนาคารแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (2539) การศึกษาการลักลอบทำการค้าชายแดน ไทย-ลาว: กรณีศึกษาของ 3 จังหวัดภาคเหนือตอนบน (เชียงราย พะเยาและน่าน) โดยทานตะวัน มโนรมย์ (2544)

2.) เรื่องของเขื่อน สะพานข้ามพรมแดนและถนนที่ตัดผ่านเชื่อมต่อระหว่างประเทศ

งานเขียนกลุ่มนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการผลจากการสร้างเขื่อนไฟฟ้าเช่นเขื่อนน้ำงึม สะพานมิตรภาพไทย-ลาว ที่หนองคายและมุกดาหาร ถนนหมายเลข 9 เช่นในกรณีของสะพานมิตรภาพและถนนหมายเลข 9 นั้นถือว่าเป็นผลดีต่อไทยในการเปิดประตูสู่การค้ากับอินโดจีน ในขณะที่ลาวจะได้ประโยชน์จากการเป็นเส้นทางการค้าและการท่องเที่ยว นอกจากนี้สะพานมิตรภาพและถนนยังมีประโยชน์ในอันที่จะนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศและประชาชนในภูมิภาค เพราะคาดว่าจะมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันได้สะดวกขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้ยังยืนร่วมกันในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงต่อไปในอนาคต กรณีของเขื่อนไฟฟ้านั้นไทยอยู่ในฐานะผู้รับซื้อไฟฟ้า ส่วนลาวอยู่ในฐานะผู้ขายไฟฟ้า และยังมีความร่วมมือของเอกชนไทยในการเข้าร่วมลงทุนด้วย ความร่วมมือของทั้งสองประเทศเป็นในลักษณะเชิงพาณิชย์ ที่มีนัยของการที่ทั้งสองฝ่าย ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน คือ ลาวสามารถพึ่งตนเองได้ และมีเงินรายได้เข้าประเทศเพื่อการพัฒนาประเทศ ส่วนไทย คือ การก้าวไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมและการเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การเงินของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นที่น่าสังเกตว่าไม่ค่อยพบ

งานเขียนที่ศึกษาความร่วมมือระหว่างไทยลาวที่จะจัดการกับผลกระทบเชิงลบจากการสร้างถนน หรือสะพานมิตรภาพ หรือเขื่อนซึ่งอาจเกิดขึ้นได้เช่น การทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเช่นป่าไม้ ที่อยู่บนเส้นทางการพัฒนาดังกล่าว หรือวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ที่อาจจะเปลี่ยนไปพร้อมกับการเข้ามาของคนภายนอก และผลกระทบทางลบอื่นๆ ที่มาพร้อมกับความเจริญ

ตัวอย่างงานเขียนเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและ สปป.ลาว : ศึกษากรณีโครงการพลังงานไฟฟ้าเขื่อนน้ำงึม โดยกัญติมา ศิริ (2543) เส้นทางไทยเชื่อมต่อประเทศเพื่อนบ้าน เชียงของ-หลวงน้ำทา-เมืองสิง-เชียงรุ่ง โดยปารวี ไพบูลย์ยิ่ง (2545) ความร่วมมือไทย - ลาว ในกรณีการสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำในลาว (1993 - 1997) โดยพาดิน นิลสวัสดิ์ (2542) รายงานประจำปี 2537-2539 สะพานมิตรภาพไทย-ลาว โดยกรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน

3.) เป็นเรื่องของความร่วมมือระหว่างไทย-ลาวในด้านต่างๆ ไป เป็นความร่วมมือกันของสองประเทศในด้านต่างๆ อันเนื่องมาจากความสงบตามแนวชายแดนและการค้าชายแดนไทย-ลาวที่มีแนวโน้มที่ดีขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เนื่องจากลาวเป็นประตูการค้าไปยังเวียดนามอีกทั้ง อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงยังเป็นตลาดการค้าที่มีขนาดใหญ่คู่ค้าต่อการลงทุน ซึ่งรวมไปถึงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้นเราจึงพบงานเขียนที่เกี่ยวกับความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว เช่น ความสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวไทย - ลาว : ศึกษากรณีสะพานมิตรภาพไทย - ลาว. โดยคณิงภรณ์ วงเวียน (2543) ความร่วมมือในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวระหว่างประเทศไทยและสปป.ลาว โดยบงกช หงษ์คำมี (2542) บทความเรื่อง ความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยวระหว่างประเทศไทยกับสปป.ลาว ในเอเชียปริทัศน์ (2541) เป็นต้น

นอกจากนี้ยังสามารถพบงานเขียนที่เกี่ยวกับความร่วมมือในด้านอื่นๆ เช่น กิจกรรมทางทหารในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อความมั่นคงของชาติเฉพาะด้านเศรษฐกิจ และสังคมจิตวิทยา : ศึกษาเฉพาะกรณีพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ประเทศไทยกับแขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยนิคม ยศสุนทร (2540) ซึ่งเป็นตัวอย่างความสัมพันธ์ของทหารทั้งสองประเทศที่ติดต่อกันโดยใช้วิธีการสร้างความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการ เป็นความสัมพันธ์ส่วนบุคคล มีการพบปะพูดคุยกันด้วยความไว้วางใจกัน และขยายไปสู่การพบปะเยี่ยมเยียน ไปมาหาสู่กันอย่างไม่เป็นทางการ ทำให้การแก้ปัญหาต่างๆ ตามแนวชายแดนกระทำได้ง่ายขึ้น เป็นต้น ในด้านวิชาการจะพบงานที่เกี่ยวกับความร่วมมือในกลุ่มของนักวิจัยที่พยายามจะรู้จักกันให้มากขึ้นเช่น งานเขียนของอรรถ นันทจักร (2537) การสำรวจข้อมูลพื้นฐานนักวิชาการ และแนวทางการสร้างโครงการวิจัยร่วมไทย-ลาวและงานเขียนโดย วันเพ็ญ สุรฤกษ์ (2541) ไทย-ลาว การจัดการทรัพยากรลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นงานที่เรียบเรียงการประชุมสัมมนาทางวิชาการ

ในส่วนของประเทศมาเลเซีย งานที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ในด้านของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมาเลเซีย นั้น มีรูปแบบการศึกษาความสัมพันธ์ส่วนใหญ่เป็นมิติของเศรษฐกิจรูปแบบความสัมพันธ์เน้นไปทางด้านเศรษฐกิจโดยผ่าน โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย (อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย) และการค้าข้ามแดนระหว่างกัน เช่น การค้าผ่านด่านต่างๆ โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย (IMT-GT) การดำเนินธุรกิจส่งออก การมีพื้นที่พัฒนาร่วมซึ่งไทยและมาเลเซีย ถือในหลักการผลประโยชน์ร่วมกัน รวมไปถึงการศึกษาเกี่ยวกับโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซียทั้งด้านประเด็นทางการเมืองและสิ่งแวดล้อม

เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้พื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซียจะเกิดความไม่สงบขึ้นแต่การติดต่อสัมพันธ์กันในประเด็นนี้ก็กลับไม่พบงานเขียนในลักษณะความร่วมมือทางด้านความมั่นคง ทั้งนี้เนื่องจาก ความไม่สงบในพื้นที่นั้นถือเป็นกิจการภายใน แต่กลับพบแบบความสัมพันธ์ในมิติของสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือ ประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีลักษณะการดำรงวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกับชาวมาเลเซีย ทั้งการใช้ภาษา ประเพณี และการนับถือศาสนาเดียวกัน ทำให้พบงานเขียนในลักษณะความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันทางด้านวัฒนธรรม เช่น การเปิดรับสื่อโทรทัศน์จากมาเลเซียของชาวไทยมุสลิม การอาศัยอยู่ของชาวไทยมุสลิมในรัฐกลันตัน เป็นต้น ซึ่งสืบเนื่องจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์นั่นเอง

ตัวอย่างงานเขียนในประเภทนี้ ได้แก่ การดำเนินธุรกิจส่งออกตามแนวชายแดนไทย-มาเลเซีย : ศึกษาเฉพาะอำเภอสุไหงโกลลก จังหวัดนราธิวาส โดย มะรุดีน ปะสุ (2541) , ความร่วมมือทวิภาคี กรณีศึกษาเรื่อง พื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย โดย ขปา จิตต์ประทุม (2542) , โครงการของรัฐเพื่อการพัฒนาที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ ด้วยวิธีประชาพิจารณา : ศึกษากรณีโครงการท่อส่งก๊าซไทย-มาเลเซียและโครงการโรงแยกก๊าซ ไทย-มาเลเซีย โดย อำนวย ลายไม้ (2544)

3.3 งานเขียนเฉพาะเรื่องในพื้นที่

ในส่วนของประเทศกัมพูชา งานเขียนประเภทนี้มีจำนวนชิ้นของงานสูงกว่าประเภทอื่นๆ ทั้งนี้มองว่าบริเวณจังหวัดที่ติดกับพรมแดนประเทศกัมพูชาเป็นจังหวัดที่ประสบปัญหาทั้งเรื่องความมั่นคง การสาธารณสุข การศึกษา และการพัฒนาพื้นที่ หรือการสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เพื่อรองรับการค้าชายแดนที่อาจเติบโตในอนาคต ด้วยเหตุที่เป็นจังหวัดในแนวพรมแดน

ที่ห่างไกลจึงทำให้ได้รับการดูแลจากรัฐไม่ทั่วถึง อีกทั้งเมื่อใดก็ตามที่ประเทศกัมพูชาประสบปัญหาภายใน ก็ส่งผลให้เกิดผู้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ตามพื้นที่จังหวัดชายแดนจำนวนมาก ประกอบกับภัยของความยากจน ทำให้มีทั้งผู้อพยพและใจผู้ร้ายเข้ามาอาศัยอยู่ปะปนบริเวณรอยต่อของพรมแดน อีกทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาโรคติดต่อ การค้ายาเสพติด ของผิดกฎหมายตามมาด้วย

ปัญหาดังกล่าวจึงถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อการศึกษา เพื่อสำรวจปัญหา และเพื่อหาทางแก้ไข อย่างไรก็ตาม เมื่อปัญหาภายในของประเทศกัมพูชาส่งผลกระทบต่อนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในสมัยนายกรัฐมนตรีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จึงทำให้มุมมองในการหาความรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเรื่องของการจัดการพื้นที่ชายแดน แต่เริ่มมีจำนวนงานที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะในเรื่องการค้าชายแดน ซึ่งผลของการศึกษาสถานการณ์ภาพความรู้ที่มีลักษณะงานเขียนดังนี้

ประการที่หนึ่ง เป็นความรู้ที่มีลักษณะของการศึกษาแบบพฤติกรรมศาสตร์ ใช้หลักการวิเคราะห์เชิงวิทยาศาสตร์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของคนที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนในเชิงประจักษ์ ว่ามีทัศนคติ มีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาดังกล่าวอย่างไร และมีความคิดเห็นอย่างไรที่ของตนเองควรมีการปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใดบ้าง หรือบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นใช้ชีวิตอย่างไรในพื้นที่ดังกล่าวในประเด็นต่างๆ รวมไปถึงทัศนคติการทำงานของข้าราชการ อาสาสมัครในพื้นที่ ตัวอย่างของการศึกษาประเภทนี้เช่น ความเครียด และพฤติกรรมการดูแลตนเองด้านจิตใจของประชาชนในเขตชายแดนไทย – ราชอาณาจักรกัมพูชา จังหวัดสระแก้ว โดย จิณห์จุฑา ชัยเสนา (2541) , ทัศนคติต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบลในพื้นที่ชายแดนไทย – กัมพูชา ในจังหวัดอุบลราชธานี โดย ทวีศักดิ์ แพทย์เพียร (2539) แนวทางการจัดบริการสังคมแก่ราษฎรตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลตาเมียง กิ่งอำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ โดย ปิยนาง เสี่ยมศักดิ์ (2538)

ประการที่สอง เป็นลักษณะของความรู้ที่ศึกษาปัญหาเฉพาะเรื่อง โดยดูที่มาของปัญหาลักษณะปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไข ซึ่งปัญหาที่ว่าเป็นปัญหาที่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ต่อความปลอดภัยของสังคม นอกจากประเด็นปัญหาแล้ว ยังรวมไปถึงการศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาพื้นที่โดยตรงหรือเป็นเอกสารที่ให้ข้อมูลเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา เช่น การศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาเทศบาลตำบลอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว กรณีศึกษาผลกระทบของชุมชน การค้าชายแดนไทย – กัมพูชา โดยวาริน สุขเสมอ (2537) การค้าตามแนวชายแดนกับความมั่นคงของชาติ ศึกษากรณีด้านจังหวัดปราจีนบุรี โดยศักพล สุขปาน (2537) การกำหนดแนวทางป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในพื้นที่รับผิดชอบของกองบัญชาการป้องกันชายแดนจันทบุรีและตราด โดยเอกชัย ชมสุวรรณ (2546)

โดยสรุปแล้วจะพบว่างานเขียนเกี่ยวกับกัมพูชาในมิติของเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนของฝั่งไทย หรือฝั่งประเทศเพื่อนบ้านนี้ เน้นที่การศึกษาพฤติกรรมคนในพื้นที่ต่อเรื่องต่างๆ ในช่วงเวลาที่ต่างกัน และพื้นที่ที่ต่างกัน งานจำพวกนี้ครอบคลุมทั้งมิติความมั่นคง การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม แต่พบมากในงานวิจัยที่เกี่ยวกับสังคม เช่นการสาธารณสุข การศึกษา ผลการศึกษาเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการเข้าใจพฤติกรรมการใช้ชีวิตของคนทั้งนี้จะทำให้การวางแผนในการให้บริการประชาชนประสบผลสำเร็จตรงกับความต้องการมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันเราก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่จะควรจะทำการศึกษาโดยใช้วิธีวิจัยในลักษณะอื่นด้วยเพื่อให้เข้าใจปัญหาต่างๆ ครอบคลุมในหลายมุมมอง

ในส่วนของประเทศพม่า งานเขียนที่ศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนของฝั่งไทย หรือฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน งานเขียนในส่วนนี้จำนวนมากมักจะคาบเกี่ยวกับงานเขียนที่มีมิติของการข้ามพรมแดน แต่ในขณะเดียวกันก็มีมิติของปัญหาในพื้นที่อาณาบริเวณชายแดนนั้นๆ อยู่มาก เช่น เรื่องของคนพลัดถิ่นหรือแรงงานที่เข้ามาอาศัยในอาณาจักรไทย หรือเรื่องของปัญหาการสู้รบบริเวณแนวชายแดน การหลบหนีเข้าเมือง ซึ่งงานในลักษณะนี้ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก และงานอีกจำพวกหนึ่งที่เป็นประเด็นย่อยๆ เช่นป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติ ยาเสพติด เป็นต้น งานเขียนที่กล่าวถึงอาณาบริเวณชายแดนไทย-พม่าแม้จะกล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนแต่ก็เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับปัจจัยทางการเมืองในประเทศพม่ากับสถานการณ์ความสัมพันธ์ในระดับรัฐบาล และการรักษาความมั่นคงของรัฐ งานดังกล่าวมีตัวอย่างดังนี้ บทบาทของกองทัพภาคที่ 3 ในการขจัดปัญหายาเสพติดตามแนวชายแดนไทย-พม่า โดย พงศ์ชนก ยิ่งวิริยะ(2546) ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่ากับความมั่นคงของชาติ โดย ประทีป สุนทราขุน (2539) แรงงานอพยพพม่า: ศึกษากรณีอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดย วีรชัย ศาสตราภิชาน (2542) ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวของแรงงานผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติชาวพม่า ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดย วรณิ ตั้งเสาวภาคย์ (2543) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร โดย ยศ สันตสมบัติ(2544) คนลี้ภัยในร่มป่า: รายงานการวิจัยการให้ความคุ้มครองผู้ลี้ภัยและการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน โดย กาลลาซ ดันแคน (2544)

นอกจากนี้ เรายังคงพบงานเขียนในเรื่องของสุขภาพอนามัยของคนไทยและคนพม่าในไทยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ติดเส้นเขตแดนอยู่พอสมควรอันเป็นงานวิจัยที่ให้ความสำคัญกับปัญหาโรคติดต่อเช่น เอช ไอ วี เอดส์ ไข้ซัง และมาลาเรียในกลุ่มแรงงานชาวพม่า เช่น สภาวะสุขภาพแรงงานต่างด้าวในพื้นที่จังหวัดตาก : บริบทด้านความมั่นคงของประเทศ โดยสมชาย จักรพันธุ์

(2546) การศึกษาทางระบาดวิทยาโรคเท้าช้างในแรงงานชาวพม่า จังหวัดระนอง โดยวันเพ็ญ สิตไทย และคณะ (2541) ความชุกและพฤติกรรมการป้องกันโรคมาลาเรียในชนกลุ่มน้อยชายแดนไทย-พม่า ตำบลบ้านเก่า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี โดย พินิจ เงินงาม (2544) การศึกษาสภาพปัญหาที่สัมพันธ์กับการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ในหมู่บ้านชาวเขาพื้นที่เขตข่าน้ำลาง กิ่งอำเภอ ปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดย สารภี ศิลา (2540)

อาจกล่าวได้ว่าสถานการณ์สุขภาพความรู้อาณาบริเวณชายแดนไทย-พมานั้นดำรงอยู่ในมิติที่เกี่ยวกับมนุษย์ ที่มองเห็นเส้นเขตแดนต่างจากที่รัฐมองเห็น ด้วยความจำเป็นเพื่อการมีชีวิตอยู่จึงต้องมองเขตแดนอย่างพร่าเลือน ในขณะที่รัฐเองก็มีความจำเป็นที่ต้องมองเส้นเขตแดนตามหลักสากลสมัยใหม่ ทำให้ปัญหาการละเมิดเขตแดนของคนพม่าเป็นปัญหาสำคัญและเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกมาศึกษามากที่สุด

ในส่วนของประเทศลาว ประเภทของงานเขียนที่ศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนของฝั่งไทย หรือฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มคือ

กลุ่มที่หนึ่ง เนื่องจากการขยายตัวทางการค้าทำให้มีงานเขียนเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อวางแผนรองรับการขยายตัวดังกล่าวทั้งในฝั่งลาวและฝั่งไทยเช่น การวางแผนพัฒนาความร่วมมือเพื่อรองรับการเติบโต การท่องเที่ยวชายแดน : กรณีศึกษาเมืองหนองคาย โดยกัลปพฤกษ์ เกื้อเกตุ (2541) แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยศูนย์พัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ชายแดนไทย - ลาว ในเขตจังหวัดเลย โดยสุชน ศิริพงศ์ (2537) นครพนม : การพัฒนาเป็นประตูทางการค้าสู่กลุ่มประเทศอินโดจีน โดยเสริมศักดิ์ พงษ์พานิช (2540)

กลุ่มที่สอง เป็นงานเขียนที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในพื้นที่ฝั่งเขตไทยหรือเขตลาว รวมไปถึงงานเขียนที่ศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งพบว่ามีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานย้อนไปถึงยุคสมัยอาณาจักรโบราณเช่นล้านช้าง ล้านนาเช่น บทบาทของรัฐบาลและผู้นำทางการเมืองไทยต่อขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชลาว ระหว่าง พ.ศ.2483 - 2492 โดยพิมพ์รด พิพัฒน์กุล (2544) ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของราชอาณาจักรลาวล้านช้าง : สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 14-17 จาก "รัฐการค้าภายในภาคพื้นทวีป" ไปสู่ "รัฐกึ่งเมืองท่า" โดยมาชูฮารา โยชิยุกิ (2546) ในส่วนของพื้นที่ฝั่งลาวนั้น เป็นที่น่าสนใจว่ามีนักวิชาการไทยสนใจศึกษาเฉพาะเจาะจงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับลาวซึ่งมีปรากฏชิ้นงานอยู่มากกว่างานเขียนในอาณาบริเวณไทยกับประเทศอื่นๆ ที่มักจะศึกษาแต่ในพื้นที่ของไทยมากกว่าจะศึกษาเพื่อนบ้าน งานดังกล่าวมีทั้งการศึกษากาบริหารราชการของลาว ตำราเรียนสังคมศาสตร์ การจัดการป่าไม้ ตัวอย่างงานเขียนเช่น งานของคำตัน

บุญมณี (2545) คุณภาพชีวิตของประชาชนในกำแพงนครเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จุน โนโซวา (2546) การปรับตัวของชาวบ้านต่อโครงการปลูกป่าไม้และปลูกไม้พื้นฟูป่าในเมืองหินเห็บ แขวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว วาธุณี โอสธารมย์และคณะ (2544) ลาวผู้หยั่ง-ไทยรู้อะไร : วิเคราะห์แบบเรียนสังคมศึกษา สมหมาย ศรีอุดมพันธ์ (2546) การจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับสปป.ลาว วีระ อาโนลัก (2545) การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์ในเมือง กรณีศึกษา เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน เป็นต้น

กลุ่มสุดท้าย งานเขียนด้านอื่นๆ เช่นโรคภัย การอพยพย้ายถิ่น คุณภาพชีวิต เช่น วิชัย สติมัย และคณะ (2542) การศึกษาบทบาทของผู้ให้บริการภาคเอกชนในการควบคุมโรคมาลาเรีย รัตติกร สมฤทธิ์ (2546) ผลกระทบทางสุขภาพของประชาชน จากการเปิดตลาดการค้าชายแดน ไทย-ลาว ณ จุดผ่อนปรนบ้านฮวก กิ่งอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา พัทธชัย อินทียศ (2546) ปัญหาที่มีอพยพลักลอบข้ามแดนกับผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและ สปป.ลาว อรรถ นันทจักร (2540) โสภณิข้ามชาติ: ศึกษากรณีหญิงลาว สุวิญญ์ โยทองยศ (2544) การป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดด้วยกีฬา : ศึกษากรณีหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เป็นต้น

ในส่วนของประเทศมาเลเซีย การศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้น ในบริเวณพื้นที่ชายแดนฝั่งไทย มีจำนวนชิ้นงานของประเภทนี้มากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะที่โดดเด่นกว่าพื้นที่อื่น กล่าวคือ การมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา และการดำรงวิถีชีวิต ซึ่งประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้โดยส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมที่มีวิถีชีวิตสอดคล้องกับศาสนาสูงมาก และค่อนข้างมีความแตกต่างกับชาวไทยพุทธ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษา การใช้กฎหมายอิสลาม การออมทรัพย์ตามวิถีอิสลาม รวมไปถึง ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม

นอกจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแล้ว ยังมีในส่วนของ สถานการณ์ความไม่สงบในชายแดนภาคใต้ที่ยังคงเป็นปัญหาอย่างต่อเนื่องและสภาพเศรษฐกิจที่โดยรวมยังคงมีความยากจน เนื่องจากโดยส่วนใหญ่ประชากรมีอาชีพด้านเกษตรกรรม อีกทั้งการได้รับผลกระทบจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ส่งผลให้มีการศึกษาถึงโครงการการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคใต้เป็นจำนวนมาก ทั้งการพัฒนาให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อรองรับกับโครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

ผ่านโครงการพระราชดำริ อาทิเช่น โครงการเศรษฐกิจพอเพียง การจัดการทรัพยากรพื้นที่ลุ่มน้ำ เป็นต้น

กล่าวได้ว่า งานเขียนประเภทนี้มีการศึกษา ค้นคว้า และสำรวจ ในทุกมิติ ทั้งทางด้าน ความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งผลของการศึกษาด้านภาพความรู้ที่เป็นงานเขียนประเภทนี้ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง เป็นความรู้ที่มีลักษณะของการศึกษาแบบพฤติกรรมศาสตร์ ใช้หลักการ วิเคราะห์เชิงวิทยาศาสตร์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของคนที่อยู่อาศัยตามแนวชายแดนในเชิงประจักษ์ ว่ามีทัศนคติ มีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาดังกล่าวอย่างไร และมีความคิดเห็นว่พื้นที่ของตน ควรมีการปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใดบ้าง หรือบุคคลในพื้นที่นั้นใช้ชีวิตอย่างไรในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่ง งานเขียนในส่วนของการศึกษาถึงการดำเนินชีวิตปรากฏเป็นจำนวนมาก เพราะรูปแบบการดำรง วิถีชีวิตของประชาชนพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีความพิเศษ กล่าวคือ การนิยมพูดภาษาท้องถิ่น (ภาษามลายู) การยึดถือภูมิปัญญาแบบเดิม และการมีลักษณะทางการศึกษาที่นิยมศึกษาผ่าน โรงเรียนสอนศาสนา เช่น โรงเรียนปอเนาะ เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีวิถีชีวิตที่ ได้รับอิทธิพลจากศาสนาเป็นหลัก รวมไปถึงการสำรวจ ศึกษา ทัศนคติ ขวัญและกำลังใจของ เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ชายแดน ทั้ง ตำรวจ ทหาร ข้าราชการปกครอง และครู อาจารย์ ตัวอย่างของการศึกษาประเภทนี้เช่น ผ่ากับวิถีชีวิตชาวไทยมุสลิมในห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของประเทศไทย โดย จุริรัตน์ บัวแก้วและคณะ (2543) , พฤติกรรมการรับสารจากสื่อโทรทัศน์ ของรัฐ (สทท.11) ของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย สุทธิติ ชัดติยะ (2538) , ความสำนึกต่อชาติของข้าราชการใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย จรัญ จัทรปาน (2537) , ขวัญในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย นันทเดช ย้อย นวล (2541)

ประการที่สอง เป็นลักษณะของความรู้ที่ศึกษาปัญหาเฉพาะเรื่อง สำหรับปัญหาในพื้นที่ ชายแดนภาคใต้ที่ปรากฏอย่างเด่นชัดนั้นก็ได้แก่ ความไม่สงบในพื้นที่ ความขัดแย้งระหว่างชาว มุสลิมและเจ้าหน้าที่ของรัฐ คุณภาพชีวิตของประชาชนที่ยังไม่ดีขึ้น โดยดูที่มาของปัญหา ลักษณะปัญหา และเสนอแนวทางแก้ไข รวมไปถึงการศึกษาถึงบทบาทขององค์กรที่ทำงานเฉพาะ พื้นที่ภาคใต้ เช่น ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) และการศึกษาติดตาม ผลดำเนินการของแผนพัฒนาพื้นที่ทั้งโดยตรงหรือเป็นเอกสารข้อมูลเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการ พัฒนา ทั้งการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ เช่น ผลกระทบของปัญหา ขบวนการโจรก่อการร้ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อความมั่นคงของชาติ โดย สิทธา พิบุลรัตน์ (2536) , วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศไทย : กรณีศึกษากลุ่ม

มุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย อิมรอน มะลูลีม (2538) , ผลกระทบบางประการที่อาจเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ (IMT-GT) ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : ศึกษากรณีจังหวัดยะลา โดย ตลมนรจ์ บากาและคณะ (2541) , ศักยภาพและแนวโน้มในการขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรมของจังหวัดปัตตานี เพื่อรองรับแผนเปิดเขตเศรษฐกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย โนรี ใจใสและคณะ (2537)

งานเขียนประเภทนี้มีจำนวนชิ้นงานมากที่สุด อันเนื่องมาจากลักษณะที่โดดเด่นของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่มีความแตกต่างกับภูมิภาคอื่นๆ ในหลายๆ ด้าน เช่น ศาสนา วัฒนธรรม ศิลปะ วิถีชีวิต ความมั่นคงทางการเมือง ระบบการศึกษา เป็นต้น จำนวนที่มากและมีมิติที่หลากหลายของงานเขียนจึงเป็นการสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ได้เป็นอย่างดี กล่าวได้ว่า งานเขียนประเภทนี้ครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบของการเป็นชายแดนภาคใต้ ทั้งปัญหาความไม่สงบ สภาพเศรษฐกิจที่ยังคงมีความยากจน ทำให้มีการเร่งรัดพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ทั้งโครงการอาชีพเสริม การพัฒนาให้เป็นเขตอุตสาหกรรม เนื่องจากการมีทรัพยากรที่ครบถ้วนและอุดมสมบูรณ์ ขาดก็แต่ความรู้ความเข้าใจของประชาชนและการส่งเสริมอย่างจริงจังจากหน่วยงานของรัฐเท่านั้น

ในด้านสาธารณสุขนั้น จากการปรากฏของงานเขียนทำให้เห็นว่าเป็นพื้นที่ที่ปลอดจากโรคระบาดรุนแรง เพราะผลการศึกษาและวิจัยส่วนใหญ่พบถึงความเข้าใจอันดีของประชาชนต่อโรค เช่น โรคเอดส์ หรือแม้แต่ยาเสพติด แต่ถึงกระนั้นเยาวชนยังคงต้องการการส่งเสริมและการให้ความรู้ที่ถูกต้องและละเอียด

ด้านระบบการศึกษาของพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีลักษณะพิเศษคือ การมีระบบการศึกษาตามหลักศาสนา ซึ่งพบว่ามีส่วนต่อการเป็นอุปสรรคของการพัฒนาหลายด้าน ทั้งนี้เนื่องจากเยาวชนมักไม่ทำการศึกษาต่อ จึงมีความรู้ ความเข้าใจ ทั้งในเรื่อง ภาษาไทย คุณภาพชีวิต ที่ยังไม่ดีนัก ส่งผลต่อปัญหาสังคมในมิติอื่นๆ เช่น เกิดความไม่เข้าใจต่อกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ และชาวไทยมุสลิม จากสาเหตุดังกล่าว ในงานเขียนประเภทนี้จึงพบงานในลักษณะเป็นข้อมูลของจังหวัดชายแดนภาคใต้และคู่มือปฏิบัติสำหรับเจ้าหน้าที่เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อวิถีและทัศนคติของชาวบ้านในพื้นที่

ทั้งนี้ยังพบการศึกษาทางด้านวัฒนธรรมและศิลปะซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชายแดนภาคใต้ เช่น นิทาน การละเล่น ประเพณีต่างๆ โดยเอกลักษณ์หลายๆ อย่างกำลังจะค่อยๆ หายไป เช่น ลิเกฮูลู , มโนราห์ จึงมีการเสนอให้อนุรักษ์ไว้และต้องการการส่งเสริมจากภาครัฐด้วย

จะเห็นได้ว่ายังมีความหลากหลายในพื้นที่มากเท่าไร จำนวนของการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยก็เกิดขึ้นมากเท่านั้น ซึ่งการศึกษาทั้งหมดนี้ก็ครอบคลุมในทุกมิติทำให้เกิดความรู้และความ

เข้าใจต่อพื้นที่ชายแดนภาคใต้มากยิ่งขึ้น เมื่อเกิดปัญหาต่างๆ จะทำให้เราสามารถมองปัญหาในมุมมองที่ถูกต้อง และสามารถแก้ไขได้อย่างรวดเร็ว

บทที่ 4

ปัญหาและประเด็นการศึกษาอาณาบริเวณชายแดนและแนวทางแก้ไข

จากการสำรวจงานเขียนที่ศึกษาเกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนทั้ง 4 ประเทศ พบว่าในงานวิจัยที่รวบรวมมีประเด็นสำคัญที่ศึกษาและปัญหาที่พบในอาณาบริเวณต่างๆ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาเหล่านั้น ซึ่งได้รวบรวมสรุปไว้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ตารางแสดง ปัญหาและประเด็นการศึกษาอาณาบริเวณชายแดนและแนวทางแก้ไข

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
ชายแดนไทย-กัมพูชา	1.การดำรงตนที่เถื่อนข้ามพรมแดน	1.จัดหาอุปกรณ์ เครื่องมือ ในการปฏิบัติงานของตำรวจให้เพียงพอ และควรมีแนวทางในการพัฒนา ฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับพ.ร.บ. รถยนต์ พ.ศ.2522
	2.ปัญหาภูมิศาสตร์การเมืองเรื่องเขตทับซ้อนของไหลทวีป	2.ต้องปฏิบัติตามพื้นฐานเบื้องต้นในการกำหนดอาณาเขตทางทะเลอย่างเคร่งครัดและขึ้นอยู่กับความมั่นคงทางการเมืองของแต่ละประเทศ
	3.บ่อนการพนัน	3. ปรับปรุงมาตรการและนโยบายรัฐให้เข้มแข็งครอบคลุมทั้งระบบและกวดขันการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ และสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชนประชาชนให้รู้โทษของการพนัน
	4.ความมั่นคงตามแนวชายแดนจากภัยคุกคามต่างเช่น การลักลอบหนีเข้าเมือง, การหลบหนีภัยจากการสู้รบ, กองกำลังติดอาวุธปล้นราษฎรไทย การค้าอาวุธสงครามและสิ่งผิดกฎหมาย	4. -การพัฒนาเพื่อสร้างความมั่นคงอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่และ ให้ประชาชนอยู่ดีกินดี - พัฒนาอำนาจกำลังรบ และพัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพกำลังพล -ควรจะเน้นความเจริญของหมู่บ้านบริเวณชายแดนมากกว่าหมู่บ้านปกติอื่นๆ ทำให้เป็นแนวป้องกันชายแดนที่มีศักยภาพ -ประเทศไทยควรมีนโยบายต่างประเทศที่เป็นกลาง -ต้องมีมาตรการที่เด็ดขาดและต่อเนื่องในการรับมือกับการก่อความไม่สงบต่างๆ -ทำให้พื้นที่ตามแนวชายแดนประเทศเพื่อนบ้านได้รับการพัฒนาควบคู่ไปกับชายแดนไทย

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	5. ปัญหาของสมาชิกอาสาสมัครชาตินแดน เช่นไม่มีกฎหมายรองรับอำนาจ,ขาดขวัญกำลังใจในค่าตอบแทนที่เพียงพอ,สวัสดิการน้อย,ไม่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง,ขาดกำลังใจพลอาสาสมัคร,ไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา 6. ยาเสพติด 7. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - กัมพูชา 8. บทบาทหน้าที่ข้าราชการในพื้นที่การบริหารงานราชการส่วนภูมิภาค ,อำนาจหน้าที่ไม่สอดคล้องกับบทบาทและภาระรับผิดชอบ	5. ต้องการเพิ่มค่าตอบแทน สวัสดิการและอาวุธยุทโธปกรณ์ 6.-ควรมีการประสานงานระหว่างประเทศอย่างไว้พรมแดน ความร่วมมือจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อทุกประเทศเข้าใจปัญหาและข้อจำกัดของประเทศเพื่อนบ้านเป็นอย่างดีและร่วมกันมีความจริงใจที่จะร่วมมือและให้การสนับสนุน - กองทัพควรพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร - สร้างชุมชนเข้มแข็ง 7. -ภาครัฐ เอกชน สื่อมวลชน นักธุรกิจไทย ควรจะศึกษาและเข้าใจประเพณี วัฒนธรรมของกัมพูชาเพื่อลดความขัดแย้งความระแวงที่อาจมีต่อกัน - ดำเนินนโยบายทางด้านการต่างประเทศให้เกิดความปรองดองในประเทศกัมพูชา ใช้มาตรการให้ความช่วยเหลือทางด้านการพัฒนา ดำเนินนโยบายถ่วงดุลอำนาจกับประเทศเวียดนาม มีการประชาสัมพันธ์และการปฏิบัติการจิตวิทยาอย่างต่อเนื่องโดยใช้สื่อทุกชนิดที่มีอยู่ 8. ส่วนกลางควรมอบอำนาจในการบริหารงานส่วนภูมิภาคให้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัด

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	9.การค้าตามแนวชายแดน	9.-ควรเปิดจุดผ่อนปรนการค้าเพื่อให้การค้าเป็นไปโดยเสรี ขอบด้วยกฎหมาย ปลอดภัย เป็นผลดีต่อการเก็บภาษี เศรษฐกิจ ความมั่นคงและความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ - พัฒนาศูนย์การค้าทุกระดับในพื้นที่ให้เข้าใจบทบาทการค้าชายแดนมากขึ้น - รัฐควรสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจเพื่อรองรับการเติบโตทางการค้า - รัฐควรเปิดจุดผ่านแดนถาวรให้มีมากขึ้น และขยายเวลาเปิดให้นานขึ้น และมีการกระจายอำนาจสู่ระดับจังหวัด - เอกชนควรมีข้อมูลเกี่ยวกับประเทศคู่ค้า และนักธุรกิจเองต้องมีการระมัดระวังให้เข้มแข็ง เพื่อจะได้มีความสามารถในการเจรจาต่อรอง
	10.ผู้ลี้ภัย ผู้พลัดถิ่นชาวกัมพูชา	10.ต้องยึดหลักการปรองดองในชาติ รัฐบาลไทยต้องประชาสัมพันธ์และปฏิบัติการจิตวิทยาย่างต่อเนื่อง ฝ่ายทหารควรจะพร้อมที่จะปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลและสนับสนุนการปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย
	11.การส่งเสริมการท่องเที่ยว	11.-รัฐควรสร้างสาธารณูปโภครองรับเช่น วางแผนปรับปรุงเส้นทาง จัดสร้างท่าเทียบเรือ พัฒนาเมือง ปรับภูมิทัศน์ พัฒนากำลังคนในธุรกิจการท่องเที่ยว ตั้งด่านศุลกากร ด่านตรวจคนเข้าเมือง ด่านกักกันโรค ร้านค้าปลอดภาษี - ควรสร้างศูนย์มิตรภาพไทย-กัมพูชา เพื่อสร้างมิตรภาพระหว่างกัน
	12.การสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจในลุ่มแม่น้ำโขง	12. ควรตั้งองค์กรอำนวยการ กำกับดูแลประสานงานให้เกิดภาพ เช่นเดียวกับ WTO และเร่งพัฒนาความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นขึ้น

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	13. การพัฒนาพื้นที่ชุมชนเมืองชายแดน	13. ให้มีการจัดกลไกเพื่อพัฒนาที่ดินสาธารณประโยชน์ พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานเช่นสร้างถนนวงแหวนในบริเวณที่มีการขยายตัวด้านที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรม, พัฒนาค้างท้องถนน, พัฒนาคุณภาพชีวิต, พัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก และส่งเสริมอาชีพการค้าและอุตสาหกรรม
	14. การนำเข้าไม้ กับปัญหาระเบียบการนำเข้าไม้ที่ซับซ้อน	14.- ควรลดขั้นตอนการปฏิบัติและจำนวนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลง - ควรมีมาตรการสนับสนุนผู้ประกอบการค้าและอุตสาหกรรมไม้อย่างต่อเนื่อง - ควรส่งเสริมการปลูกป่าให้มากขึ้นเพื่อสามารถพึ่งวัตถุดิบภายในประเทศได้เอง
	15. การศึกษา ความขาดแคลนทางการศึกษาตามพื้นที่แนวชายแดน	15. - ต้องการครูที่มีวุฒิเฉพาะสาขาวิชาเช่นครูสอนวิชาศิลปะ - ควรมีการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ เสียใหม่เช่นงบประมาณ บุคลากรครู สื่อการสอน อาคารสถานที่
	16. การสาธารณสุข ปัญหาโรคติดต่อเช่นมาลาเรีย เอชไอวี ไข้ฉี่ช้าง	16.- กรณีโรคมาลาเรีย ควรศึกษาการดื้อยาของเชื้อมาลาเรีย การระบาด เวลาที่เป็นพาหะ - ให้การศึกษาแก่ประชาชนให้ปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง - จัดหาอุปกรณ์และยาให้เพียงพอ - ป้องกันการอพยพของชาวกัมพูชาซึ่งนำโรคเข้ามาระบาด - กรณีเชื้อ เอช ไอ วี .เอชไอวี ควรให้การศึกษากับประชาชน และรณรงค์ - อำนวยความสะดวกในการสาธารณสุข

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	17.การจัดการบริการทางสังคมแก่ประชาชนตามแนวชายแดน	เช่น จัดหาถุงยางอนามัยให้กับแรงงานหรือชายในราคาถูก ในจำนวนที่เพียงพอ -ควรมีการประสานงานระหว่างรัฐ เอกชน ห้างหุ้นส่วนกันทั้งไทยและกัมพูชาในการวางแผนแก้ปัญหาเรื่องโรคเอดส์ 17. -ประชาชนต้องการเพิ่มจำนวนทุนการศึกษา และอบรมความรู้ให้ชาวบ้านมากขึ้น -ต้องสร้างความพร้อมในเรื่องอุปกรณ์และบุคลากรทางการแพทย์ - ควรมีการจัดสรรที่ดินทำกินเพิ่มขึ้น - ควรมีการประกันราคาพืชผลและสร้างงานในชนบทมากขึ้นเพื่อแก้ปัญหาเรื่องรายได้ไม่คงที่และการว่างงาน

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
ชายแดนไทย-ลาว	1. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	1. - ในส่วนของไทยเจ้าหน้าที่ทุกระดับของรัฐไทยควรให้เกียรติแก่ฝ่ายลาวมากขึ้น ไทยต้องอยู่ในฝ่ายผู้ให้มากกว่าผู้รับในบางเรื่องที่สามารถโอนอ่อนผ่อนตามในข้อเรียกร้องของลาวที่มีความอ่อนไหวเป็นพิเศษได้ - รัฐบาลไทยต้องมีท่าทีที่ชัดเจนในการดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อลาวไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อลดความระแวง และต้องคงนโยบายการให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ แก่ลาวเอาไว้ - ผู้กำหนดนโยบายกับผู้ทำหน้าที่ในระดับปฏิบัติงานควรมีความสอดคล้องกัน - ในส่วนของลาว ควรส่งเสริมให้ผู้มีระดับต่างๆ ได้แลกเปลี่ยนความรู้ความเห็นและเชื่อมโยงกับฝ่ายไทยให้มากขึ้น และลาวควรหาทางปรองดองกับผู้ต่อต้านรัฐบาลลาวให้มากขึ้น - บทบาทของกองทัพไทยต้องเข้าใจและปฏิบัติตามนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลให้สอดคล้องกันไป อีกทั้งต้องทำหน้าที่ประสานผลประโยชน์ระหว่างองค์กรรัฐและเอกชนที่จะเข้าไปดำเนินกิจกรรมในลาว เพื่อช่วยลดความระแวงสงสัยลงได้ - การที่ไทยหันไปดำเนินความสัมพันธ์กับเวียดนามจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-ลาวได้ - ในด้านวัฒนธรรมควรส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน เรียนรู้ความเป็นมาของวัฒนธรรมทั้งสองชาติให้ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	2.แรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง	2.แรงงานต่างด้าวควรทำงานได้เฉพาะกิจการที่ขาดแคลนแรงงานเท่านั้น นอกเหนือจากนี้ ควรใช้มาตรการเด็ดขาดในการผลักดันออกไปจากไทยเพื่อที่ภาครัฐจะสามารถควบคุมปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากแรงงานต่างด้าวได้ตรงจุดมากที่สุด
	3.ปัญหาความขัดแย้งตามแนวพรมแดน ปัญหาเส้นเขตแดน การปักปันเขตแดน เนื่องมาจากการใช้แผนที่แบ่งเขตแดนคนละฉบับกัน	3.ควรตั้งคณะกรรมการความร่วมมือรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนเพื่อแก้ปัญหาร่วมกันบนพื้นฐานความจริงใจต่อกัน และเคารพอำนาจอธิปไตยซึ่งกันและกัน
	4. การส่งเสริมธุรกิจระหว่างประเทศ และปัญหาการค้าชายแดนไทย-ลาว เช่นระบบภาษี การขนส่ง การเดินทางเข้าออกประเทศ ระบบการชำระเงิน	4. -บริษัทที่ทำธุรกิจระหว่างประเทศควรจะมีกอบรมพนักงานเพื่อเสริมสร้างความรู้ความชำนาญเพื่อให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ -รัฐบาลทั้งสองประเทศควรสนับสนุนให้มีการเปิดบัญชีระหว่างธนาคารพาณิชย์ และการเดินทางเข้า-ออกระหว่างสองประเทศควรมีความคล่องตัวและเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดเท่าที่ทั้งสองประเทศจะยอมรับได้ -ภาครัฐและภาคเอกชนของไทยควรมีความจริงจังในการดำเนินการค้าระหว่างกันโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกัน -ควรปรับปรุงระบบคมนาคม -ป้องกันการค่านอกระบบ โดยต้องร่วมมือกันทั้งไทย-ลาว -เร่งขยายการค้าไปยังประเทศเพื่อนบ้าน เช่นจีน เวียดนาม ก็จะทำให้การค้าชายแดนไทย-ลาวมีโอกาสขยายตัวได้อีกมาก -ควรมีสำนักรงานตัวแทนการค้าของไทย-ลาวเพื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการค้าด้านการชำระเงิน ภายใต้พื้นฐานความร่วมมือทั้งสองประเทศ หรือตั้งคณะกรรมการร่วมไทย-ลาว

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
		เกี่ยวกับการค้าโดยตรง - ควรสนับสนุนให้มีการลงทุนร่วมไทย-ลาว เพื่อเป็นสะพานเชื่อมในการขยายตลาดไปสู่ จีนและเวียดนามในอนาคต - ระบบการชำระเงิน ควรส่งเสริมให้ธนาคารพาณิชย์ในจังหวัดชายแดนให้เปิดบริการ L/C ได้โดยไม่ผ่านสำนักงานใหญ่ - ตลอดจนส่งเสริมให้สกุลเงินบาทเป็นสกุลหลักในการค้าระหว่างประเทศในอินโดจีน นอกจากนี้ควรมีหน่วยงานดูแลรับผิดชอบเรื่องระบบข้อมูลข่าวสารให้กับผู้ประกอบการ - กระทรวงมหาดไทยควรทบทวนเรื่องจุดผ่อนปรนให้มีการเปิดกว้างในประเภทสินค้า และให้มีการจัดเก็บภาษีโดยถูกต้อง
	5.การพัฒนาชุมชนเมืองเพื่อรองรับสะพานมิตรภาพไทย-ลาว	5. - ควรจัดทำกรวางผังเมืองรวมเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนารองรับชุมชนเมือง - ควรวางโครงข่ายคมนาคมขนส่งเพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชน
	6. การพัฒนาชุมชนเมืองเพื่อรองรับการค้าชายแดนไทย-ลาว	6. - ควรมีการจัดระเบียบ วางแผนรองรับการขยายตัวของชุมชนและการค้า ควรจัดรูปแบบต่างๆ ให้เป็นระบบเพื่ออำนวยความสะดวก เช่น การวางแผนค้าขาย การจัดเก็บค่าเช่า การควบคุมดูแลคุณภาพของสินค้าที่นำมาขาย - ควรพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในบริเวณจุดผ่อนปรนการค้า เช่น ไฟฟ้า โทรศัพท์ การเดินทางประจำทาง และควรประสานกับกลุ่มประเทศอินโดจีนในเรื่องการคมนาคมขนส่งระหว่างกัน
	7.การลงทุนธุรกิจอุตสาหกรรมในประเทศลาว	7. ประเทศลาวจะเน้นอุตสาหกรรม 3 สาขา คือ อุตสาหกรรมรากฐาน อุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าและอุตสาหกรรมส่งออก

อาณาบริเวณ	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	8.วัฒนธรรมสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว	โดยอุตสาหกรรมที่เหมาะสมควรเป็น อุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดกลางรวมทั้ง อุตสาหกรรมเกษตร 8. - โดยพื้นฐานแล้วความสัมพันธ์ของชายแดนสองฝั่งโขงเป็นลักษณะกลุ่มเครือญาติ เป็นสภาวะไร้พรมแดนและสูญญากาศของรัฐ-ชาติ ในความคิดร่วมของผู้คนบริเวณสองฝั่งโขง แม้ว่ารัฐไทยและรัฐลาวจะมีความพยายามเข้าควบคุมพื้นที่จัดระเบียบชายแดนมาโดยตลอด -อุปสรรคของความสัมพันธ์คือความเจ็บปวดจากการทำสงคราม การถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน การอ้างสิทธิในพระพุทธรูปสำคัญเป็นต้น
	9.การอนุรักษ์ป่าไม้	9.ภายใต้เงื่อนไขของการอนุรักษ์ ควรจะมีการพัฒนาชนบทควบคู่กันไปเพื่อจะได้ความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้านในพื้นที่ และทำการเกษตรที่เกี่ยวข้องทั้งพืชเกษตรและต้นไม้
	10.การผลักดันชาวลาวอพยพกลับสู่บ้านเกิด	10. -รัฐบาลไทย – รัฐบาลลาว-UNHCR ควรร่วมมือกันต่อไปในลักษณะไตรภาคี - รัฐบาลไทยควรยืนยันไม่ให้สัญชาติคนลาวอพยพทุกกลุ่ม ไม่สนับสนุนให้ประกอบอาชีพอย่างเสรี และต้องส่งกลับประเทศ
	11.ผลกระทบจากการเปิดตลาดการค้าที่มีต่อสุขภาพของประชาชน โรคติดต่อทางเดินอาหารและทางเดินหายใจ โรคที่เกิดจากยุง	11. ควรกำหนดมาตรการควบคุมการเข้าออกของประชาชนลาว และทบทวนในข้อตกลงเกี่ยวกับระยะเวลาการเข้ามาของประชาชนลาวด้วย

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	12.แบบเรียนสังคมศาสตร์ของลาวและไทยที่กระทบต่อการเข้าใจประวัติศาสตร์และต่อความสัมพันธ์ทั้งสองประเทศ	12. ควรพิจารณาหลักสูตรที่เน้นความรักชาติที่ทำให้เยาวชน เยอหยิ่งดูแคลนและมีท่าที่ไม่เป็นมิตรกับประเทศเพื่อนบ้าน จนเกิดปัญหาโรงเรียนตั้งคุกกทางปัญญา
	13.การอนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์ในเมือง เช่นเมืองท่าแขกในลาว	13.ควรขึ้นทะเบียนอาคารที่เก่าแก่ และกำหนดให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ ปฏิสังขรณ์และฟื้นฟูสภาพ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนในพื้นที่
	14.ปัญหาความพยายามสร้างโครงการวิจัยร่วมไทย-ลาว	14. - ยังขาดข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับคุณสมบัติเฉพาะตัวของนักวิชาการลาว - ควรกำหนดนโยบายระดับชาติให้ชัดเจน - ควรมีกกลุ่มผู้ประสานงานคอยปฏิบัติหน้าที่อย่างใกล้ชิด
	15.ปัญหาสื่อมวลชนที่กระทบต่อประเทศลาว	15.ควรแก้จิตสำนึกที่ดูถูกลาวด้วยความรู้จริงเคารพซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นชาติแสดงความจริงใจด้วยการปฏิบัติ เช่นช่วยยกระดับพัฒนาสื่อมวลชนลาว ให้ความช่วยเหลือความร่วมมือผ่านผ่านองค์กรต่างๆ เช่นรัฐหรือเอกชน